

नक अच कथा गो रति न प्रभु म दूक भगवत सग

संभजो न मन्त्रा विरदु विपु सने भोऽनुजोभम् ॥ ३ ॥

[illegible]

नञ्जातमेतन्मैत्रे हरिभुजानामर्सेनाभ्यामभूत्

समाधिस्थितेनैव दर्शयितुं न शक्यते, गुणाः ।

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

मयः कृत्वा ज्ञानमनो सरमाः कृत्वा ज्ञानमनो ॥ २ ॥

कामुक्कय चनुयः म्कारविष्कारानोद्विजानन्तः । हकार प्रलोडितविधौ म
 विष्कारानो चनुययोः । 'विहारी धनुषः खान' इत्यमरः । ज्याकृत्पञ्चोद्विजो
 निरियमः । इविशिष्टः । निर्वातोद्विजनिपातान्दन्तद्वयोरो दुःसदः । पुनः । कविशिष्टः ।
 द्विनिदमित्यङ्गमाद्विजोराणि विद्वितानि गेत्राणि येमाते इतेन्द्रिजानो म् । मुक्तिम-
 सायुक्कारविलितदेवकृतैः 'जय जय, रज रज' इत्यारिभुक्तिवपनसत्कारामप्रित-
 सन्नुतारः सुतरामुचः । हरेर्गोरायणस्य भुजः कर एव पागलोनामर्शनं । शीपसकृन्म
 तेनाज्जातोपचिता मूतयंस । सर्वमेशोपमरि कुलभुवन शन्नुसमुद् एव भुवन जगत्समुद्
 नाशयितुमिच्छोः । सयत्सद्गाम एव कल्पान्तसिन्धुः प्रलयकालीनसमुदत्तासिन् । तस्य
 एव सलिलानि तेषा घटा धाराः । अनवच्छिन्नपरम्परा शरद्विरिति यावत् । तस्मा
 वार्मुक् मेघस्तस्य । अत्र वार्मुक्शब्दो मेघे रूढ एव प्राग्गः, सलिलशब्देन पागद्विज्ञा
 पातात् । यथाप्रलयकालीनो मेघः पयनामर्शनाधमातमूर्तः सर्वजगत्सद्धारैर्युः सर्वसद्धार
 कप्रलयसिन्धुपूरणाय सलिलघटा भुजति तद्वद्गुरुरपि ॥

जीमूतश्यामभासा मुहुरपि भगवद्वाहुना मोहयन्ती

युद्धेऽपृद्धयमाना शटिति तडिदिवालक्ष्यते यस्य मर्तिः ।

सोऽसिखासाकुलाक्षत्रिदशरिपुवपुःशोणितास्वाददृष्टो

नित्यानन्दाय भूयान्मधुमथनमनोनन्दको नन्दको न. ॥ ३ ॥

सोऽसिः खड्गो नन्दको नन्दकनामा। गोऽस्माकं नित्यानन्दाय भूषात् । किरणायः ।

5

यस्मादाकामतो या गरुडमणिशिलाकेतुदण्डायमाना-

दाश्योतन्ती जभासे गुरुरग्निदमला जगन्ती । कान्ता ।

भूमिष्ठो यत्नयान्यो भुजगुदुहस्तस्मभगोभा दान

पाताभेतौ पयोजोदग्दक्षिततजौ पङ्कजाक्ष पादौ ॥ १२ ॥

यस्मात्पादाशब्दोत्पत्त्यापत्तौ गुरुरग्निदमला । जभासे निमज्जोदका कान्ता मनोहरा
जगन्ती पाताके । जभासे । किं दण्डात् । यामा कामतः । अण्डरूपाऽस्तुटनपर्यन्त
दीर्घकृतादिरायेः । गरुडमणिमेरुतमणिसान्मयी या शिला तदूषो यः केतुदण्डः पाता-
कामयभूता यद्विस्तारदायसीति तस्मात् । एतं नामपादवर्णनिरादादक्षिणवर्णयति—
तयान्यो दक्षिणः पादो भूमिष्ठः । भुजगुदो ह्येतदेतदुदार्तास्त्वुदग्मद्वान्याः स्तम्भ-
स्तस्य शोभा दधानः । त्रैलोक्यभक्तनोत्तममनस्तम्भ इव स्थित इत्यर्थः । यावेनविभो
पङ्कजाक्षस्य द्वरेः पादौ ताभेतौ पादौ पादयेताम् । अस्मानिति शेषः । पयोजं कमल
तस्योदरं मध्यं तद्वक्षितं पराभूतं यान्या तादृशे तले ययोस्तौ । पयोजोदरादपि मुकुमा-
रतलाविलम्बः ॥

आकामद्भ्यां त्रिलोकीमगुरुरपती तत्क्षणादेव नीती

यान्या वैरोचनीन्द्रौ युगपदपि विपत्सपदोरेकधाम ।

ताभ्या ताग्रोदराभ्या मुदुरहमजितस्यान्विताभ्यामुभाभ्या

प्राज्यैश्वर्यप्रदाभ्या प्रणतिमुपगतः पादपङ्केरुहाभ्याम् ॥ १३ ॥

तत्क्षणादेव यस्मिन्क्षणे बलिदैत्यदत्तोदरं हस्ते पतितं तदेव त्रिलोकीमाकामद्भ्या
यान्यामगुरुरपती वैरोचनीन्द्रौ बलिशर्का युगपत्समकालमेव क्रमेण विपत्सपदोरेश्वर्य-
प्रशतत्सपत्त्योरेकलधाम मुह्य स्थान नीती प्रापितौ । विरोचनापल बलिपिपद्मालम्
इन्द्रश्च सपद्माल नीत इत्यर्थः । अपिशब्दो विरोधयोतकः । एकस्यामाक्रमणक्रियाया
विषद्भोभयकार्ययोगो विरोधः । यान्यामेव कृतं ताभ्यामुभाभ्यामजितस्य विष्णोः पाद-
पङ्केरुहाभ्यामहं मुहुः शब्दप्रणतिं नम्रतामुपगतः । तावेत्यादीनि पादविशेषणानि ।
ताघ्रे आरक्ते उदरे अधस्तले ययोः । अन्विताभ्या पूजिताभ्याम् । ब्रह्मादिभिरिति शेषः ।
प्राज्यमधिकमैश्वर्यं भक्तेभ्यः प्रददत इति ताभ्याम् ॥

येभ्यो वर्णश्चतुर्थश्चरमत उदभूदादिसर्गे प्रजाना

साहस्री चापि संख्या प्रकटमभिहिता सर्ववेदेषु येपाम् ।

व्याप्ता विश्वंभरा यैरतिवितततनोर्विश्वमूर्तेर्विराजो

विष्णोस्तेभ्यो महद्भ्यः सततमपि नमोऽस्त्वद्विपङ्केरुहेभ्यः ॥ १४ ॥

विश्वमूर्तेर्विराजो विराटरूपस्य विष्णोस्तेभ्योऽप्यद्विपङ्केरुहेभ्यः सततं सर्वदा नमोऽस्तु ।

यस्मादाक्रामतो घां गरुडमणिशिलकेतुदण्डायमाना-

दाश्च्योतन्ती वभासे सुरसरिदमला वैजयन्तीव कान्ता ।

भूमिष्ठो यस्तथान्यो भुवनगृहवृहत्स्तम्भगोभां दधानः

पातामेतौ पयोजोदरदलिततलौ पङ्कजाक्षस्य पादौ ॥ १२ ॥

यस्मात्पादादाश्च्योतन्त्यापतन्ती सुरसरिद्रुहा । अमला निर्मलोदका कान्ता मनोहरा
वैजयन्ती पताकेव वभासे । किलक्षणात् । यामाक्रामत* । अण्डकपालस्फुटनपर्यन्तं
दीर्घकृतादित्यर्थः । गरुडमणिर्मरकतमणिस्तन्मयी या शिला तद्रूपो यः केतुदण्डः पता-
काश्रयभूता यष्टिस्तद्वाचरतीति तस्मात् । एवं वामपाद वर्णयित्वा दक्षिण वर्णयति—
तथान्यो दक्षिणः पादो भूमिष्ठः । भुवन त्रैलोक्यं तदेव गृहं तस्मिन्वृहन्महान्यः स्तम्भ-
स्तस्य शोभा दधानः । त्रैलोक्यभवनोत्तम्भनस्तम्भ इव स्थित इत्यर्थः । यावेवविधौ
पङ्कजाक्षस्य हरेः पादौ तावेतौ पातां पालयेताम् । अस्मानिति शेषः । पयोज कमल
तस्योदरं मध्य तदलित पराभूत याभ्या तादृशे तले ययोस्तौ । पयोजोदरादपि सुकुमा-
रतलावित्यर्थः ॥

आक्रामद्भ्यां त्रिलोकीमसुरसुरपती तत्क्षणादेव नीतौ

याभ्या वैरोचनीन्द्रौ युगपदपि विपत्संपदोरेकधाम ।

ताभ्या ताम्रोदराभ्यां मुहुरहमजितस्याञ्जिताभ्यामुभाभ्यां

प्राज्यैश्वर्यप्रदाभ्या प्रणतिमुपगतः पादपङ्केरुहाभ्याम् ॥ १३ ॥

तत्क्षणादेव यस्मिन्क्षणे बलिदैत्यदत्तोदक हस्ते पतित तदैव त्रिलोकीमाक्रामद्भ्या
याभ्यामसुरसुरपती वैरोचनीन्द्रौ बलिशक्रौ युगपत्समकालमेव क्रमेण विपत्संपदोरेश्वर्य-
अशतत्सपत्योरेकलधाम मुख्य स्थान नीतौ प्रापितौ । विरोचनापत्यं बलिर्विपद्भ्यामलम्,
इन्द्रश्च सपद्भ्यामल नीत इत्यर्थः । अपिशब्दो विरोधद्योतकः । एकस्यामाक्रमणक्रियाया
विरुद्धोभयकार्ययोगो विरोधः । याभ्यामेव कृत ताभ्यामुभाभ्यामजितस्य विष्णोः पाद-
पङ्केरुहाभ्यामह मुहुः शश्वत्प्रणति नम्रतामुपगतः । ताम्रेत्यादीनि पादविशेषणानि ।
ताम्रे आरक्ते उदरे अधस्तले ययोः । अञ्जिताभ्या पूजिताभ्याम् । ब्रह्मादिभिरिति शेषः ।
प्राज्यमधिकमैश्वर्यं भक्तेभ्यः प्रददत इति ताभ्याम् ॥

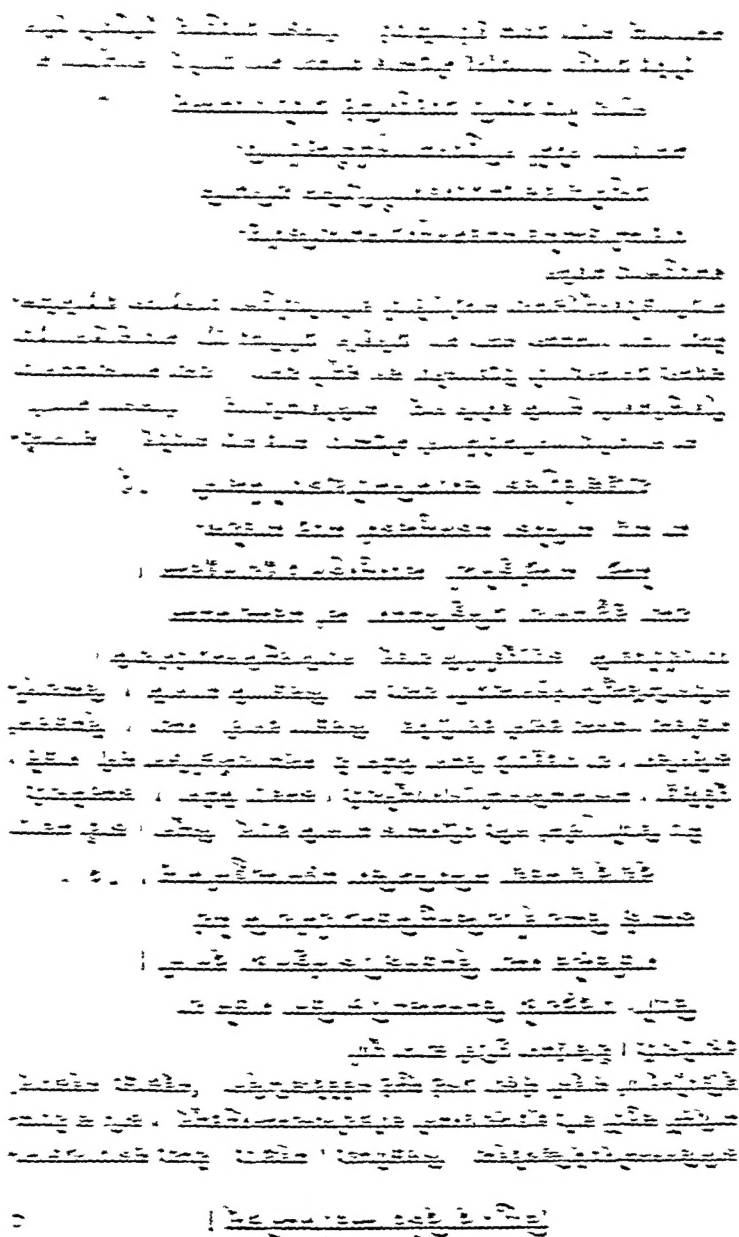
येभ्यो वर्णश्चतुर्थश्चरमत उदभूदादिसर्गे प्रजाना

साहस्री चापि संख्या प्रकटमभिहिता सर्ववेदेषु येयाम् ।

व्यासा विश्वंभरा यैरतिवितततनोर्विश्वमूर्तेर्विराजो

विष्णोस्तेभ्यो महद्भ्यः सततमपि नमोऽस्त्वद्विपङ्केरुहेभ्यः ॥ १४ ॥

विश्वमूर्तेर्विराजो विराटरूपस्य विष्णोस्तेभ्योऽप्यद्विपङ्केरुहेभ्यः सतत सर्वदा नमोऽस्तु ।

वर्णो मणिनिशेयगर्भिणी गो महाहर्मसास शीन्दर्य लापणं हरतीत्येति य छाया
कान्तिर्यस्य तत् । तथा भेगः प्रशशि । पाशोताम्भोजन्मनी कमले तयो सेवा तस्यां
समवनता ये मुरास्तेषां गो मातः समूहस्तस्मिन्मानि भातान्ति हिरीटानि ते तु प्रत्युत्ता
निष्ठाता य उचावना नानाविधा अदमप्रारा मणिभेष्टास्तेषां करा रमयस्तेषां गौ
समूहधित्रित कुरितं यद्विभालि ॥

श्रीमत्यौ चारुवृत्ते करपरिमलनानन्ददृष्टे रमाया.

सौन्दर्याद्येन्द्रनीलोपलरचितमहादण्डयोः कान्तिचौरे ।

सूरीन्द्रै स्तूयमाने मुरकुलमुखदे सूदितारातिसंधे

जह्ने नारायणीये मुहुरपि जयतामसादहो हरन्त्यौ ॥ १८ ॥

नारायणस्येगे जह्ने मुहुः शश्वदसादहः पापहरन्त्यौ सगौ जयताम् । श्रीमत्यौ शो-
भावसौ । चारु सुन्दरं यथा स्यात्तथा वृत्ते वर्तुते । रमाया लक्ष्म्याः करयोः परिमल-
नेन य आनन्दस्तेन दृष्टे पुलकिते । सौन्दर्येण लावण्येनागौ य इन्द्रनीलोपलस्तेन
रचितौ यौ महादण्डौ तयो कान्तिचौरे । सूरीन्द्रैर्विद्वच्छ्रेष्ठे स्तूयमाने वर्ण्यमाने । मु-
रकुलस्य सुरादे । यस्मात्सूदितारातिसंधे दतदेवशत्रुकुले ॥

सम्यक्साध विधातु सममपि सतत जह्यौ खिन्नयोर्ये

भारीभूतोरुदण्डद्वयभरणकृतोत्तम्भभाव भजेते ।

चित्तादर्श निधातु महितमिव सता ते समुद्रायमाने

वृत्ताकारे विधत्ता हृदि मुदमजितम्यानिश जानुनी न ॥ १९ ॥

अजितस्य हरेस्ते जानुनी नोऽस्माक चित्ते मुदमनिश विधत्ताम् । वृत्ताकारे मण्ड-
लवत्समवर्तुलाकारे । सता भक्तानां चित्तादर्श मनोदर्पण निधातु समुद्रायमान आद-
र्शकोपायमाणे इव । महित निर्मलीकृत चित्तदर्शम् । ये खिन्नयोजह्यौ सम्यगौचि-
त्येन साध सहत्वम् । उपकारमिति यावत् । सम युगपदेव भारीभूतल्योरुदण्डद्वयस्य य-
द्भरण धारण तस्मिन्कृत उत्तम्भभावोऽवष्टम्भत्व तद्भजेते । अपिशब्दः सभावनायाम् ॥

देवो भीति विधातु. सपदि विदधतौ कैटभाख्यं मधुं या-

येभ्यो वर्णीष्यारूढगर्वावधिजलधि ययोरेव दैत्यौ जघान ।

साहस्री चतुल्यौ चतुरमुपचयं विभ्रतावभ्रनीला-

विश्वंभरा हरेस्तौ मुदमतिशयिनी मानसे नो विधत्ताम् ॥ २० ॥

तेभ्यो मानसेऽतिशयिनी मुद विधत्ताम् । चारु मनोहरौ । वृत्तौ
चतुल्यौ समौ । चतुर यथा स्यात्तथोपचय पुष्टि विभ्रतौ ।
अभ्रनीलौ सजलजलदवच्छयामौ । तौ कौ । ययोरिति सप्तमी-

नोऽस्माक

परस्पर

द्विवचनम् । देवो विष्णुर्गद्योर्बोर्दैत्यं कैटभाह्वं मधु चारोष्य जयानैव । कथभूतौ । विधातुर्ब्रह्मणः सपदि स्रोतपत्तिमात्रेण भीतिं विदधतौ । आहट्यवौ । कुत्र जयान । अधिजलधि समुद्रे ॥

पीतेन द्योतते यच्चतुरपरिहिते नान्द्वरेणात्युदारं
जातालंकारयोगं जलमिव जलधेर्वाडवाग्निप्रभाभि ।

एतत्पातित्यदान्नो जघनमतिघनादेनसो माननीयं

सातत्येनैव चेतोविषयमवतरत्यातु पीतान्द्वरस्य ॥ २१ ॥

पीतान्द्वरस्य विष्णोरेतद्याख्यात्यमानविशेषण जघन सातत्येन चेतोविषयमवतरन्म-
नोवृत्तिसमारुढ सन् । एनसः पापान्नोऽस्त्वान्पातु । कथभूतादेनसः । अतिघनात् ।
अनेकजन्माभ्यामनसचितादित्यर्थः । अत एव पातित्यदान् । किलक्षण जघनम् । मान-
नीयं मानार्हम् । चतुरैरलंकरणकर्मैकुशलैर्मर्कैश्चतुरं यथा स्यात्तथेति वा परिहितेनास-
ङ्गितेन पीतेन सुवर्णामेनान्द्वरेण वस्त्रेण जातालंकारयोगं सदित्युदारं यथा स्यात्तथा
द्योतते प्रकाशते तदेतत् । वाडवाग्निप्रभाभिर्जलधेर्जलमिव ॥

यस्या दास्या त्रिधात्रो जघनकलितया भ्राजतेऽङ्ग यथाब्धे-

र्मध्यस्थो मन्दगाद्रिर्भुजगपतिमहाभोगमनद्मध्य ।

काञ्ची सा काञ्चनाभा मणिवग्निगणैरुल्लमङ्घ्रि प्रदीप्ता

कल्या कल्याणदात्री मम मतिमनिशं कमरूपा करोतु ॥ २२ ॥

त्रिधात्रो भगवतोऽहं यस्या काञ्चा दास्या गङ्गाया तस्यैव जघनकलितया नित-
म्यनिबद्धया भ्राजते सा काञ्ची मम मतिमनिशं सर्वदा कल्या समर्था कल्याणदात्री म-
हत्करी करोतु । अब्धे क्षीरसमुद्रस्य मध्ये स्थितो मन्दगाद्रिर्भुजगपतेर्वागुबेर्माभो-
गेन पृथुदीर्घेण बाधेन सन्दृष्टं परिचेष्टितं मध्य दलैर्दविधौ यथाभ्राजीत्तथा भ्राजते ।
किलक्षणा काञ्ची । काञ्चनाभा एवंपराजितशोभा । मणिवराणां वज्रादीनां विरूपा-
क्षसङ्घः प्रदीप्ता प्रकाशिता । अत एव कमरूपा वरणीयाकारा । पीतान्द्वर इति तद-
हितसमुद्रजलवत्, तदन्तराते भगवन्मूर्तिर्मन्दगाद्यवत्, तत्परिवेष्टनं काञ्चीरानी
वास्तुशरीरवत्, इति योज्यम् ॥

उक्तम् अङ्गमुच्चैरपचित्तमुदभूयत्र पञ्चैदित्ति

पूर्वं गीर्वाणपूज्य अमलजम्पुपम्यात्पद तत्पयोजम् ।

तल्लिङ्गीनाम्ननीलैस्तरुमचिजलैः पूग्निं केलिदुःखा

नालीकाधन्य नाभीमग्निं दम्भतु नधिरहन्मधिगल ॥ २३ ॥

यत्र तल्लिङ्गीनाम्ननीलैस्तरुमचिजलैः पूग्निं केलिदुःखं नालीकाधन्य नाभीमग्निं दम्भतु नधिरहन्मधिगल

कमलनयनस्य भगवतो नामीगरणि मरोऽम्भीरवर्तुले नाभिमण्डले नोऽस्माकं चित्त-
हंसधिराय दीर्घकालं केचिदुद्धया रमणेच्छया वमतु । कथंभूते नामीगरणि । नीला-
म्बनीलेरिन्द्रनीलमणिपद्मीलार्णसरत्नैश्चनलै रचिजलेर्दहप्रभातान्तिपूर्वः पूरिते । किं-
लक्षणं पयोजम् । उन्नममुन्नतम् । कम मनोहरम् । विभिन्नैर्नानावर्णैः परैर्हरतिशये-
नोपचितम् । तथा गीर्वाणानां देवानां पूज्यम् । तथा कमलजो ब्रह्मा न एव मधुपो
भ्रमरस्तस्यास्पदं स्थानम् ॥

पातालं यस्य नालं वलयमपि दिशां पत्रपङ्क्तिं नगेन्द्रा-

न्विद्वांसं केसरालीर्विदुरिह विपुला कर्णिका स्वर्णशैलम् ।

भूयाद्गायत्स्वयंभूमधुकरभुवनं भूमयं कामद नो

नालीकं नाभिपद्माकरभवमुरु तन्नागशय्यस्य शौरेः ॥ २४ ॥

नागः शेषाख्यः शय्या यस्य तस्य शौरेर्वण्णोर्नाभिरेव पद्माकरः सरस्तात्र भवतीति
तथाविधमुरु वृहन्नालीकं कमल नोऽस्माकं कामदं भूयात् । गायन्वेदान्पठन्स्वयंभूर्ब्रह्मा
स एव मधुकरस्तस्य भवनं गृहम् । तथा भूमयं पृथ्वीस्वरूपम् । किं तत् । विद्वांसो वि-
दितसकलवेद्या यस्य नालं पातालमाहुः । तथा यस्य पत्रपङ्क्तिं दिशां वलयं मण्डलमाहुः ।
तथा नगेन्द्रान्तिमवदादीन्यस्य केसरालीर्विदुः । तथा स्वर्णशैलं मेरु यस्य विपुलां क-
र्णिकां विदुः । तत् ॥

कान्त्यम्भ पूरपूर्णे लसदसितवलीभङ्गभास्वत्तरङ्गे

गम्भीराकारनाभीचतुरतरमहावतशोभिन्मुदारे ।

क्रीडत्वानद्धहेमोदरनविनमहावाडवाग्निप्रभाद्ये

काम दामोदरीयोदरसलिलनिधौ चित्तमत्स्यश्चिरं न ॥ २५ ॥

दामोदरस्य भगवत उदरसलिलनिधौ । 'कुक्षौ समुद्राश्चत्वारः' इत्युक्तत्वात् । नो-
ऽस्माकं चित्तमत्स्यः कामं यथेष्टं क्रीडतु । उदरसलिलनिधिविशेषणानि । कान्तिर्देह-
दीप्तिः सैवाम्भ उदकं तस्य पूरः प्रवाहप्रसर्पणं तेन पूर्णं । तथा लसन्तः शोभमाना
असिता नीला वलीनामुदरदेशस्थरेखाविशेषाणां भङ्गा एव भास्वन्तस्तरङ्गा यस्मिन् ।
तथा गम्भीरोऽगाध आकारो यस्य स चासौ नाभिश्चेति स एव चतुरतरोऽतिशयेन
चतुरः सुन्दरो महानावर्तस्तेन शोभा विद्यते यस्मिन् । अत एवोदारे मनोहरे । तथा-
नद्धमासमन्ताद्बद्धं यद्धेममयमुदरनविनमुदराभरणं तदेव महती वाडवाग्निप्रभा तयाद्ये
संभृते । यद्वा 'हेमोदरनलिनः' इति पाठः । तदा 'कर्णिका स्वर्णशैलम्' (२४) इति
पूर्वश्लोके मेरुकर्णिकस्य नाभिकमलस्योक्तत्वात् । हेमोदरं हेम कर्णिकाख्यमुदरे मध्ये
यस्य तच्च तन्नलिनं च तदेव महावाडवाग्निप्रभेति व्याख्येयम् ॥

नामीनालीकमूलादधिकपरिमलेन्मोहितानामलीनां
माला नीलेव यान्ती स्फुरति रचिमती वक्रपद्मोन्मुखी या ।
रन्या सा रोमराजिर्निहितरचिमती नव्यभागल्य विष्णो-

श्वित्तस्या मा विरंसीच्चिरतरमुचितां साधयन्ती श्रिय न ॥ २६ ॥

विष्णोर्नैत्यमागस्य संदन्धिनी रोमराजिनोऽस्माकं वित्तस्य मही मा विरेञ्चीदि-
रति मा करोतु । तत्र भूमादित्यः । किं क्वर्वती । अचित्तानस्यद्योग्यं अयं साध-
यन्ती । किंभूता । रम्या । महितरविमती महिता म्वैः प्रमत्ता या रचिनद्वती । या
नामीनालोकस्य मूलद्वन्द्वप्रोन्मुखी । स्थानीं प्रनराणां नाल, नालेव रचिमती
रचिरा स्फुरति । कथंभूतानामप्येवाम् । अधिष्ठातेमलेनोन्नीहितानाम् । नालिक्क-
सैरभ्याप्राणादधिकमोहितानामित्यर्थः ॥

जादौ कल्पस्य यन्मात्रमवाति विगत विश्वमेतद्विकल्पे

कल्यान्ते यस्य ज्ञानं प्रविशति सकलं स्वाद्यं ज.मं च ।

अत्यन्ताचिन्त्यमृतेश्विरतन्मजितन्यान्तर्गमनरूपे

तन्निष्काममन्त्र कण्ठमतिरुद्ध श्रीरामक्रीडामागे ॥ २७ ॥

अजितन्य हरे प्रोढभागे भुजद्वयमख्यप्रदेने वक्ष्यलक्ष्योभागेऽन्नादिमन्त्र उक्त
विरतरमतिमुदा श्रीलताम् । जीह्वे । अन्तरिक्षमन्त्ररूपे । तदपवाक्यमयम् इत्यर्थः ।
किंभूतस्याजितन्य । अत्यन्तं गर्वात्मना न विन्या मूर्ध्नि सत्यं पत्त । यन्मात्रेऽ-
भागात्मन्य निरवयवे विधु वपुस्तार्दी प्रभवमुज्जवति । तथा वस्तुनो यत्तत्त-
स्यावर उक्तं च विधु प्रविशति । विरक्ष्य निधुम् । मन्त्रमन्त्रादिभेदैर्विना विनिर्गते ॥

सन्तीपि औत्तुमाद्युत्तमगिन्नलैर्नुत्तुत्ताफलत्वं

श्रीवल्लभोत्तानि फुल्लप्रतिवनवनमालागुणाद्युज्ज्वलम् ।

वक्षः श्रीवृद्धजान्त मधुकरनिष्कन्यान्त मासिपते

सन्तानादयश्चात्मैरपवनमिदं यत्प्रेषितं तत्प्रपद्ये ॥ २८ ॥

[illegible]

सारं सारङ्गसंघैर्मुखरितकुसुमा मेचकान्ता च कान्ता

माला मालालितास्त्रात् विरमतु मुखैर्योजयन्ती जयन्ती ॥ ३१ ॥

या माला विष्णोस्ते नाकम्पनीयकम्पसहितं यथा स्नात्तया वमति । सास्त्रान्मुखै-
र्योजयन्ती सती न विरमतु । किलक्षणा । जयन्ती जयकरी जयन्त्याख्या वा । वायी
नारत आनुकूल्यास्तरति वहनि सति साकम्पमिति योज्यम् । नगरिचा कौलुभप्रभया
साक नह भासमानात एवास्मानानुपमा । तथा बासुभद्र बासुदेव सुभद्र शोभन विद-
धती । भूषयन्तीत्यर्थः । तथा सारङ्गसंघैर्भ्रमरसमूहैः नारं यथा स्नात्तया मुखरितकुसुमा ।
तथा मेचकान्ता व्यामवगोक्षुसुमगुम्फितप्रान्ता । अत एव कान्ता । तथा मालालिता
वक्षःस्थया लम्ब्यानुमोदिता ॥

हारस्रोतुप्रभाभि प्रतिवनवनमालाशुभि प्रांशुभिर्भ्य-

च्छ्रीभिश्चाप्यङ्गदाना गजलितरचिभिर्निष्कभाभिश्च भाति ।

बाहुल्येनैव वद्वाञ्जलिपुटमजितस्याभियाचामहे त-

द्वन्धार्ति वाधता नो बहुविहतिकरी बन्धुरं बाहुमूलम् ॥ ३२ ॥

अजितस्य भगवतस्तद्बाहुमूलमसद्वेशनभियाचामहे प्रार्थयामहे । किलक्षणम् । बन्धुरं
सुन्दरम् । किं कृत्वा । बाहुल्येन पुनः पुनरेवाञ्जलिपुट वद्वा । किं याच्येति चेत् ।
नोऽस्माकं बहुविहतिकरीमनेकान्धर्करी द्वन्धार्ति दन्धनरूपां पीडा वाधताम् । संसार-
निगडादस्त्रान्मोचयन्विलम्बं । यद्वाहुमूलं हारस्रोतुप्रभाभिरतिकान्तिभि । तथा प्रतिव-
न्जातपुष्परचितदन्मालाया अञ्जनिरशुत्यानीयैर्विचित्रवर्णैः । निष्कस्य भूषणविशेषस्य
भाभिः शदलिता रचयो यासाम् । ताभिरङ्गदाना बाहुभूषणाना श्रीभिर्भाति । प्रांशुभिरि-
त्यशुविशेषान् ॥

विश्वत्राणैकदीक्षान्तदनुगुणगुणभ्रत्रनिर्माणदक्षा

कर्तारो दुर्निरूपा न्फुटगुरुयगसा कर्मणामद्भुतानाम् ।

शाङ्गे द्राण कृपाण फलकमग्निदे पद्मगङ्गौ महन्

दिभ्राणा शम्भुजाल मन ददतु हरेर्बाहवो मोहहानिम् ॥ ३३ ॥

हरेर्बाहवो मन मोहहानि ददतु । किविशिष्टा । विश्वस्य जगत्त्राणे रक्षण एका
सुखा दीक्षा त्रतधारण यैराम् । अत एव तस्य विश्वत्राणस्यानुगुणा योग्या गुणा । दौ-
र्वाद्यो यत्न तादृशत्रस्य निर्माणे दक्षाः समर्थाः । दुर्निरूपा । एते एवंप्रकारा इय-
न्तथैतत्प्रधारयितुमशक्या । तथा स्रष्टृगुरुयगसातिस्पष्टमहत्त्वयातिदुस्त्वानामद्भुतानां
कर्मणा पराक्रमाणा कर्तारः । तथा शाङ्गे धनुः, द्राणम्, कृपाणं खण्डम्, फलकं चर्म,
अग्निं सुदर्शनं चक्रम्, गदा कौमोदनी, पद्मम्, शङ्खः पादजम्बु, इत्येवविधमन्यथ
महत्त्वपरिमितं शम्भुजालं दिभ्राणा । सहस्रं बाहव इति वा योजना ॥

कण्ठाकल्पोद्भूतैर्ग कनकमगलमन्तुकुण्डलोभैर्मयैः

रुनोतैः कौमुभम्यायुग्मभिरुपनिनधिवनर्णो विभाति ।

कण्ठाक्षेपे रमायाः कनकलयपदैर्मुद्रिते भद्ररूपे

वैकुण्ठगोष्ठेऽत्र कण्ठे वसतु मम मतिः कुण्ठभावं विहाय ॥ ३४ ॥

अत्र वैकुण्ठस्य विष्णोरयं वैकुण्ठीयरागिणः कण्ठे मम मतिः कुण्ठभावं विहाय वसतु स्थिरीभवतु । यः कण्ठाकल्पाः कण्ठभूषणानि तेभ्य उद्भूतैरुच्यते । तथा कनकमये लगन्ती ये कुण्डले तयोद्भूतैः किरणैः । उद्भूतैर्मनोहरैरिष्टावैर्भा । तथा कौमुभम्या-युग्मभिरुच्यते रूपनितः सन् । विप्रवर्णो विभाति । पुनः किलक्षणं । कण्ठे रमायाः कण्ठाक्षेपे लक्ष्मीकृतकण्ठाब्जिने मतिः तस्या एव करवलयपदैर्मुद्रिते । अत्र एव भद्ररूपे सुन्दराकारे ॥

पद्मानन्दप्रदाता परिलसदरुणश्रीपरीताग्रभाग

काले काले च कम्बुप्रवरशशधरापूरणे य प्रवीण ।

वक्राकाशान्तरस्थमितिरयति नितरा दन्तनारौघशोभा

श्रीभर्तुर्दन्तवासोद्युमणिरधतमोनाशनायान्वसौ न ॥ ३५ ॥

असौ श्रीभर्तुर्दन्तवासो दन्ताच्छादनम् । ओष्ठद्वयमिति यावत् । स एव युमणि सूर्यो नोऽस्माकमधतमोनाशनाय पापान्धकारदूरीकरणायास्तु । किलक्षण । पद्मा लक्ष्मीस्तस्या आनन्दप्रदाता । तथा परिलसन्ती यारुणश्री रक्तवर्णा कान्तिस्तया प-रीतो व्याप्तोऽग्रभागो यस्य । तथा काले काले उचितसमयेषु कम्बुप्रवरः शशश्रेष्ठ स एव शशधरध्वन्तस्तस्यापूरणमाध्मान तत्र य प्रवीण । तथा वक्ररूपो य आकाश-स्तस्यान्तरे मध्ये तिष्ठतीति तत्राविधः सन् । दन्तरूपाणा ताराणामोघः समूहस्तस्य शोभा तिरयत्यभिभवति । प्रसिद्धोऽपि युमणिः पद्मानामानन्दप्रदाता । अरुण सूर्यसा-रयिस्तच्छ्रिया परीताग्रभाग । काले काले शुक्लक्षतिविषु चन्द्रस्य वृद्धिकरणे प्रवीणः । आकाशमध्यस्थ सन् । तारौघशोभा तिरस्करोति ॥

नित्य स्नेहातिरेकान्निजकमितुरल विप्रयोगाक्षमा या

वक्त्रेन्दोरन्तराले कृतवसतिरिवाभाति नक्षत्रराजि ।

लक्ष्मीकान्तस्य कान्ताकृतिरतिविलसन्मुग्धमुक्ताफलश्री-

र्दन्ताली सतत सा नतिनुतिनिरतान् रक्षतादक्षता न ॥ ३६ ॥

सा लक्ष्मीकान्तस्य दन्ताली दन्तपङ्क्तिर्नतिनुतिनिरतान्नमस्कारस्तुतितत्परावोऽस्मा-न्सतत रक्षतात् । किलक्षणा । अक्षता क्षतरहिता । निरन्तरेति यावत् । कान्ताकृति-र्मनोहराकारा । तथातिविलसतामत्यन्तशोभिना मुग्धाना सुन्दराणां मुक्ताफलाना श्री-

उन्मज्जन्जितश्रीसिभुवनमपरं निर्ममे तत्सदृक्षं

देहान्मोधि स देयान्निरवधिरमृतं दैत्यविद्वेषिणो न ॥ ४८ ॥

दैत्यविद्वेषिणो नारायणस्य स देहान्मोधिर्नोऽस्त्वभ्यनमृतं कैवल्यं देयात् । त्रिभुवन-
नगुरस्तैलोक्यपिता ब्रह्मापि यदन्तर्मध्येऽनेका असख्याता अब्दकोटी । अनेककोटिस-
त्स्मरपर्यन्तमित्यर्थः । भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा बहुशो विभ्रम्वान्तमवसानं गन्तुं प्राप्नु न सन-
जोऽभूदित्यध्याहारः । पुनरन्तप्राप्त्याशाविच्छेदानन्तरं नाभिनालीकनालाङ्गमर इवोन्म-
ज्जन्तपरं त्रिभुवनं तत्सदृक्षं निर्ममे । क्लिप्तं । जजितश्री । कथभूतो देहान्मोधिः ।
निरवधिः ॥

मत्स्य कूर्मो वराहो नरहरिणपतिर्वामनो जामदग्न्य

काकुत्स्थ कंसघाती मनसिजविजयी यश्च कल्की भविष्यन् ।

विष्णोरंशावतारा भुवनहितकरा धर्मसंस्थापनार्था

पायानुर्मा त एते गुरुतरकरुणाभारखिन्नाशया ये ॥ ४९ ॥

हरिणपतिः सिंहः । नरश्चाती हरिणपतिश्चेति विग्रहान्नरसिंहः । कंसघाती कृष्ण ।
मनसिजविजयी मारजितपत्न्येवो भगवान्बुद्धः । भविष्यन्कलियुगान्ते । अन्त्यस्तु-
टम् । विष्णोरेतैः शशावताराः । भुवनहितकरा । यतो धर्मसंस्थापनार्थाः । तथा गुरुत-
रेण करुणाभारेण खिन्नं खेदं प्राप्तः । परवशीकृत इत्यर्थः । आशचोऽन्तं करणं येषां ते
ना भक्तं पायालु ॥

यस्माद्वाचो निवृत्ता सममपि मनसा लक्षणाभीक्ष्माणा

स्वार्थालाभात्परार्थव्यपगमकथनश्लाघिनो वेदवादा ।

नित्यानन्दं स्वसंविन्निरवधिममृतं स्वान्तसक्रान्तविम्ब-

च्छायापत्त्यापि नित्यं सुखयति यमिनो यत्तदव्यान्महो न ॥ ५० ॥

तन्महस्तेजो नोऽस्त्वान्सदाव्यात् । यस्मान्मनसा समं वाचोऽपि निवृत्ता । तदि-
दमेवेति बोधयितुमसमर्थाः । क्लिष्टाणां । लक्षणां मुख्यवृत्तेऽत्यन्तरं तानीक्ष्माणा
आकाङ्क्षाणां । क्लृप्ता । वेदलक्षणवादाः स्वार्थस्य शक्तिविषयस्वार्थस्वालाभात्परे च
तेऽर्थास्तेषां व्यपगमो निरसनं तत्कथनेन श्लाघा येषां ते । क्लिष्टाणां महः । नित्यानन्दम् ।
स्वसंविच्छेदं प्रकाशकम् । तथा निरवधिं निरवधिकम् । ककारोऽत्र लुप्तो द्रष्टव्यः ।
अमृतमपरिणामि । कूटस्थमित्यर्थः । अपि च यन्महं स्वान्तमन्तःकरणं तत्र सन्नान्ता
विम्बच्छाया विम्बाकृतित्तदापत्त्यापि तावन्मात्रप्राप्त्यापि यमिनो यतीति सुख-
त्यानन्दयति ॥

आ पादादा च शीर्ष्णो वपुरिदमनघं वैष्णवं यं स्वचित्ते

धत्ते नित्यं निरस्ताखिलकलिकलुपे संततान्तं प्रमोदः ।

धन्विन्ष्टणामल भाम तेजो यम् यम् भीषतेः सा कुन्ताली नोऽस्मात्समि-
 मदलं प्रदिशतु । ना मर्त्यलोके कुन्तालीना नीलोत्तरगता मायाया माया-
 परपरेव । अपता काचिन्नी यमुना हरशिखरार्जुनीनाया महाभयनस्तम्भगर्भेण
 भगवन्मूर्धनमाकृष्य ततो गतति नु । यदा महाला नागो शशिकला शशिप्रतार-
 त्तदाभाभ्रान्तिबुच्छार्गा लोलधरलोऽन्तरागमा मनो रन्तादशो राहुर्गालोच्च-
 उत्प्रेक्ष्यते ॥

सुप्ताकाराः प्रमुप्ते भगवति विबुधैरप्यदृष्टमन्या

व्याप्तव्योमान्तरालान्तरलरुचिजलाग्निना न्यष्टभाम ।

देहच्छायोद्भवाभा विपुवपुर्गुरुहोपगोपाभिभूत्या

केशाः केशिद्विपो नो विदधतु विपुलक्लेशपाशप्रणयम् ॥ ४६ ॥

केशिद्विपः केशिनामसामुद्रन्तुर्भगवत केशा नोऽस्माक विपुला बहुला ये केशा
 अविद्यास्तितारागद्वेषाभिनिवेशास्त एव पाशास्तेषा प्रकपेण नाश विदधतु । किलक्लेशा ।
 भगवति प्रमुप्ते सुप्ताकाराः सुप्तस्य भगवत आकारश्चाकारो येषां ते । अत एव विबुधै-
 रपि न दृष्ट स्वरूप येषां ते तथाविधाः । तथा व्याप्त व्योमान्तराल ब्रह्माण्डोदर यैः ।
 तथा तरलानि चपलानि रुचिमन्त्युज्ज्वलानि च जलानि क्षीरसागरनीराणि तीरासम-
 न्ताद्रज्जिताः । स्पष्टभासः । देहस्य श्रीमन्मूर्तेरुच्छाया कान्तिस्तस्या उद्भूत उपरिप्र-
 चारस्तद्भासान्ति ते । रिपूणा वपुष्येवागुरुस्तस्य प्रोपो दाहस्तस्मिन्नोपरुपो योऽस्मिस्तस्य
 धूम्या धूमसमूह इव । एतैर्विशेषणैः केशाना भेजमानस्य ध्वनितम् । 'यस्य केशेषु जी-
 नूता' इति पुराणप्रतिज्ञया ॥

यत्र प्रत्युत्तरत्नप्रवरपरिलसद्भूरिरोचि प्रतान-

स्फूर्त्या मूर्तिर्भुरारेर्धुमणिगतचितव्योमवदुर्निरीक्ष्या ।

कुर्वत्पारेपयोधि ज्वलदकृतमहाभास्वदौर्वाग्निशङ्का

शश्वन्न गर्भ दिश्यात्कलिकलुषतम पाटनं तत्किरीटम् ॥ ४७ ॥

तन्मुरारेः किरीटं नोऽस्माक शश्वच्छर्भं दिश्यात् । कथंभूतम् । कलिकलुषतम-
 पाटनम् । पारेपयोधि समुद्रमध्ये ज्वलन्नकृत्रिमो महान्प्रौढो भास्वान्प्रकाशबहुलश्च य-
 दौर्वाग्निर्वाडवानलस्तस्य शङ्का कुर्वत् । यत्र किरीटे प्रत्युत्ताना खचितानां रत्नप्रवराणां
 परितो लसद्भूर्यधिक यद्रोचितस्य प्रतानो वित्तारस्तस्य स्फूर्त्या स्फुरणेन मुरारेर्मूर्तिर्धु-
 मणिगतचितव्योमवदुगपदुदितानेकसूर्यव्याप्ताकाशवदुर्निरीक्ष्या दुष्प्रेक्ष्या तत् ॥

भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा यदन्तस्त्रिभुवनगुरुरप्यब्दकोटीरनेका

गन्तुं नान्तं समर्थो भ्रमर इव पुनर्नाभिनालीकनालात् ।

उन्मज्जन्नूजितश्रीलिभुवनमपरं निर्ममे तत्सदृशं

देहान्मोधि स देयान्निरवधिरमृतं दैत्यविद्वेषिणो न ॥ ४८ ॥

दैत्यविद्वेषिणो नारायणस्य स देहान्मोधिर्नोऽस्तभ्यममृतं कैवल्यं देवान् । त्रिभुवन-
नगुरैल्लोक्यपिता ब्रह्मापि यदन्तर्मध्येऽनेका असख्याता अव्यकोटी । अनेकमोदिमं-
वत्परपर्यन्तमित्यर्थः । भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा बहुगो विभ्रम्यान्तमवसानं गन्तुं प्राप्नु न मन-
धोऽभूदित्यध्याहारः । पुनरन्तर्ग्राह्यागाविच्छेदानन्तरं नाभिनालीकनालाद्भ्रमर इवोन्म-
ज्जत्परं त्रिभुवनं तत्सदृशं निर्ममे । क्लृप्तः । ऊजितश्री । कथंभूतो देहान्मोधिः ।
निगवधिः ॥

मत्स्य कूर्मो वराहो नरहरिणपतिर्वामनो जामदग्न्य

काकुत्स्थ कंसघाती मनसिजविजयी यश्च कल्की भविष्यन् ।

विष्णोरेतावतारा भुवनहितकरा धर्मसंस्थापनार्था

पायानुर्मा त एते गुरुतर्करुणाभागस्त्रिजागया ये ॥ ४९ ॥

हरिणपतिः सिंहः । नरश्चाक्षी हरिणपतिश्चेति विप्रहास्यसिंहः । कंसघाती कृष्णः ।
मनसिजविजयी मारजितपत्निवेषो भगवान्बुद्धः । भविष्यन्कलियुगान्ते । अन्यन्त-
रम् । विष्णोरेतैरेतावतारा । भुवनहितकरा । यतो धर्मसंस्थापनार्थाः । तारा गुरुत-
रेण कृपाभारेण क्षिप्रं जेदं प्राप्तः । परवर्गीकृत इत्यर्थः । आशयोऽन्तःकरणं वेगं ते
ना भक्तं पात्रास्तु ॥

यस्माद्वाचो निवृत्ता सममपि मनसा लक्षणार्नीक्षमाणा

स्वार्थालाभात्पगर्थव्यपगमकथनश्लाघिनो देववादा ।

नित्यानन्द स्वमंविन्निरवधिममृत स्वान्तमंक्रान्तविन्द-

च्छायापत्त्यापि नित्यं सुखयति यमिनो यत्तदव्यान्महो न ॥ ५० ॥

तन्महत्मेजो नोऽस्तान्स्वदावात् । यस्तान्मनसा समं वाचोऽपि निवृत्तः । नन्वि-
दमेवेति दोषयितुमसमर्थाः । क्लृप्ताः । लक्षणां गुरुतरेणैवैवन्तरं तन्महत्मेजो
स्वाकाङ्क्षाणां । क्लृप्ताः । वेदलक्षणवादा स्वार्थं तत् शक्तिविषयस्यार्थं तन्महत्मेजो न
तेऽर्थास्तेषां व्यपगमो निरमग्नं तत्त्वयमेव नास्ति चेत् तैः । क्लृप्ताः महत् । निरन्तरम् ।
स्वमंविन्दः प्रकाशकम् । तथा निरवधिः निरवधिः । क्लृप्ताः । यमिनो यमिनो यमिनो
स्वमृतमपस्तिष्ठति । दृढरूपमित्यर्थः । अपि च यन्महत् तन्महत्मेजो न
दिन्द्यतां दिन्द्यादितिशेषस्यापि तदव्यान्महत्मेजो न दिन्द्यतां दिन्द्यादितिशेषस्यापि
तानन्दयति ॥

आ पादादा च शीष्णो दगुरिदममृतं देवदत्तं च भविष्यति

धत्ते नित्यं निरन्तरादित्यन्तःस्वमृतं च भविष्यति ।

जुह्वजिहाकृशानौ हरिचरितहविः स्तोत्रमन्त्रानुपाठै-

स्तत्पादाम्भोरुहान्या सततमपि नमस्कुर्महे निर्मलान्याम् ॥ ११ ॥

आ पादात्पादमारभ्य, आ च शीर्ष्णं शिरःपर्यन्तमिदं पूर्ववर्णितं वैष्णव वपुर्विष्णु स्वरूपं ये निरस्ताखिलकलिकलुपे स्वचित्ते संततान्तःप्रमोद आनन्दभरितान्तःकरण सन् नित्यं धत्ते निर्मलान्यां तत्पादाम्भोरुहान्यामपि वयं नमस्कुर्महे । किं कुर्वन् स्तोत्रमन्त्रानुपाठैर्जिहाकृशानौ जिह्वारूपेऽर्म्मा हरिचरितहविः सततं जुह्वन् । हरिचरितानि तत्स्तोत्राणि च सदा पठन्नित्यर्थं ॥

इति भगवत्पादश्रीशकराचार्यकृत विष्णुपादादिकेशान्तवर्णनस्तोत्र सटिप्पणं नमामः

श्रीगुमानिकविप्रणीतम्

उपदेशशतकम् ।

त्रिपुं देवेषु महान्तं भृगुर्बुभुत्सु परीक्ष्य हरिमेकम् ।

मेनेऽधिकं महिम्ना सेव्य सर्वोत्तमो विष्णु ॥ १ ॥

रुक्माङ्गद स्वपुत्रं निहत्य खड्गेन मोहिनीवचसा ।

सत्यां ररक्ष वाचं न संकटेऽपि त्यजेद्धर्मम् ॥ २ ॥

निर्वासितो हितेप्सुर्विभीषणो रावणेन लङ्काया ।

तन्नाशहेतुरासीन्नहि निजबन्धुर्विरोद्धव्य ॥ ३ ॥

हृतराज्यदर्पसारं सुयोधनं निग्रहीतुमपि शक्ता ।

प्रोपुर्वनेषु पार्था धीरः समयं प्रतीक्षेत ॥ ४ ॥

मणिहेतोरभिगप्त कृष्णः सत्राजिताथ जाम्बवतः ।

जित्वा ददौ तमस्मै जनापवादाद्भजेद्भीतिम् ॥ ५ ॥

त्वाराज्यमश्रुवानः प्रकोप्य नहुपो मुनीनहिर्भूत्वा ।

न्यपतत्त्वरितमधस्तात्प्राप्तैश्वर्यो न दत्तः स्यात् ॥ ६ ॥

सैहधर्मिणीं वनान्तादशरथसूनोर्जहार दशवक्रः ।

बन्धनमाप समुद्रो न दुर्जनस्यान्तिके निवसेत् ॥ ७ ॥

१. एतच्छतकोदाहरणकपालु प्रायः श्रीमद्रागवते हरिविंशे च वर्तन्ते. २ इयं भृगुव्या श्रीमद्रागवते दशमस्कन्धे नवागीतिमितेऽध्याये द्रष्टव्या ३. 'सल करोति दुर्गन्त नूनं फलति साधुषु । दशाननोऽहरत्सीता बन्धनं च महोदधे ॥' इति प्राचीन-श्लोकः

हस्तुं देवकृतनयं वसुदेवेनोद्यतायुधं केन ।
 नयुरोक्तिमिरयुनीतः सान्ना मूर्तिं वगे कुर्यात् ॥ ८ ॥
 आतर्नहतिचारो न युक्त इति वादिनं दृढग्रीवः ।
 धनदं वदन्त्य युद्धे मूढनतिनोपदेष्टव्यः ॥ ९ ॥
 विरुध्यश्चदुवचनैः कैकेयैः दृढग्रीवो वरं दत्त्वा ।
 मञ्जुनाथं दुर्गन्तं तीरु न कुर्वीत विश्रामम् ॥ १० ॥
 गवांघोषुमुपेतैः पौरैस्तस्य मण्डपे आर्तिदीप्येयः ।
 श्रीदाम्पत्य इव वदो न वलोट्टिकेन योद्धव्यम् ॥ ११ ॥
 मञ्जुपिनाम्नुच्छो दहतुमुत्ताडिनोऽपि ग्धोमि ।
 तस्मां नारतिगृहदिपदि विज्जितान् दृढग्रीवम् ॥ १२ ॥
 नन्वी छलेन दीव्यन्तं विजिह्वाय परित्स्मृत्यै ।
 द्रव्ययन्तः समया नैवमितिजितं द्यूतं ॥ १३ ॥
 गतुमित्येधनजैर्जितोऽऽद्यूतैरुपिष्टिगो द्यूतः ।
 निर्वर्जितः स्वगृहस्थितैः सप्त नचरेदुद्यूतम् ॥ १४ ॥
 मन्त्रक्षणात् पुत्र विजिह्वाय दृढग्रीवोद्विजे ।
 प्रायश्च दृढग्रीवः दुर्मन्त्रक्षणात्पुत्रे देवम् ॥ १५ ॥
 सप्त पत्न्यैः सप्त नचरिषि विदुषोऽपि विजिह्वायुतं मन्त्रम् ।
 मन्त्रस्य दृढग्रीवोद्विजे सप्त नचरेत् ॥ १६ ॥
 विजिह्वायुतं सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ १७ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ १८ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ १९ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २० ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २१ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २२ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २३ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २४ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २५ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २६ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २७ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २८ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ २९ ॥
 सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् सप्त नचरेत् ॥ ३० ॥

नीगे नैतानिक्त मन्त्रिगणनगगेपित कुमारीणाम् ।
 ननीयनार्जुन जामीहनेदाम्भोनिनां पतिम् ॥ २० ॥
 दुग्धन्न माधुमपि कण्ठानीनां जहन्नन्तं मग्ननाम् ।
 मुनिर् निमग्ग भेजे कार्ये मत्तया न तिष्ठीन् ॥ २१ ॥
 जमदग्निना नियुक्त मयो निजगान् मालम् गम ।
 निदोष पुनरगरीद्वस्तुक्तमग्निनाग्निं कुर्यात् ॥ २२ ॥
 शतयोजनतन्तमग्निं विलङ्घ्य नातात्मजोऽविशदद्वाम् ।
 वीरग्नत मरोऽभ्यजोऽर्जयन्माहम कुर्यात् ॥ २३ ॥
 प्रहितं मुर्गैर्जिगीषुर्हम् प्रहर्तुं सरोऽभ्ययायावत् ।
 भस्मीचभूव तावन्न चिरीपेक्षुष्कम् कर्म ॥ २४ ॥
 सकुट्य पादघातै कालिन्द्या कौलिय कृतागन्कम् ।
 निर्यापयन्मुकुन्दो दुष्टे दण्ड प्रयोक्तव्य ॥ २५ ॥
 कुलिशाहतिहतशिरसेऽप्यदात्कवन्धाय जीवते शक्र ।
 अशनायोरसि वदन दीनो रिपुग्न्यनुग्राह्य ॥ २६ ॥
 सुग्रीवाय शुकं खादृशमुखसदेशमादिशन्कपिभि ।
 सताड्य सपदि वद्धो न दूतभाव भजेदमत ॥ २७ ॥
 अश्वत्थामा हत इति युधि गिरमनृता युधिष्ठिरोऽवादीत् ।
 पुनरनुतापमवापत्पापं कृत्वानुतप्येत ॥ २८ ॥
 भोगान्वहून्ययातिभुक्त्वा वयसा सुतम्य चिरकालम् ।
 निर्वेद्यतावितृप्तं काम मन्येत दुष्पूरम् ॥ २९ ॥
 बलिरिन्द्रजिबिलोक्यां भुञ्जन्भोगाश्चिराद्विनष्टश्री ।
 सुतलेऽवध्यत पार्श्वैर्भोगान्क्षणभङ्गुरान्विद्यात् ॥ ३० ॥
 विलपन्तं हतपुत्रं धृतराष्ट्रं वीक्ष्य करुणया कृष्ण ।
 क्षणमनुशुशोच सास्त्रं दुःखितमनु दुःखितो भूयात् ॥ ३१ ॥

-
१. एतन्नामक सर्पम्. २ कवन्धकथा वाल्मीकिरामायणेऽरण्यकाण्डे
 ३. सारणसहचरो रावणदूत ४ निर्वेद प्राप.

ममशिशिनि हयमान नभक्तमन्त्रि पपञ्जमगमये ।
 अजहान न पुनस्तन जगन्मृतेनो न हानय ॥ ४४ ॥
 हन्ता मृगमुनजान्गयो जानान्पुन्याय कम् ।
 उत्तमन महताभन कुम्भिन कर्म कुर्वति ॥ ४५ ॥
 गीता निमृज्य गम गाढ मनिभिर्मुनिनतो गज्यम् ।
 शागज्जुवाग पुर्या नेय गहि गम गमय ॥ ४६ ॥
 कृष्णभनजयभीमान्द्विजतेगम्यागामुतश्रिते ।
 क्षात्रे क्षिप्रमजानादाकाङ्गिगित्त वियाव ॥ ४७ ॥
 या या दिश गतोऽभृद्धिगण्यकशिपुर्दृच्छया विचरन् ।
 ता ता सुरा प्रणेमुर्दृष्टजन द्रुत प्रणमेत् ॥ ४८ ॥
 कुर्वन्नपि मुनिशस स्वजीवितार्थी परीक्षितो यत्नम् ।
 दष्टोऽहिना विनष्टो ज्ञेयो मृत्यु मुदुर्वार ॥ ४९ ॥
 सदिति प्रतीयमान जगन्मृषेवेति केवल बुद्धा ।
 जनको विमुक्तिमागात्सम्भवदन्तर्जगद्बोध्यम् ॥ ५० ॥
 विहरन्वधूभिरन्त पुरेऽग्निवर्णो दिवानिश कामी ।
 अस्तोऽथ यक्षमणाभूद्विपयान्विपभीषणान्विद्यात् ॥ ५१ ॥
 विप्रः पतिर्वृपल्या हिस्रोऽप्यभिवादनान्महर्षीणाम् ।
 वैल्मीकिर्मुनिरासीत्पुरुषानभिवादयेन्महत ॥ ५२ ॥
 निशि कामयन्दुरात्मा द्रुपदसुता कीचको रह प्राप्ताम् ।
 वधमाप भीमसेनात्परस्त्रिय नाभिकाङ्क्षेत ॥ ५३ ॥
 युधि कुरव कृतवैरा वीरं व्यूहं विशन्तमभिमन्युम् ।
 वहवो निजघ्नेरेव नैको रिपुमण्डल प्रविणेत् ॥ ५४ ॥
 पुँष्करनिर्जितराज्यः पुरमृतुपर्णस्य नैषेधो गत्वा ।
 सारथिरभून्निगूढो दुरवस्थो न प्रकाश स्यात् ॥ ५५ ॥

१ 'स सचरिष्णुर्भुवनान्तराणि याम्' (१।४६) इत्यादि शिशुपालवधश्लोकानु
 रिणीयमार्था २ अग्निवर्णकथा रघुवशस्यैकोनविंशे सर्गे प्रसिद्धैव ३ लोकप्रसिद्धै
 कथा. रामायणादिषु न प्राप्यते ४ नलभ्राता. ५. नल

क्षात्रं विमृष्य धर्मे मान्यैर्गुरुभिर्द्विजैः सम समरे ।
 युयुधेऽर्जुनो धनुष्मान्धोरमपि त्वं चरेद्धर्मम् ॥ १६ ॥
 हरिरिन्धुधिमथनोत्था सुधां सुरेभ्य सुरां सुरारिभ्य ।
 व्यतरत्समं यथार्हं योग्यं योग्याय दातव्यम् ॥ १७ ॥
 अथ चैकत्वमवाप्ता सुरां निपीयोद्धता मिथो घ्नन्त ।
 युधि यादवा प्रणेशुर्धोमान्मघं न सेवेत ॥ १८ ॥
 यज्ञोत्सवे स्वपित्रा हठादनाकारिता मती गत्वा ।
 तनुमजहात्परिभूता कापि न गच्छेदनाहृत ॥ १९ ॥
 सुचक्रुन्नेन सुकुन्दो यदुभिरवध्यन्त्य कालयवनस्य ।
 छलतोऽर्चीकरदन्तं वध्योऽग्निर्विघ्नयित्वापि ॥ २० ॥
 अमहृद्युधि विजितादपि भीतो बार्हद्विजान्ते दुर्गेम् ।
 दृत्वा हरिर्न्यवान्सीद्विजितोऽप्यायद्वनीयोऽग्नि ॥ २१ ॥
 तुगार्थेऽभिनगन्त प्रकोप्य कपिल क्षणान्सम संवं ।
 सगरमुता क्षयमीयुर्न कोपयेत्तापम ज्ञान्तम् ॥ २२ ॥
 सुनिगपि विश्वामित्र श्वा भूत्वा गृहमुदशीवशग ।
 अन्यत्रजन्मगतो भेतव्य दुर्जयात्कामात् ॥ २३ ॥
 बलदापितमिलोक्या तृणदद्रणयन्दशानन शूरात् ।
 युधि निर्जित इवर्गैर्न वहेद्वयं युधो गनया ॥ २४ ॥
 मातुर्वापरागविद्ध पद्माब्जो दुष्कर तपस्तपना ।
 धुन्द उच्चैः पदगभजत्पुमा प्रदग्मादिना गात्रम् ॥ २५ ॥
 नीता गामि गम्भीरो बहुमहिता वासी पथि शम्भ ।
 वर गामिति तन्मूषे न स्मिन्निगमेत्तन्मग्न ॥ २६ ॥
 वधत स्वधम युद्धे शूरो भूमावन्द उत्पन्न पद्मम् ।
 शूरा जताम शैर्निर्गमनिष्पाद शैः दुर्जम् ॥ २७ ॥

१ हरिर्गजान् २ हरिर्गजान् ३ हरिर्गजान् ४ हरिर्गजान् ५ हरिर्गजान् ६ हरिर्गजान् ७ हरिर्गजान् ८ हरिर्गजान् ९ हरिर्गजान् १० हरिर्गजान् ११ हरिर्गजान् १२ हरिर्गजान् १३ हरिर्गजान् १४ हरिर्गजान् १५ हरिर्गजान् १६ हरिर्गजान् १७ हरिर्गजान् १८ हरिर्गजान् १९ हरिर्गजान् २० हरिर्गजान् २१ हरिर्गजान् २२ हरिर्गजान् २३ हरिर्गजान् २४ हरिर्गजान् २५ हरिर्गजान् २६ हरिर्गजान् २७ हरिर्गजान् २८ हरिर्गजान् २९ हरिर्गजान् ३० हरिर्गजान् ३१ हरिर्गजान् ३२ हरिर्गजान् ३३ हरिर्गजान् ३४ हरिर्गजान् ३५ हरिर्गजान् ३६ हरिर्गजान् ३७ हरिर्गजान् ३८ हरिर्गजान् ३९ हरिर्गजान् ४० हरिर्गजान् ४१ हरिर्गजान् ४२ हरिर्गजान् ४३ हरिर्गजान् ४४ हरिर्गजान् ४५ हरिर्गजान् ४६ हरिर्गजान् ४७ हरिर्गजान् ४८ हरिर्गजान् ४९ हरिर्गजान् ५० हरिर्गजान् ५१ हरिर्गजान् ५२ हरिर्गजान् ५३ हरिर्गजान् ५४ हरिर्गजान् ५५ हरिर्गजान् ५६ हरिर्गजान् ५७ हरिर्गजान् ५८ हरिर्गजान् ५९ हरिर्गजान् ६० हरिर्गजान् ६१ हरिर्गजान् ६२ हरिर्गजान् ६३ हरिर्गजान् ६४ हरिर्गजान् ६५ हरिर्गजान् ६६ हरिर्गजान् ६७ हरिर्गजान् ६८ हरिर्गजान् ६९ हरिर्गजान् ७० हरिर्गजान् ७१ हरिर्गजान् ७२ हरिर्गजान् ७३ हरिर्गजान् ७४ हरिर्गजान् ७५ हरिर्गजान् ७६ हरिर्गजान् ७७ हरिर्गजान् ७८ हरिर्गजान् ७९ हरिर्गजान् ८० हरिर्गजान् ८१ हरिर्गजान् ८२ हरिर्गजान् ८३ हरिर्गजान् ८४ हरिर्गजान् ८५ हरिर्गजान् ८६ हरिर्गजान् ८७ हरिर्गजान् ८८ हरिर्गजान् ८९ हरिर्गजान् ९० हरिर्गजान् ९१ हरिर्गजान् ९२ हरिर्गजान् ९३ हरिर्गजान् ९४ हरिर्गजान् ९५ हरिर्गजान् ९६ हरिर्गजान् ९७ हरिर्गजान् ९८ हरिर्गजान् ९९ हरिर्गजान् १००

एकामासो मन्त्रमीणि तन्नायेन पञ्चमं शम्भुम् ।
 ममजिह्वा ममोम नी मन्त्रि मन्त्रो माय ॥ ९२ ॥
 त्रि वक्ष्यन्ति मन्त्रि कृष्णं व मान्मन्त्रमात्रम् ।
 स्वधमेव वक्षि तेषाम्मायानि न मन्त्रमायाम् ॥ ९३ ॥
 मन्त्रायाम् परोक्षो विप्रश्चित्तोऽपि मन्त्रेक ।
 केमन्त्रि विप्रश्चित्तो नैकाकी मन्त्रेचित्तम् ॥ ९४ ॥
 शिवश्चित्तान्मन्त्रं लब्ध विप्रश्चित्तो कामान्मन्त्रम् ।
 जय निन्दमाय आय न किम्पन्त्रं कृतमायाम् ॥ ९५ ॥
 पुत्रेण मन्त्रमायी पञ्चमो वक्ष्यन्मन्त्रेनाजी ।
 तुष्यन्मन्त्रि न लब्धो पञ्चमो पुत्रतोऽन्विच्छेन ॥ ९६ ॥
 निरगन्ताय कुन्ती कृष्णाय क्लेशिता कुम्भेन ।
 व्यमनं स्वमात् मन्त्रं मुह्ये विनिवेदयेद्गम् ॥ ९७ ॥
 पाञ्चालीमन्त्रमायी हरिणा दुःशमनावतराम्भ्याम् ।
 त्रान्तो क्षणात्प्रपन्नो हरि भयार्तं प्रपद्येत ॥ ९८ ॥
 देवाद्वनोपलब्ध्वा ययातिर्ब्राह्मणोऽपि गतशङ्कम् ।
 शुक्रमुतामुपयेमे विधिप्रणीते प्रवर्तेत ॥ ९९ ॥
 अमुरो हितमुपदिष्टः प्रहादो नारदेन गर्भस्थ ।
 तत्त्वविदुषां वरोऽभृद्धितोपदेश सदा शृणुयात् ॥ १०० ॥
 स्फुटमार्याशतगदितान्पृथक्प्रमाणीकृतानुदाहरणैः ।
 शतमेतानुपदेशान्विभावयन्भावयेत्सिद्धिम् ॥ १०१ ॥
 कुतुकाय कोविदानां मूढमतीनां महोपकाराय ।
 निरमात्कविर्गुमानिः शतोपदेशप्रबन्धममुम् ॥ १०२ ॥
 इति श्रीगुमानिकविप्रणीतमुपदेशशतक समाप्तम् ।

पदाङ्ग-वर्गाः पापपापवेत्तविदेवयोः ।

वेत्तव्यतावेत्तव्यं च त्वेवेवेत्तव्यं ॥ २० ॥

अकारवर्गाः पुनश्च ते अकारवर्गाः ॥

कारवर्गं दोषकं नाम वृत्तमेकादशाक्षरम् ॥ २१ ॥

यथा मम—

मो मन्त्रव्रतममन्त्रमोमा मन्त्रा ॥ २२ ॥ यमम यम मोम ॥

विष्टाः चर्त्ताः चर्त्तक ममउक्त ॥ २३ ॥ य चर्त्ताः ॥

पुनश्च अकारवर्गाः पुनश्च अकारवर्गाः ॥

गुह्यद्वयपुनश्च अकारवर्गाः पुनश्च अकारवर्गाः ॥ २४ ॥

यथा मम—

मन्त्रा मोष्टीमन्त्रमन्त्रा मोम मात्रा मन्त्रा ॥ मोमन्त्रा ॥

म मात्राप्रवेष्टी चर्त्ताः चर्त्ता चर्त्ता चर्त्ता चर्त्ता चर्त्ता ॥

स्वार्थान्वितं युक्तं लघुना गृहणा तथा ।

स्वार्थान्वितं रथोद्धता नाम वृत्तमेकादशाक्षरम् ॥ २५ ॥

यथा मम—

‘गन्गानर्कलभोगतर्जनी श्रुतेषु तस्याग्निर्लोहितम् ।

वैद्यन्त्यभिमुखी रणे रणे भावि ते नमस्ते रथोद्धता ॥’

गुरुद्वयपुनश्चरन्तेरनभैरुपलक्षिता ।

गदिता स्वागतानाम वृत्तमेकादशाक्षरम् ॥ २६ ॥

यथा मम—

‘रत्नभङ्गविमलैर्गुणतुङ्गैरर्थिनामभिमतार्पणसक्तैः ।

स्वागताभिमुखनम्रशिरस्कैर्जीव्यते जगति साधुभिरेव ॥’

सकारैरन्वितं वृत्तं चतुर्भिर्युगपत्स्थितैः ।

उदितं तोटकं नाम वृत्तमेकादशाक्षरम् ॥ २७ ॥

यथा मम—

‘सरसं सरसारतरो वयसं समयं स्मृतिशेषदशापतितं ।
गलिताखिलरागरुचिर्विजने परितोऽष्ट कपालकरं सुमते ॥’

संलक्षितं जतजरैर्द्वादशाक्षरमक्षरैः ।

छन्दोविचक्षणा वृत्तं वंशस्थाख्यं प्रचक्षते ॥ २६ ॥

यथा मम—

‘जनन्य तीव्रातपजानिन्वारणा जयन्ति सन्तं सततं समुन्नतां ।
मितातपत्रप्रतिमा विभान्ति ये दिगालंबंशस्यतया गुणोचिता ॥’

अभिव्यक्तं नभभरैरक्षरैर्द्वादशाक्षरम् ।

वदन्ति वृत्तजाविज्ञा वृत्तं द्रुतविलम्बितम् ॥ २७ ॥

यथा मम—

‘नभनि भर्गगच्छद्विभिर्धनैर्द्रुतैर्विलम्बितगैः पण्डितानि ।
मितद्वरं कलहं द्वादशितमगति संवलितो यमुनोमिनि ॥’

सैमन्वितं मनजरैर्द्विदशं पूर्वाक्षरैस्त्रिभिः ।

त्रयोदशाक्षरं नाम्ना कीर्तयन्ति प्रार्पिणीम् ॥ २८ ॥

यथा मम—

‘नानैज सुगभिर्गुणैर्यश मिताना निर्व्याजा निजभुजविक्रमवराणां ।
सर्वाशाप्रणयिजनोपजीवमाना भज्याना भवति पंगप्रहपिणी स्त्री ॥’

अभिज्ञातं तभजरन्तामत्तगुरुद्वयम् ।

चतुर्दशाक्षरं वृत्तं वसन्ततिन्त्रं विदुः ॥ २९ ॥

अष्टाक्षरविरामेण युक्ता ननमयै सैयैः ।

वदन्ति मालिनीनाम वृत्तं पञ्चदशाक्षरम् ॥ ३० ॥

यथा मम —

ननननमयवाणी मेखलाकृष्टिकाले

प्रविचलद्विव शील नोत्सृजन्ती दुकूलम् ।

वृणयवचलनेऽपि स्वैरिणी शङ्कमाना

दिशि दिशि कृतदृष्टिर्मालिनी कम्य नेष्टा ॥

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम् ।

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥ ३१ ॥

यथा मम —

नि नम नोविशा मृगणविक्रमकीतिभरे

पञ्चदशाक्षरमात्रं भावा भुवनम् ।

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम्

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम् ।

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥ ३२ ॥

यथा मम —

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम्

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ।

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम्

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम् ।

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥ ३३ ॥

ननमैजेजलैरन्तगुरुभिर्नकुटाभिधम् ।

वृत्तं चानष्टविच्छेदं विदुः सप्तदशाक्षरम् ॥

नस्सार्द्धनमतर्दनं दृढमपीडनं पीडनं

क्रगेति रतिगंगरे मकरकेनन कामिनाम् ॥'

नमासवती यथा सम—

'कचग्रहममुल्लसत्कमलकोपपीडाजड-

द्विरेफकलकृजिनानुकृतसीत्कृतालकृता ।

जयन्ति सुरतोत्पद्यन्तिकरे कुङ्क्षीदृशां

प्रमोदनदनिभेप्रणयचुम्बिनो विभ्रमा ॥'

पृथ्वी माकारगम्भीरैरौजःसजिभिरधरैः ।

नमासग्रन्थियुक्तापि यानि प्रत्युत दीर्घताम् ॥ २८ ॥

यथा भट्टनागवर्णन्य—

'महाप्रलयमारुतक्षुभितयुक्कगदवर्तक-

प्रचण्डधनगजितप्रतिगुतानुकारी सुहृ ।

स्व श्रवणमैन्द रगितगेदगीकदग

रुतोऽप्य मन्त्रगेदधेयसशृतपूर्व श्रुत ॥'

स्वरानरन्विच्छेदैर्विभाति त्रिणी पदैः ।

मन्थरैर्ग्रन्थिवलेव यानि निःस्पन्दमङ्गताम् ॥ २९ ॥

यथा भट्टेन्दुराजस्य—

‘रहसि हृतदुकूला शीलिता तैलदीपे
त्वदुपगतसमृद्धे प्रेयसी श्रोत्रियस्य ।

विकिरति पटवासैर्हन्ति कर्णावतंसैः

शमयति मणिदीपं पाणिफूत्कानिलेन ॥’

गुरुलघ्वादिनियमादविभ्रष्टेऽपि लक्षणात् ।

दोषस्त्वदुपगेत्यत्र श्रोत्रग्राह्योऽस्ति विस्वरः ॥ २५ ॥

प्रथमं द्व्यक्षरैश्छेदैस्ततस्त्रिचतुरक्षरैः ।

पञ्चाक्षरैश्च पर्यन्ते नर्कुटं याति चारुताम् ॥ २६ ॥

यथा वीरदेवस्य—

‘तव शतपत्रपत्रमृदुताम्रतलश्चरण-

श्चलकलहंसनूपुरवरध्वनिना मुखरः ।

महिषमहासुरस्य शिरसि प्रसभं निहितः

सकलमहीधरेन्द्रगुरुतां कथमम्व गतः ॥’

विपरीतं यथास्यैव—

‘सशिखिशिखेव धूमनिचिताञ्जनशैलगुहा

सकपिशपन्नगेव यमुनोन्नतनीलशिला ।

महिषमहासुरोपहितभासुरशूलकरा

बहुलनिशेव भासि सतडिद्रुणमेघयुता ॥’

असमासैः पदैर्भाति पृथ्वी पृथ्वी पृथक्स्थितैः ।

समासग्रन्थिभिः सैव याति संकोचखर्वताम् ॥ २७ ॥

पृथक्पदा यथा साहिलस्य—

‘कचग्रहमनुग्रहं दशनखण्डनं मण्डनं

दृगञ्चनमवञ्चनं मुखरसार्पणं तर्पणम् ।

१, त्रिस्तसवत्सरीर्यकादशशतकसमाप्तौ विद्यमानाद्भद्रालकारदीकाकर्तुं श्वे-
रनमिसाधुतः प्राचीनोऽयं वीरदेवः. यतो नमिसाधुना ‘नुत्वा तथाहि दुर्गाम्’ (इत्यादि रुद्रायां व्याख्यायाम् ‘केचिद्वीरदेवादयो नीरुजत्व प्रापुः’ इत्युक्तमस्ति
एवायं वीरदेवः यतोऽत्रापि दुर्गास्तुतिरूपमेवास्य श्लोकद्वयम्.

विमर्जनीयस्योन्वेन पर्दमिन्नोन्नतं गिन ।

शार्दूलक्रीडितं यानि पाठे गायामतामिन ॥ ३६ ॥

यथा मुक्ताकणम्य—

लीलाचामरुदन्वगे गतिपतेर्बालाम्बुदश्रेणयो

रगोद्गण्टशिगण्टिनो मुग्धाविद्रुतामनमोविभ्रमा ।

सौगन्ध्योद्धतयावदाकुलवलन्मत्तालिमालाकुलो

धम्मिल्लो हरिणीदृशो विजयने म्रस्तो गतिव्यत्यये ॥'

विच्छिन्नपादं पूर्वार्धे द्वितीयार्धे समामवन् ।

शार्दूलक्रीडितं भानि विपरीतमतोऽधमम् ॥ ३७ ॥

पूर्वार्धे यथा सदृभवभूते —

अज्ञानाद्यदि बाधिपत्यग्भसादम्भत्यगेश हृता

सीतेय प्रविमुच्यता शठ मरुत्पुत्रस्य हस्तेऽधुना ।

नो चेत्क्षमणमुक्तमार्गणगणच्छेदोच्छलच्छोणित-

च्छत्रच्छन्नदिगन्तमन्तकपुग पुत्रैर्वृतो याम्यमि ॥'

विपरीत यथा रिम्भो —

स्नातु वाञ्छमि कि मुधैव ववलक्षीरोदफेनच्छटा-

छायाहारिणि वारिणि द्युसरितो डिण्डीगविस्ताग्णि ।

आस्ते ते कलिकालकल्मषमपीप्रक्षालनैकक्षमा

कीर्तिं सनिहितैव सप्तभुवनस्वच्छन्दमन्दाकिनी ॥'

आद्यन्तयोर्गुणोत्कर्षकान्त्या सर्वातिशायिनोः ।

शार्दूलक्रीडितं धत्ते मध्ये तद्गौरवोन्नतिम् ॥ ३८ ॥

यथा कालिदासस्य—

'गाहन्ता महिषा निपानसलिल शृङ्गैर्मुहुस्ताडितं

छायावद्धकदम्बकं मृगकुलं रोमन्धमम्यस्यतु ।

विस्त्रब्धैः क्रियता वराहपतिभिर्मुस्ताक्षति पल्वले

विश्रान्ति लभतामिदं च शिथिलज्यावन्धमस्सद्गनुः ॥'

यथा मम—

‘शौर्यश्रीकेशपाश कमलमिलन्मोक्तिकणकपुष्प
धोणीगशाभुजग कुलजिगम्लुत्तकीर्तिनिर्गोचपट ।

शत्रुघ्नानप्रतापप्रलयजल-गम्फार-नागकमल

प्रीत्यै लक्ष्मीकटाक्ष कुनलयविजयी गग्य पाणो कृपाणः ॥’

एवमुद्देशलंशेन वृत्तानां दर्शितः क्रमः ।

अनर्थैव दिशा सर्वं ज्ञेयं तज्ज्ञैर्यथोचितम् ॥ ४३ ॥

मन्दाक्रान्ता भवेन्मध्ये शालिनी पूरिताक्षरा ।

उपेन्द्रवच्चं वंशस्थं पर्यन्तकाक्षराधिकम् ॥ ४४ ॥

इत्यादि दर्शितं नेह स्वतः सिद्धो ह्ययं क्रमः ।

न वेत्ति तद्वृत्तज्ञस्तज्ज्ञस्य कोपयुज्यते ॥ ४५ ॥

इति परिचितनानारूपवाणीगुणानां

विदितविविधदोषोद्देशलेशान्तराणाम् ।

इदमतिशयसूक्ष्मैर्वृत्तचर्चाविचारै-

रभिहितमभिगम्यं योगितुल्याशयानाम् ॥ ४६ ॥

इति श्रीप्रकाशेन्द्रात्मजव्यासदासापरनामश्रीक्षेमेन्द्रविरचिते सुवृत्ततिलके
गुणदोषदर्शन नाम द्वितीयो विन्यासः ।

तृतीयो विन्यासः ।

प्रबन्धः सुतरां भाति यथास्थानं विवेचकः (निवेशितैः) ।

निर्दोषैर्गुणसंयुक्तैः सुवृत्तैर्मौक्तिकैरिव ॥ १ ॥

शास्त्रं काव्यं शास्त्रकाव्यं काव्यशास्त्रं च भेदतः ।

चतुष्प्रकारः प्रसरः सतां सारस्वतो मतः ॥ २ ॥

शास्त्रं काव्यविदः प्राहुः सर्वकाव्याङ्गलक्षणम् ।

काव्यं विशिष्टशब्दार्थसाहित्यसदलंकृति ॥ ३ ॥

शास्त्रकाव्यं चतुर्वर्गमायं सर्वोपदेशकृत् ।

भट्टिभौमैककाव्यादि काव्यशास्त्रं प्रवक्षते ॥ ४ ॥

तत्र केवलशास्त्रेऽपि केचित्काव्यं प्रयुज्यते ।

नित्तापथरसोद्देशे शुद्धलेशमिवोपरि ॥ ५ ॥

अथा वैद्यके वाग्मदन्त—

तु सुखमिव मोक्षं नियाया कल्मसता पण्डितादिनी नियाय ।

तु तुल्यचयमनोहरं च गज्या किमन्ययिनी नतिश्वेव सुगुणिना ॥

शास्त्रं कुर्यान्मयदेन प्रसन्नार्थमनुभूमा ।

येन सर्वोपकाराय यानि सुस्पष्टमेतुताम् ॥ ६ ॥

काव्ये रमानुसारेण वर्णनानुगुणेन च ।

वृत्तानि सर्ववृत्तानां विनियोगं विभागवित् ॥ ७ ॥

शास्त्रकाव्येऽतिदीर्घाणां वृत्तानां न प्रयोजनम् ।

काव्यशास्त्रेऽपि वृत्तानि रमायत्तानि काव्यवित् ॥ ८ ॥

पुराणप्रतिविम्बेषु प्रसन्नोपायवन्मनु ।

उपदेशप्रधानेषु कुर्यान्मर्वेष्वनुभूम् ॥ ९ ॥

नानावृत्तविशेषास्तु कवेः शक्तस्य शासनात् ।

यानि प्रभोरिवात्यन्तमयोपमा अपि योग्यताम् ॥ १० ॥

उग्रगोमरुतदामे तन्वात्मसदृशोपमाः ।

दृष्टान्त एव वैरादेस्त एवाश्वाः विरीटिनः ॥ ११ ॥

तथाप्यवस्थासदृशः साधुसाधुपदार्थताः ।

गृह्यैरेव शोभन्ते प्रवस्थाः सज्जना इव ॥ १२ ॥

रथोद्धता विभावेषु भव्या चन्द्रोदयादिषु ।

पाङ्गुण्यप्रगुणा नीतिर्विगस्थेन विराजते ॥ १८ ॥

चन्द्रोदये यथास्यैव—

‘अङ्गुलीभिर्गिव केशसचयं मनियन्त्य तिमिर मरीचिभि ।

कुञ्जलीकृतसरोजलोचनं चुम्बतीव रजनीसुखं शशी ॥’

नीतिर्यथा भाग्ये—

‘श्रिय कुरुणामविषम्य पालिनी प्रजासु वृत्ति यमयुद्ध वेदितुम् ।

स वर्णिलिङ्गी विदित ममाययौ युधिष्ठिरं द्वैतवने वनेचर ॥’

वमन्तनिलकं भाति संकरे वीरराद्रयोः ।

कुर्यात्सर्गस्य पर्यन्ते मालिनी हुतनालवत् ॥ १९ ॥

वीरगौद्रयोर्दथा ग्लाकग्न्य—

‘जृम्भादिकामितसुखं नन्ददर्पणान्त-

गदिकृतप्रतिसुखं गुग्गोपगर्भम् ।

रूप पुनानु जमिताग्निचमदिमर्दी-

सुदृष्टदैन्यवधनिर्वहण हर्षे ॥’

मर्गान्ते यथा कालिदाग्न्य—

अदक्षितप्रतिपुष्पा वेदितगर्गोदध्या

नियमदिदिजलाभा द्वापि चोपमेनी ।

गिरिगर्भपञ्चवार प्रत्यत न नृपेर्दी

नियमितपरिगेदा तन्निगमग्न्यप्रदा ॥’

उपपन्नपरिच्छेदकाले शिगरिणी मता ।

औदार्यरुचिरौचित्यनिनारे हरिणी वरा ॥ २० ॥

उपपन्नपरिच्छेदे यथा भर्तृहरे —

‘भवन्तो वेदान्तप्रणिहितभियामत्र गुग्गो

विचित्रालापाना वयमपि कवीनामनुचरा ।

तथाप्येवं ब्रूमो नहि परहितान्पुण्यमपर

न चास्मिन्ममारे कुवलयदृशो रम्यमपरम् ॥’

औदार्येऽप्यस्यैव—

‘विपुलहृदयैरन्यै कैश्चिज्जगज्जनित पुग

विधृतमपरैर्दत्त चान्यैर्विजित्य तृण यथा ।

इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश भुज्जते

कतिपयपुरस्त्रान्ये पुसा क एष मदज्वरः ॥’

साक्षेपक्रोधधिकारे परं पृथ्वी भरक्षमा ।

प्रावृट्प्रवासव्यसने मन्दाक्रान्ता विराजते ॥ २१ ॥

साक्षेपे यथा यशोवर्मणः—

‘स यस्य दशकंधर कृतवतोऽपि कक्षान्तरे

गतः स्फुटमवन्ध्यतामधिपयोधि साध्यो विधि ।

तदात्मज इहाङ्गदः प्रहित एष सौमित्रिणा

क स क स दशाननो ननु निवेद्यता राक्षस ॥’

प्रावृट्प्रवासे यथा कालिदासस्य—

‘तस्मिन्नद्रौ कतिचिदवलाविप्रयुक्तः स कामी

नीत्वा मासान्कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः ।

आपादस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं—

वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श ॥’

शौर्यस्तवे नृपादीनां शार्दूलक्रीडितं मतम् ।

सावेगपवनादीनां वर्णने स्रग्धरा मता ॥ २२ ॥

वृत्तच्छत्रस्य सा कापि वंशस्थस्य विचित्रता ।
 प्रतिभा भारवेर्येन सच्छायेनाधिकीकृता ॥ ३१ ॥
 वसन्ततिलकारूढा वाग्वल्ली गाढसङ्गिनी ।
 रत्नाकरस्योत्कलिका चक्रास्त्याननकानने ॥ ३२ ॥
 भवभूतेः शिखरिणी गिरर्गलतरङ्गिणी ।
 रुचिरा घनसंदर्भे या मयूरीव नृत्यति ॥ ३३ ॥
 सुवशा कालिदासस्य मन्दाक्रान्ता प्रवल्गति ।
 सदश्वदमकस्येव काम्बोजतुरगाङ्गना ॥ ३४ ॥
 शार्दूलक्रीडितैरेव प्रख्यातो राजशेखरः ।
 शिखरीव परं वक्रैः सोल्लेखैरुच्चशेखरः ॥ ३५ ॥
 इत्येवं पूर्वकवयः सर्ववृत्तकरा अपि ।
 अस्मिन्हार इवैकस्मिन्प्रायेणाभ्यधिकादराः ॥ ३६ ॥
 सुवर्णार्हप्रवन्धेषु यथास्थाननिवेशिनाम् ।
 रत्नानामिव वृत्तानां भवत्यभ्यधिका रुचिः ॥ ३७ ॥
 तस्माद्यथायं विनियोगमार्गः प्रदर्शितो वृत्तनिवेशनेषु ।
 तथैव कार्यः कविभिः कृतज्ञैरवश्यवाचां नियमस्तु नायम् ।
 इत्यारुरुक्षोः प्रथमोपयुक्तं प्रवृत्तवाचश्च विवेककारि ।
 महाकवेरप्यतिसूक्ष्मतत्त्वविचारहर्षप्रदमेतदुक्तम् ॥ ३९ ॥

इसौचित्यप्रचुररचनाविश्रुतश्रव्यवृत्त-

व्यक्तिः शक्तिप्रसूतवचसां दर्शिता संग्रहेण ।

क्षेमेन्द्रेण प्रणयिविपदां हर्तुराश्चर्यकर्तु-

र्भूभृद्भर्तुर्भुवनजयिनोऽनन्तराजस्य राज्ये ॥ ४० ॥

इति श्रीप्रकाशेन्द्रात्मजव्यासदासापरनामश्रीक्षेमेन्द्रविरचिते सुवृत्ततिल-

वृत्तविनियोगो नाम तृतीयो विन्यास ।

पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता

करुणालहरिः ।

वेपीदता नाथ विषानलोपमे विषादभूमौ भवसागरे विभो ।
 तं प्रतीकारमपश्यताधुना मयायमात्मा भवते निवेदितः ॥ १ ॥
 श्वानलज्वालविलुप्तचेतनः शरण्य तेऽद्वि शरण भयादयाम् ।
 वेभाव्य भूयोऽपि दयागुधाम्बुधे विधेहि मे नाथ यथा यथेच्छसि ॥ २ ॥
 वेहाय संसारमहामरुस्यलीमलीकदेहादिमिलन्मरीचिकाम् ।
 ननोमृगो मे करुणामृताम्बुधे विगाढुमीश त्वयि गाढमीहते ॥ ३ ॥
 चदद्विफुल्लाम्बुजमध्यनिर्गलन्मरन्दनि ग्यन्दनितान्तलम्पटः ।
 ननोमिलिन्दो मम मुक्तचापलस्त्वदन्यमीशान तृणाय मन्यते ॥ ४ ॥
 जगत्त्रयत्राणविधौ धृतव्रतं तवाद्विगजीवमपाय्य ये जना ।
 शरण्यमन्यन्मृगयन्ति यान्ति ते नितान्तमीशान कृतान्तदेहलीम् ॥ ५ ॥
 गमागुग्माम्भोजविकासनक्षमो जगत्त्रयोद्धोधविधानदीक्षित ।
 रुदा मदज्ञानविभावर्गि हरे हृष्यति त्वन्यनागणोदय ॥ ६ ॥
 मुरागुग्म्वान्तचक्रोरचुस्त्रिता समस्तसतापचयापनोदिनी ।
 महानिशीथे मम मानसे कदा स्फुरिष्यति त्वन्सुगचन्द्रचन्द्रिका ॥ ७ ॥

॥

गुरोः नानापापं हृत्पुत्रं मया कृतं नृणां कुरु ॥ १ ॥
 गन्तव्यं तन्मया कृतं नृणां कुरु मया कृतं नृणां कुरु ॥ ८ ॥
 गुरोः नानापापं हृत्पुत्रं मया कृतं नृणां कुरु ॥ १ ॥
 कदा देव देव दयामृतोदधे मया कृतं नृणां कुरु ॥ ९ ॥
 गेताजवाश्चिन्नविनेकश्मयो मदीकृता देव मदीकृता ॥
 हेरे ममाग्रा तवाद्भिर्मनुगमपास्तवेगा दधना गुशीलताम् ॥ १० ॥
 पुगतनाना वनमामगोन मदीकृता पुगुतोत्तम पतिम् ।
 अपाम्य त त्वा निगपत्रपा मती मती मतिर्मे कथमन्यमेप्यति ॥ ११ ॥
 न जाग्रता गमगनेन वा मया ममीहित ते करुणालवाहते ।
 गिर मदीया यदि वेन्म तात्त्विकी तदा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥ १२ ॥
 अंथि दीनतर दयानिधे दुरवस्थं सकलै समुज्जितम् ।
 अधुनापि न मां निभालयन्मजसे हा कथमश्मचित्तताम् ॥ १३ ॥
 सुमहान्ति जगन्ति विभ्रतस्तव यो नाविरभून्मनागपि ।
 स कथं परमाप्त देहिना परमाणोर्मम धारणे श्रम ॥ १४ ॥
 नितरा विनयेन पृच्छते सुविचार्योत्तरमत्र यच्छ मे ।
 करितो गिरितोऽप्यहं गुरुस्त्वरितो नोद्धरसे यदद्य माम् ॥ १५ ॥
 न धनं न च राज्यसंपद नहि विद्यामिदमेकमर्थये ।
 मयि धेहि मनागपि प्रभो करुणाभङ्गितरङ्गिता दृशम् ॥ १६ ॥
 अयमत्यधमोऽपि निर्गुणो दयनीयो भवता दयानिधे ।
 वमतां फणिनां विपानलं किमु नानन्दयिता हि चन्दन ॥ १७ ॥
 क्षुधितस्य नहि त्रपास्ति मे प्रतिरथ्यं प्रतिगृह्यत कणान् ।
 अकलङ्क यशस्करं न ते भवदीयोऽपि यदन्यमृच्छति ॥ १८ ॥

१ 'मनोजवा' इति पाठः. २ 'अलम्' इति पाठः. ३. 'सरस्वती मे' इति.
 ४ 'न जाग्रति स्वप्नदशान्तरेऽपि वा पर विजाने तव पादपङ्कजात् । इति स्म
 यदि भाषित मया क(त)दा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥' इति पाठः. ५ 'इति'
 पाठः... ६. 'अनिभालयन्मिमम्' इति पाठः. ७. 'परमात्मदेहिन' इति पाठः. ८.
 गुणो मदनीयः' इति पाठः. ९. 'नानन्दयतीह' इति पाठः

नेतरां नरकेऽपि सीदतः किमु हीनं गलितत्रपस्य मे ।
 गवन्कुरु सूक्ष्ममीक्षणं परतस्त्वां जनता किमालपेत् ॥ १९ ॥
 त्रके निजकर्मकल्पिता भजतो मे महतीरपि व्यथा ।
 दमेकमसह्यमीक्षका यदनाथं निगदन्ति मां विभो ॥ २० ॥
 दगदन्तिमुखान्मया सह प्रतिरुद्धान्भवजालबन्धने ।
 तव मामपहाय मुञ्चतः करुणा किं न भिनत्ति मानसम् ॥ २१ ॥
 नेरुपाधिजनार्तिहारिणं भगवंस्त्वामवगत्य तत्त्वतः ।
 कृतपुण्यचयावहेलनं कथमल्लेक्षणं मामुपेक्षसे ॥ २२ ॥
 तततं निगमेषु शृण्वता वरद त्वा पतितानुपावनम् ।
 पुरु पापमुपास्यतेऽनिशं त्वयि विश्वासधिया मया विभो ॥ २३ ॥
 सुकृतं न कृतं पुरा कदाप्यथ सर्वं कृतमेव दुष्कृतम् ।
 अधुना गलितहिया मया भगवंस्त्वा प्रति किं निगद्यताम् ॥ २४ ॥
 मदकामविमोहमत्सरा रिपवस्त्वत्पुर एव विह्वलम् ।
 धृतशार्ङ्गगदारिनन्दक प्रतिकर्षन्ति कथं न लज्जसे ॥ २५ ॥
 अयि गतेमुखे गतं शिशु पथिकेनापि निवार्यते जवात् ।
 जनकेन पतन्भयार्णवे न निवार्यो भवता कथं विभो ॥ २६ ॥
 सुकृतप्रिय भान्यथानु ते सुकृतिभ्यः सुगदस्य सुप्रथा ।
 अपि पापमविभक्तगु मां तव विश्वभरनाम दुर्लभम् ॥ २७ ॥
 वचनैः पुरपैरिह प्रभो यदि रोषं समुपागतोऽसि मे ।
 सुखं कृतघ्नोऽपि कल्पयं करुणावधे जगतोऽपसारय ॥ २८ ॥
 यदि दीदय ददासि मत्पति न मयैव प्रसिद्ध्यते तदा ।
 अथ चेन्निजमाश्रयं प्रभो परितुष्टं शिरसा दत्तामि तत् ॥ २९ ॥
 पतितोऽप्यतिदुर्गतोऽपि गच्छेत्ततो निगितानगा पदम् ।
 भवतीत्यस्तीत्यस्त्वया दयनीयमेषैव देदलम् ॥ ३० ॥

१. 'नरा' इति पाठः २. 'ददता' इति पाठः ३. 'ददता' इति पाठः
 ४. 'ददता' इति पाठः ५. 'ददता' इति पाठः ६. 'ददता' इति पाठः ७. 'ददता'
 'ददता' इति पाठः ८. 'ददता' इति पाठः ९. 'ददता' इति पाठः १०. 'ददता'

मुयौवनापाण्डुरगण्डमण्डलप्रतिस्फुरत्कुण्डलताण्डवान्धुतम् ।
 गदाग्रज त्वन्मुखफुल्लपद्मजं कदा मदक्ष्णोरतिथीभविष्यति ॥ ८ ॥
 सुरापगातुङ्गतरङ्गचालितां सुरामुरानीकललाटलालिताम् ।
 कदा दधे देव दयामृतोदधे भवत्पदाम्भोरुहधूलिधोरणीम् ॥ ९ ॥
 महाजवाश्छिन्नविवेकरश्मयो मदोद्धता देव मदक्षवाजिनः ।
 हरे समासाद्य तवाङ्घ्रिमन्दुरामपास्तवेगा दधता सुशीलताम् ॥ १० ॥
 पुरातनानां वचसामगोचर महेशितार पुरुषोत्तमं पतिम् ।
 अपास्य तं त्वां निरपत्रपा सती सैती मतिर्मे कथमन्यमेष्यति ॥ ११ ॥
 न जाग्रता खग्नगतेन वा मया समीहित ते करुणालवाहते ।
 गिरं मदीया यदि वेत्सि तात्त्विका तदा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥ १२ ॥
 अयि दीनतर दयानिधे दुरवस्थं सकलै ममुञ्जितम् ।
 अधुनापि न मा निभालयन्मजसे हा कथमश्मचित्तताम् ॥ १३ ॥
 सुमहान्ति जगन्ति विभ्रतस्तव यो नाविरभून्मनागपि ।
 स कथं परमाप्त देहिना परमाणोर्मम धारणे श्रम ॥ १४ ॥
 नितरा विनयेन पृच्छते सुविचार्योत्तरमत्र यच्छ मे ।
 करितो गिरितोऽप्यहं गुरुस्त्वरितो नोद्धरसे यदद्य माम् ॥ १५ ॥
 न धनं न च राज्यसंपदं नहि विद्यामिदमेकमर्थये ।
 मयि धेहि मनागपि प्रभो करुणाभङ्गितरङ्गिता दशम् ॥ १६ ॥
 अयमत्यधमोऽपि निर्गुणो दयनीयो भवता दयानिधे ।
 वमतां फणिनां विषानलं किमु नानन्दयिता हि चन्दनः ॥ १७ ॥
 क्षुधितस्य नहि त्रपास्ति मे प्रतिरथ्यं प्रतिगृह्यतः कणान् ।
 अकलङ्क यशस्करं न ते भवदीयोऽपि यदन्यमृच्छति ॥ १८ ॥

१ 'मनोजवा' इति पाठः. २ 'अलम्' इति पाठः. ३. 'सरस्वती मे' इति ५
 ४ 'न जाग्रति स्वप्नप्रदशान्तरेऽपि वा पर विजाने तव पादपद्मजात् । इति स्म
 यदि भाषित मया क(त)दा जगन्नायक मामुरीकुरु ॥' इति पाठः. ५. 'इति'
 पाठः. ६ 'अनिभालयन्निमम्' इति पाठः ७. 'परमात्मदेहिन' इति पाठः. ८.
 गुणो मदनीयः' इति पाठः ९. 'नानन्दयतीह' इति पाठः

नितरां नरकेऽपि सीदतः किमु हीनं गलितवपस्य मे ।
 भगवन्तुलं मूढमनीषिणं परतत्त्वां जनता किमालयेत् ॥ १९ ॥
 नरके निजकर्मकल्पिता भजतो मे नहतीरपि व्यथा ।
 इदमेकमसखमीक्षका यदनाथं निगदन्ति नां विभो ॥ २० ॥
 दृग्दन्तिमुखान्मया सह प्रतिरुद्रान्भववान्दन्वने ।
 तव नामपहाय सुञ्जतः कृपा किं न भित्ति मानसम् ॥ २१ ॥
 निरुपाधिजनार्तिहारिणं भगवंन्त्वामवंगत्त तत्त्वतः ।
 कृतपुण्यववावहेलनं कथमलोक्ष्य नासुपेक्षमे ॥ २२ ॥
 सततं निगमेषु शृण्वता वन्द त्वा पतितानुपावनम् ।
 पुरु पापमुपास्यतेऽनिदा त्वयि विश्रामयिष्या मया विभो ॥ २३ ॥
 सुकृतं न कृतं पुन कदाप्यथ सर्वे कृतमेव दाकृतम् ।
 जघ्नुना गलितहिया मया भगवन्त्वा प्रति किं निगद्यताम् ॥ २४ ॥
 मदकालविमोहमलगा निष्यन्दतुल एव विफलम् ।
 धृतगार्हगदागिन्दन्य प्रतिकर्षन्ति कथं न लेख्यमे ॥ २५ ॥
 जयि गतिमुखे गत शिशु पथिरेतापि निवार्यते जघात् ।
 लज्जेन पतन्मदार्पये न निवार्यो भवता कथं विभो ॥ २६ ॥
 सुकृतमिह माल्ययानु ते सुकृतिस्य सुखदस्य सुप्रिया ।
 अपि पापविभक्तनु ग त्व दिश्रमन्तम दुर्लभम् ॥ २७ ॥
 वरुने पुरपैविह प्रभो यदि गोप मलुगगनेऽपि मे
 इतर कृन्तयेद्विस्तार्य वरुणो जगनेऽप्यनन्द ॥ २८ ॥
 यदि दीपय यदापि मर्हसि न मर्हसि प्रविशुने न
 लभ्य नेमिलगदप्र प्रभो एतिलु विना जगति न ॥ २९ ॥
 पतिनेऽप्यतिर्हसिनेऽपि मलुगगने विनि ॥ ३० ॥
 मर्हसि न मर्हसि मर्हसि मर्हसि मर्हसि ॥ ३१ ॥

विधिशर्वमुखामरस्फुरन्मुकुटोन्निद्रमणिप्रभौकुलम् ।

नखचन्द्रमयूखमूर्च्छिताखिलतापं पदयोर्युगं दधत् ॥ ५२ ॥

सरतः सरणौ सतो बहिः स्वपतो वालपतो गृहान्तरे ।

वपुरीदृशमीश तावकं हृदयालम्बनमस्तु मे सदा ॥ ५३ ॥ (५०)

नैवनीरदनीलिमद्युतिर्नर्मेनीयो निगमैर्निरन्तरम् ।

निरये निपतन्तमाशु मां नयनेनापि सनाथयेद्विभुः ॥ ५४ ॥

प्रणिपत्य हरे भवन्तमद्वा विनिवद्वाञ्जलिरेकमेव याचे ।

जनुरस्तु कुले कृषीवलानामपि गोविन्दपदारविन्दभावः ॥ ५५ ॥

वाचा निर्मलया सुधामधुरया यां नाथ शिक्षामदा-

स्तां स्वप्नेऽपि न संस्मराम्यहमहंभावावृतो निरुपः ।

इत्याग शतशालिनं पुनरपि स्वीयेषु मां विभ्रत-

स्वतो नास्ति दयानिधिर्यदुपते मतो न मत्तः परः ॥ ५६ ॥

पाताल ब्रज याहि वा सुरपुरीमारोह मेरोः शिरः

पागवाग्परम्परा तर तथाप्याशा न शान्ता तव ।

आविष्याविजगपगहत यदि क्षेमं निजं वाञ्छसि

श्रीकृष्णेति रमायनं रसय रे शून्यैः किमन्यैः श्रमैः ॥ ५७ ॥

वन्न पापमहीभृतां भवगदोद्रेकस्य सिद्धौपथं

मिश्राजाननिशाविशालतममग्निग्मांशुविम्बोदयः ।

क्रूरकेशमहीमहामुक्तगज्वालाजटालः शिखी

द्वार निवृत्तिमग्नौ विजयने कृष्णेतिवर्णद्वयम् ॥ ५८ ॥

विशालविप्रयाटवीवल्लयकमदावानल-

प्रमृन्वर्गशम्बावर्दीविकल्पितं मदीयं मनः ।

१. 'अमरस्फुरन्मुकुटोन्निद्र' इति पाठ २. 'आखिलम्' इति पाठ ३.
 ४. 'नखचन्द्रमयूखमूर्च्छिताखिलतापं' इति पाठ ५. 'निरये निपतन्तम्'
 ६. 'वाचा निर्मलया सुधामधुरया' इति पाठ ७. 'वाचा निर्मलया सुधामधुरया'
 ८. 'वाचा निर्मलया सुधामधुरया' इति पाठ ९. 'वाचा निर्मलया सुधामधुरया'
 १०. 'वाचा निर्मलया सुधामधुरया' इति पाठ ११. 'वाचा निर्मलया सुधामधुरया'

अमन्दमिलदिन्दिरे निखिलमाधुरीमन्दिरे

मुकुन्दमुखचन्दिरे चिरमिदं चकोरायताम् ॥ १९ ॥

सुरस्रोतस्त्रिन्या. पुलिनमधितिष्ठन्नयनयो-

विधायान्तर्मुद्रामथ सपदि विद्राव्य विषयान् ।

विधृतान्तर्ध्वान्तो मधुरमधुगयां चिति कदा

निमग्न स्यां कन्याचन नवनभस्याम्बुदरुचिं ॥ ६० ॥

इति पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता कर्णालहरि स्माप्ता ।

महाकविश्रीशंभुविरचिता

अन्योक्तिमुक्तालता ।

मानं मुञ्च विपश्चि पञ्चमखवन्धवारपागमा

मा भूवन्कलकण्ठकण्ठकुहरे कुण्ठकमान्ने गिर ।

प्राप्तं पञ्चशरप्रपञ्चशरणं यद्भृङ्गभङ्गीगुग्-

र्वन्धुकप्रियदान्धवो धैवलितय्यामाधवो माधव ॥ १ ॥

हेलैत्रान्तर्हसिन्ति कुन्तलवधूवेणीर्हसिन्ति स्फुट

मिन्दनेप तमागि लोचननुधादास्तमीदृश ।

पन्योद्वच्छति तारिकीरतरुणीतागनुयार्गे करे-

रोदार वुरु वैरदावर निजोन्मेषु योग्य दृष्ट ॥ २ ॥

सत्य गन्ति वियन्ति गन्ति न समे गन्तानि गन्तव्ये

सजातस्तु न दस्तुत स्तुतिवशापात्र पर वीरुतुम ।

सो जात स्मरयेत्तिलथमलासोत्तमदो दग्दर्श

नीलाब्जिनभालन भगवतो दक्ष स्ते शक्तिम् ॥ ३ ॥

येनैष स्रग्विभ्रमैकवसतिर्भाले कपोलस्थले

त्रोर्मूले कुचमण्डले च कुरुते रत्नं कुरङ्गीदृशाम् ॥ २३ ॥

शान्तध्वान्तकलङ्क शंकरशिरोरत्न त्वमेणाङ्क चे-

त्कंदर्पाङ्कुरकन्द कुन्दकलिकाकारं कैरुदृत ।

तान्कि मीलितमन्युजैर्विदलितं किं दन्तिदन्ताङ्कुरै-

र्भेज किं नु तथा गथाङ्गनिधुनैः प्रत्यङ्गमङ्गीकृत ॥ २४ ॥

झन्यामन्तगिरिं वगेतु भजता विष्णो पद गाहतां

क्षमातो गिरिजामुज्जगमुकुटोन्महेऽपि गात्रं पथ ।

एष हान्यति केवलं कुसुदिनीकान्तो नहि त्वन्सुखे

शब्दे किक्रन्ता नतादि लभते दृगेऽस्तु मान्यञ्चम ॥ २५ ॥

येनाम कमलाविलामकमले किजल्कषानोत्सवो

यो लीला दितनोति नाभिनन्तिनोन्महे तथा शार्ङ्गिण ।

तस्य न्यात्कुसुमान्तरे मथुलिह कुशप्रयतो न स्थिति

न प्रीतिर्न रतिर्न दैलिसमयो नो विनायो न स्मय ॥ २६ ॥

अप्येनानि सुलुम्पितानि सुलवन्त्यायेन येन क्षण

त्यागदाग्ण्यानि येन विदधे दिव्योऽपि दन्त्यावृति ।

नोऽपि घापि भद्रतटे निद्रमति कैलेतच्छगन्यो मुनि

नन्मन्त्रे तव नाग्नि गीता एव स्पर्शाण्ण क्षणान् ॥ २७ ॥

गीतलैरङ्गदिग्भाणि धर्मलक्षणानि पञ्चाक्षरे

पञ्चान्यत्र विद्यन्ति भक्तिं नु रतिं वा तेषु वा वा नृदि ।

तस्माद्वदन्तिस्मरन्तुतलवदन्तु नु दग्गेगी

नैलोत्सवश्च एव स्रग्विभ्रमस्यैव तेषु ॥ २८ ॥

चूतं चर्वय चम्पकं चर नवां वासन्तिकामन्तिका-

न्मा मा मुञ्च सविभ्रमं भ्रमर हे सङ्गं लवङ्गे कुरु ।

एकः कार्मुककर्मनर्मणि सरवा देवस्य कान्तागुरोः

प्रक्रान्तः प्रमदामदावहवहन्मन्दानिलो माधवः ॥ १७ ॥

उत्कण्ठाकुलमस्तु कण्टककुले संजायतां ते मनः

सानन्दं पिचुमन्दकन्दलदलास्वादेपु का वा क्षतिः ।

एतत्किं तु तव क्रमेलक कथंकारं सहे दुःसहं

तस्मिन्पुण्ड्रककन्दलीकिसलये येनासि निन्दापरः ॥ १८ ॥

शान्तं कान्तपुरंध्रिकुन्तललतालावण्यचौरं तम

पश्यारोहति पूर्वपर्वतशिखामम्भोजिनीवल्लभ ।

एव का गणना तवाद्य हि रतावद्योत खद्योत हे

दूर्वाकाण्डतले दिनं नय सखे खर्वोऽस्तु गर्वग्रहः ॥ १९ ॥

अत्रोन्मीलति मालती स्मितमितो मल्ली समालम्बते

तद्रोलम्ब विडम्बनाय नलिनी किं यासि कोऽयं क्रमः ।

एतस्यामपि दर्दुरैरपि वकैरेकैकमुद्विक्ते

गीते कुण्ठित एव कण्ठकुहरे जायेत ते पञ्चमः ॥ २० ॥

आश्चर्यैकनिधि स दुग्धजलधिर्मन्ये किमन्यद्यतो

लेभे जन्म स लोकलोचनसुधासारस्तुषारद्युतिः ।

देवीकैलिकचग्रहेण ललिते गङ्गातरङ्गाङ्किते

निःशङ्क निरटङ्कि शकरजटाजूटेऽपि येन स्थितिः ॥ २१ ॥

कुन्दे कन्दलितादग सरसिजे संजातकौतूहल

कक्षारे कलिनमृष्टह किमपरं यः केतके कौतुकी ।

निर्माता किममर्त्यराजतरुणीलीलावतंसश्रियो

योग्यमनस्य मधुव्रतस्य ललिताकल्प स कल्पद्रुमः ॥ २२ ॥

शुभ्रो वा मलिनोऽस्तु वा मृगमदः किं तावता तादृशः

कोऽप्यम्यानवधिश्चमन्कृतिनिधि सौगन्ध्यमेको गुणः ।

येनैष सगविभ्रमैकवमतिर्भलि कपोलस्यले

दोर्मूले कुचमण्डले च कुरुते रङ्गं कुरङ्गीदृशाम् ॥ २३ ॥

जान्तध्वान्तकलङ्क मङ्कगगिगेगल त्वमेणाङ्क चे-

त्कंदर्पाङ्कुरकन्द कुन्दकलिकाकारे कैन्दुरन ।

नान्कि नीलिनमन्सुजैविंदलितं कि दंन्तिदन्ताङ्कुरै-

र्भङ्ग कि नु तथा ग्थाङ्गमिथुनै प्रत्यङ्गमङ्गीकृत ॥ २४ ॥

जन्नामन्तगिरे अगेतु भजना विष्णो पदं गाहनां

क्षामाङ्गो गिरिजामुजगमुकुटोत्तरेऽपि गाङ्ग पय ।

एष श्राम्यति केवल वसुधैनीकाल्पो नहि त्वन्सुमे

गङ्गे किङ्कर्ता मनादि लभते दृगेऽन्तु मान्यक्रम ॥ २५ ॥

येनाम कमलादिलाम्कमले किञ्जल्कपानोत्तमो

यो लीला वितनोति नाभितलिनोत्तरे तथा शार्ङ्गिण ।

तस्य स्यात्कुसुमान्तरे मधुलिङ्गं कुशाप्यतो न म्रियति

न प्रीतिर्न रतिर्न केलिममयो नो दित्तयो न नश्य ॥ २६ ॥

अप्येतानि सुलुम्पितानि सुलम्प्ययेन येन दन्ता-

त्वागदाङ्गपयामि येन दिग्भे दिग्भ्योऽपि दग्धकृति ।

मोऽपि वापि भदत्तं दिग्भति दैलोऽगमान्तो रंति

लङ्गन्त्ये तद रतिं रीत्या पर रार्धपङ्क ॥ २७ ॥

रीतर्लङ्गदिग्भतिदिग्भति दिग्भति दिग्भति

पङ्कान्त्र दिग्भति रतिं रंति रंति रंति रंति रंति रंति

मन्तागदाङ्गदिग्भतिदिग्भति दिग्भति दिग्भति

॥ २८ ॥

अक्षामं मणिदाम संवृणु ननु त्वं दर्शयेथा मुहु-

र्मा मा मुग्धमनोहरा शशिकराकाराश्च हारसज्ज ।

एषा वैर्कटिक स्फुटैव पुरत सा पामराणा पुरी

यस्यां काचललन्तिकाङ्कितकुचोत्सङ्गा कुरङ्गीदृशः ॥ ४७ ॥

यत्कर्णे च कुचान्तरे रचयितुं युक्तं कुरङ्गीदृशां

धत्ते धैर्यधुरा जगत्रयजयसेरः स येन स्मरः ।

तन्मल्लीमुकुलं वनेऽत्र विजने केनापि नोत्तंसितं

नाघ्रात न निरूपितं न कलित नोदञ्चितं नोन्मितम् ॥ ४८ ॥

यल्लीलातरला मरालशिशव प्रेम्णा भजन्ते सर

को वैरिञ्चविमानहंस भवतस्तस्मिन्निवासग्रह ।

यत्सकन्दनमुन्दरीकुचतटाम्फालोच्छलद्विन्दुनि

स्वच्छन्द तव सिद्धयिन्धुसलिले तत्रोचिता केलयः ॥ ४९ ॥

वापी दूरे किरति कुरुते नो मृणालीपु लीलां

नीलाम्भोजं त्यजति भजते नावजकिजल्ककेलिम् ।

कि तु ह्यान्ति वहति नलिनीनाललम्नाग्रकण्ठ

क्षाम श्यामारमणकिरणव्याकुलाङ्गो रथाङ्ग ॥ ५० ॥

शोकालोककुलैरमीलि कमलैरम्लायि दन्ताङ्गुरै-

ररूपोटि रफटिकागलै कॅरटिनां यस्मिन्निवासोदये ।

त दृष्ट्वैव शृङ्गकेतनमहो मुग्ध स दुग्धाम्बुधि

कि मिथ्या नरिर्नानि चञ्चलयलत्कटोलदो कन्दल ॥ ५१ ॥

तालीपल्लवपाकपाण्डिमसरयी यत्कान्तिरन्तर्गतो

यत्कोऽपि प्रगुणो गुण किमपर यज्जन्म रत्नाकरान् ।

युक्तो मौक्तिकारार हारिणि पञ्चत्कर्षूपवाहुरे

त्यन्मञ्जोऽयमनङ्गभागनि पृचोत्प्रे कुरङ्गीदृशान् ॥ ५२ ॥

१ हे रत्नदण्डि २ हे रत्नदेवदाहन हत ३ गताङ्गते. ४ हस्तिन्म्
५ दम्

यस्मिन्गौरीपृथुकुचतटीकुङ्कुमस्यासकाङ्क्षे

येन स्थाणोरुरसि रहितो हारवल्लीविलास ॥ ५९ ॥

यस्मिन्रोहति निन्दडम्बरमियान्यस्मिन्करीरद्रुमै-

रुद्रेक कलित. पटोलपटली यत्रेयमुन्मीलति ।

तस्मिन्नत्र निवेशितासि विषिने केनासि हा दु सह

सखोऽयं सहकारमञ्जरि कथंकारं निकारज्वर ॥ ६० ॥

द्वित्रान्वारिलवानवाप्य जलदादारन्भि मरन्भिभि

क्रीडाताण्डवडम्बर शिखिकुलै केकारवव्याकुलै ।

उन्मीलत्कनकाद्यचुम्बिनि मुधानि प्यन्दिदुग्धान्वुनि

प्राप्ते सारन माननेऽपि भवता नैको विकार कृत ॥ ६१ ॥

चूत मुञ्च त्यज नगमिज भृङ्ग मा गा लवङ्ग

सङ्गं दूरीकुरु कुम्बके केतके मा निर्पीड ।

लीलोत्तमीकृतमुकुलक न्वर्गनीमन्तिनीभि-

र्यत्ते देवान्परिभ्रमन्त पाणिजान न जात ॥ ६२ ॥

पच्येता कति न स्फुरन्ति नग्नि गान्द्रागदिन्दच्छद-

च्छायाभि शिशिरा न्वगतपदिपल्लिर्दीपिजा दापिका ।

मायन्मेदुरदूर्ध्व वरुकुलैरप्यारुह मेव्यते

तत्कलादविचार्य नागस ग्नास्ति नागनीर सर ॥ ६३ ॥

द्रुम किञ्चन जहृषुन्ति लज्जिता कल्पाग्निगन्धीवृत्

पौधोधानि वृत् वनलम्बवगमसेऽपि रत्नगन ।

यन्मौलौ वग्नि रश्माद्वलिज्जगन्ते एषाद्वन्त त-

त्स्य स्नातु च हागमशुचि च धारयन्ते ते पद ॥ ६४ ॥

ये तापन्ति पैत्र एषन्ति रत्नगजलम्बवृत्तपट्टिना

माचरन्ते च नागन्ति च प्रविष्टा मन्त्रेण ते उच्यते

यः शूलाङ्कगिर शशाङ्ककलिकापीयूषवर्षेऽप्यहो
 नो जातः प्रणयी स तारकरिपोरन्या पुनर्वर्हिणः ॥ ६५ ॥
 मुञ्चत्यन्तर्विचकिलरुचिं चूतवल्लीविलासं
 मल्लीलीलां सरसिजरसं केतकीकौतुकं च ।
 जातप्रीतिर्वकुललतिकामुन्मिषत्कोरकान्तां
 कान्तां किं तु श्रयति रचयन्पञ्चमं चञ्चरीक ॥ ६६ ॥
 उद्यद्विद्युति मेचकद्युतिभृति स्त्रीणा मनोमोहिनि
 व्योमारोहिणि नीलकण्ठरमणीकेलिप्रदे वारिदे ।
 यासि कापि मरालवालक वककौञ्चाविले पत्वले
 सखन्तां कतिचिद्वियुक्तवनितादत्तज्वरा वासरा ॥ ६७ ॥
 अङ्गाट्टैङ्किकया कलङ्कमतसीनील लुनीहि स्वयं
 सर्वा किं च निषिञ्च चन्दनरसस्यन्दैरमन्दैस्तनुम् ।
 उद्यन्नङ्ग कुरङ्गकेतन भवानेवं भवेद्भाजन
 जाने तामनुकर्तुमाननगता भङ्गी कुरङ्गीदृग ॥ ६८ ॥
 आनीतैरिपुकार कारणमिह श्लाघ्यै किमेभि श्रै
 प्रख्यातामपि किं न पामरपुरीमेता पुर पश्यसि ।
 दात्रं पात्रमिति ब्रवीति कुरुते स्तोत्राणि तोत्रे रसं
 धत्ते यत्र हले कुतूहलमपि ग्रामीणकग्रामणीः ॥ ६९ ॥
 यल्लीलातरलैरलङ्घि कपिभिर्ज्वालाभिरौर्वानलो
 यच्चक्राम यदाचचाम चुलकैर्नैकेन कुम्भोद्भव ।
 तस्मिन्नेव नगेन्द्रनन्दन सखे हे पार्वतीसोदर
 त्वं मेनाक जवाज्जले जलनिधेर्मज्जन्न किं लज्जित ॥ ७० ॥
 त्वं कालं नय कैरवेऽत्र विहरँल्लीलारविन्दे रस-
 न्कहारे निवसन्मधुव्रत पतन्नङ्गेऽपि पङ्केरुहाम् ।

शेफालीमुकुलैरलायि वकुलैरन्लायि किं चामलै-

स्तैर्मल्लीमुकुलैरमीलि दहनहान्ते वनान्ते यतः ॥ ७१ ॥

कान्तिलोचनवर्तिरद्भुतमयी मूर्तिर्महत्सौरभं

नि प्यन्दोऽथ सुधाकरादपि सुधास्यन्दादपि हादक ।

सर्वोऽयं विरलो जगत्यपि गुणग्रामोऽभिरामो हहा

पश्योत्तंसमुजंगसंगमजुप श्रीखण्ड ते खण्डित ॥ ७२ ॥

येन प्राप्त सुरभितककुम्भंदर कोऽप्युदारो

मान्दारोऽपि भ्रमररमणीदत्तराग पराग ।

स त्वं तत्त्वं वद पदमहो मुग्ध कल्पादकल्पा-

दस्मिन्मिध्या मधुप कुरपे कणिकारे किमेतत् ॥ ७३ ॥

यद्वैरीरमणेन नाकतटिनीनीराङ्किते मूर्धनि

न्यस्त स्फारफण फणी भवतु तच्चित्र प्रभूणा विधि ।

एतत्किं तु कथं नहेमहि महद्दुःख यदत्रासुना

नि शङ्क कलित शशाङ्कलिकार्पीयूपपानोन्मव ॥ ७४ ॥

दृष्टाश्चम्पकसपदो विचकिलश्रेणी गता गोचरं

प्राप्त केतकधाम कैरववन दृष्ट विमृष्टं च तत् ।

सा श्रीमन्मधु तन्मधुव्रतकुल तन्मौरभ देयसा

साश्चर्यं निर्मायि हेमकमल त्वय्येव तुभ्यं नमः ॥ ७५ ॥

वद्ध कोऽपि शिखानणिम्व नयो मुक्तागुणो गुम्फित

क्रान्त कृत्रिमपुत्रिके यदि कृत कर्पणपद्माङ्कुर ।

नित्यचित्तवनाशन गतिपतिद्वयदा सा गति

नन्तुग्न रमित सदागुतरस सुखान्तर पदम् ॥ ७६ ॥

सुखैता गदमालिना वर पुरो सा गान्तीनात्त्वहं

सा सा गान्ति गान्तिमलम्पि दानि त्वत्कृत्ये

सगुणैवत सुत यत्तु सा गान्तिपदेन

सुखमेव गदमालिना जनेन हल्लो ज्ञ ॥ ७७ ॥

हासश्चेदमृतं मृतं यदि रुचिर्नोद्दीपकं चम्पकं

वाचश्चेत्कलकण्ठकण्ठकुहरे कुण्ठकमः पञ्चमः ।

किं चान्यद्यदि मारमण्डनमणिस्पर्धाधरस्तेऽधरः

सत्यं सुन्दरि वैद्रुमोऽपि विरमत्संपल्लवः पल्लवः ॥ ७८ ॥

लीलोद्यानतलेऽपि केऽपि तरवो निष्कान्तयः किं तु ते

निःसारेऽपि खरेऽपि चम्पक मरौ रूढस्य दैवादिह ।

कान्ति सैव स एव पल्लवगुणः सैव द्विरेफावली

छाया सैव स एव सौरभभरस्ता एव पुष्पश्रियः ॥ ७९ ॥

कूपोलङ्घनकर्मनर्म विषमं जानन्ति शाखामृगा

झम्पामप्युपकल्प्य कंचन पदं यान्ति प्लवंगाः परे ।

दुर्वारेऽपि दुरुत्तरेऽपि विपुलस्फारेऽपि वारां निधौ

हेलैव प्लवगप्रभो. कृतजगत्पारिप्लवो विप्लवः ॥ ८० ॥

मुक्त्वाम्भोधिं मदनजयिनः किं कपालावचूडे

चूडामूले सितकरकले कल्पितोऽयं निवासः ।

यत्ते निर्यन्त्रयनदहनाङ्गारसङ्गेन गात्रं

तत्रोन्मीलद्वकुलकलिकाकोमलं तान्तिमेति ॥ ८१ ॥

वल्लीभिर्ज्वलितं जलैरपगतं दावानलैरुद्धतं

दर्भैर्गदुरितं ग्वेरपि खरैर्यस्मिन्करैर्दोषितम् ।

तत्रैवामि मर्गे गिरीष जगतीसारोऽपि सत्पल्लव-

ग्रम्नागेऽपि परिम्फुगत्परिमलोद्गारोऽपि हा रोपितः ॥ ८२ ॥

कैलासः कचिदुद्धहन्नपि पुगरातिं यदप्यायता-

मृर्वीमेव विर्मति सागरमरिद्रुर्वी गिरिग्रामणीः ।

लीलाक्रन्दुकविभ्रमेण तमपि प्रागेतमेकः करे

चक्रे विक्रममासुरः सुग्धमृविद्रावणो रावणः ॥ ८३ ॥

नान्यान्यामं जहति विहितश्रोत्रपीयूषमेकां

केका दृगीदुरु गुरुरयं सुग्ध वहिन्विमोहः ।

જો નગર દ્વારા જરૂરિયાતો પૂરી નહીં ।

एतन्न पश्यथ मुखं मदिरेक्षणानां

यस्मिन्स किंकरति कैरैविणीकुटुम्बः ॥ ९० ॥

न कुन्दं सामोदं जनयति मुदं नैव कुमुदं

न सारं कहारं कुमुमतिलकं नैव तिलकम् ।

उदात्तं निर्धूतं न च कमलमावर्जकमलं

तदश्रान्तभ्रान्तभ्रमरवलयं चेतुवलयम् ॥ ९१ ॥

निर्मायाम्बुनि नर्मकर्म कवलक्रीडां कुरु श्यामलैः

शेवालैर्विसकन्दलैरविरलैर्वालैर्मृणालीढलैः ।

हे मातङ्ग तरङ्गरङ्गपटलीखेलत्पुलिन्दाङ्गनं

लक्ष्मीप्राङ्गणमङ्गसंगतमिदं पुण्यौर्हि पम्पासरः ॥ ९२ ॥

वापीवारिणि हंस शंस कतरः प्रेमग्रहो गम्यतां

खेलत्पल्लवपार्वतीभुजलतालोलोर्मि दिव्यं सरः ।

व्याप्य व्योम च दिङ्मुखानि च नदत्युद्दामसौदामनी-

दामव्यासवपुर्वियुक्तवनितादम्भोलिरम्भोधरः ॥ ९३ ॥

कंचित्कालं नय गिरिगुहागह्वरे रे मुधैव

क्रीडन्हालाहलरसलसहर्षं मा सर्प सर्प ।

माद्यन्नुद्यत्सजलजलदव्याकुले मेघकाले

येन प्राप्तो वनविहरणोत्कण्ठया नीलकण्ठः ॥ ९४ ॥

चित्रे चन्दनचित्रके समुचिते कर्पूरपत्राङ्कुरे

कस्तूरीमकरेषु कुङ्कुमरसस्थोसेषु यत्कौतुकम् ।

१ मदिरा दृष्टिविशेषस्तद्युक्ते ईक्षणे यासाम् 'आधूर्णमानमध्या या क्षामा चाक्षि-
लोचना । दृष्टिविकसितापाङ्गा मदिरा तरुणे मदे ॥' इति हरविजयटीकायामलक-
जानक 'तथा संगीतकलिकायाम्—सौष्टवेन परित्यक्ता स्मेरापाद्गमनोहरा । वेप-
नान्तरा दृष्टिर्मदिरा परिकीर्तिता ॥' इति (१८७९ मितस्त्रिस्तसंवत्सरमुद्रित विक-
मोर्वशीयटिप्पणे ५२ पृष्ठे) शकर-पाण्डुरङ्ग-पण्डितः मल्लिनाथस्तु (रघुवशटीकाया-
८।६८) 'माद्यत्यनयेति मदिरा लोकप्रसिद्धा । तथापि 'नायों मदिरलोचना.' इत्यादि
प्रयोगदर्शनान्माद्यत्याभ्यामिति मदिरे अक्षिणी यस्या.' इति वदन्भ्रान्त एव भाति
२. चन्द्रः. ३. हे सर्प, मा गच्छ. ४. स्थासक एव स्थासः.

किं कुर्मस्तदमुत्र पामरपुरे सैरांघ्रि दूरेऽस्तु ते
वृत्ता यत्र कुतः प्रसाधनविधौ वार्तापि वामश्रुत्वाम् ॥ ९१ ॥
यल्लीलान्वुजनर्म केतकलताकौतूहलं मालती-
माल्यप्रेम लवङ्गसंगमरस कङ्कलिकेलिक्रम ।
तत्सर्वं विजहाति किं तु रसयत्यालम्बते सादरं
नन्दन्नन्दनकन्दलीलुमनसामानोदमिन्दिन्दिर' ॥ ९२ ॥
माद्यन्मद्गु वलद्वकावलि वलिक्रौञ्चाविलं पल्वलं
मन्ये मान्य मराल पद्मपटलीयुक्तं न युक्तं तव ।
तत्त्वज्ञेयपुटीरसायनरसासारं ससारं सैर
स्वच्छं गात्रनिमज्जनोल्लुकसुरलीमानसं मानसम् ॥ ९३ ॥
अन्मोर्जैर्गलितं तटैर्विघटितं हसैर्द्रुत विद्रुतं
वार्षाभिर्विरतं पुरैव पतितैरधाविलैस्त्वज्जलै ।
हा धिक्कि पुनरप्युपाजितमहादौर्जन्य पर्जन्य हे
प्रारब्धोऽयमतानवैरभिनवैर्वारिष्वैर्विप्लव ॥ ९४ ॥
तापातङ्ग कलय विलयं याहि हे दुर्निवार
वारं वारं विगलितगतिनेह दाह सहेधा ।
दैवादप्रे स्वरतरजग्दुर्भसदुर्भगभों
नेदीयाले नववनदवोर्दीपित पान्थ पन्था ॥ ९५ ॥
यद्भूतं च भवच्च भावि च कुल भूमण्डले भूरहा
तन्मध्ये न वभूद नास्ति भविता न वापि तादृक्त्तम् ।
सान्ये यश्चल्लेलिवद्वणरणत्यागदोलेखया
पौलोन्म्या निहितालदातपयस कल्पद्रुमस्य क्षम ॥ ९६ ॥
लब्ध दलाददलानुगमित सोद्रेकभेवत्स्रं
किं च त्रौद्यपच प्रपद्यदिरस दैवादि ते नर ।
तत्ते हंस न गीतिरत्रसरसा सा वागन्सीनल्लिङ्गी-
लीलाचङ्गमपत्रनानुवर्णोद्दिष्टा च सुता गति ॥ ९७ ॥

उन्मीलन्मुकुलो न चात्र वकुलो नावर्जकाः केतका
 नास्मिन्कोमलकुञ्जला विचकिला नोद्दीपकाश्चम्पकाः ।
 तत्किं मुग्ध मुधैव दग्धसिकतागर्भः सदभौं मरो-
 मर्गः पान्थ पतत्पतंगकिरणाङ्गारोऽयमङ्गीकृतः ॥ १०२ ॥
 चार्ता यत्र न शेखरेषु न तथा धम्मिल्लमाल्यप्रथा
 कर्णोत्तंसकथा न काचन न च स्रग्दामनामग्रहः ।
 तस्मिन्मालतिवल्लि हालिकपुरे रूढासि पश्यैष ते
 स्वात्मन्येव शमं गतस्त्रिजगतीगण्यो गुणानां गणः ॥ १०३ ॥
 एतस्मिन्विपुले प्लवंगमकुले जातो गुणैरग्रणी-
 रेकः कापि कपिः स कोऽपि मरुतां बन्धो मरुतन्दनः ।
 केलिप्राङ्गणवापिकावढभवद्यस्याम्भसां भर्तारि
 द्राक्कलोलविकारकल्पितजगत्कम्पेऽपि झम्पारसः ॥ १०४ ॥
 साश्चर्या सरसाश्च सन्ति सरित पाथः पतिप्रेयसि
 क्षोणीविभ्रमवैजयन्ति तदपि त्वां ताम्रपर्णि स्तुम ।
 स्वच्छे निर्जितनारिकेलसलिलस्वादाम्नि यद्धारिणि
 प्राप्त केतकपत्रगर्भरुचिभिर्मुक्ताफलैरुद्भवः ॥ १०५ ॥
 इयं यदि रदच्छदच्छविरपाटला पाटला
 नताङ्गि तव चेदियं रुचिरकिंचनं काञ्चनम् ।
 किमन्यदमृतद्रव श्रवणयोरिदं चेद्वच
 क न भ्रमरयोपितां गलदहंकृतिर्हुंकृतिः ॥ १०६ ॥
 उद्भिन्ना कलकण्ठकण्ठकुहरात्कर्णामृतस्यन्दिनी
 हृद्या यद्यपि मार्दवैकवसति सा काकलीहुंकृतिः ।
 अन्यन्मन्त्रि तथापि ते पशुपतिप्लुप्तस्य जीवार्पणे
 पञ्चैषोरचित प्रपञ्चितरमः पाकाञ्चितः पञ्चमः ॥ १०७ ॥
 या लक्ष्मी स्मरकार्मुके स्फुरति या चाले प्रचाले रुचि-
 यो नीलान्बुरुदच्छदे मृदुमरुद्रेहोलिते विभ्रमः ।

या क्रान्तिः कनकान्बुजेऽपि सकलं द्रष्टुं तदेकत्र चे-
चेतः कन्दलिताद्भुतं तव सखे पद्याननं सुभ्रुव ॥ १०८ ॥
इति महान्विश्रीनमुनिश्रुतान्योक्तिमुक्तालना समाप्ता ।

महाकविश्रीसेमेन्द्रकृतः

सेव्यसेवकोपदेशः ।

विभूषणाय महते तृष्णातिमिरहारिणे ।
नम सतोपरलाय सेवाविषविनाशिने ॥ १ ॥
उत्तृज्य निजकार्योणि सद्भिर्वाष्पाकुलेक्षणम् ।
सेव्यमेवकमेवानां क्रियताननुशासनम् ॥ २ ॥
दर्पादेक परो लोभाद्वादन्यौ सेव्यसेवकौ ।
धनोष्मदन्यविश्रुती मुखे क कन्य पश्यति ॥ ३ ॥
दुर्वारमोहलोभान्यो यदि न न्यादय जन ।
क क्रूरक्रोधविधुर महेत धनिना सुखम् ॥ ४ ॥
य पृथ्वीमपि दर्पान्यो न पश्यति पुर न्यितान् ।
न दैन्यलघुता यात कथ मेवकमीक्षते ॥ ५ ॥
अगति वाहयत्येको दधिर स्तौति चापर ।
अतो जगति हान्याय निर्लज्जो मेव्यमेवकौ ॥ ६ ॥
दूर दुराग्मात्रेण दिग्गो नार्गण मदा ।
गुणजगद क्रियाहीनो नोद्वेग याति मेवक ॥ ७ ॥
मन्ये मुकुतिना तेन गार्गाग्न्या हुत तप ।
दैराग्यभङ्गी रथ्या य मेदान् न विगाते ॥ ८ ॥
जग्धितेगपापेन शापेमेव विपाकिना ।
सेवातापेन पच्यन्ते शत्रुशुक्तिनो ग्ना ॥ ९ ॥
अन्यपुण्यदत्ता यदनेषा जिगत्से ।
मेवापदयत्तद्वाना दैर्वाणीवृत्त शिर ॥ १० ॥

शूक्तारिर्दीर्घश्चसितानुवन्धेनवेदितोद्वेगगतिप्रयासः ।

अतिप्रवेशात्तरमार्गोऽसौ निरस्तमानो विफलत्वमेति ॥ ४६ ॥

श्रीरत्नचन्द्रवरवाजिगजोर्जितेऽलि-

न्यान्मीरराजकुलनामि महासमुद्रे ।

अश्नाति नूदनतिरीश्वरतानवासु-

नाभावनाल्लितिपतेर्बहु कालकूटम् ॥ ४७ ॥

विम विम नेय पान्थ नम्राग्रनाला

बधिर खडिगपाली निष्फलैषा प्रयाहि ।

इति बहुविधमुक्त सेवकोऽन्यापदेनै-

न्त्यजति न विपुलाभापानवद्धः कुसेवान् ॥ ४८ ॥

प्रन्त्याना सरमत्यमेति न पुनर्मल्लिव लभानपा

भन्ना वाचमयीव सधिवटना योगेन न क्षिप्यति ।

सेवा दीगदिवेव दुर्गतगृहे संघार्यमाणा परं

नि नेहा क्षयमेति स्वेदजनिताश्चक्षुमन्नालामिने ॥ ४९ ॥

कन्तव्यं त्वत्तु सेवकस्तत्त्वगितता कल्पात्तुर्दृश्यते

तान् कन्तव्यं तत्र वेतिविपुलापातै दिग्गमाडनम् ।

जि मृदामि मुदा विनातचर्यैर्मिथैव रथान्मिना

कन्तो कन्तव्येन्द्रमप्यवदनात्त्या विदन्त्यमेति ॥ ५० ॥

सुमाकर्षणदाम धाम महतो मोहस्य वैमन्य वा

सेवद्वेदमहन्तिर विपहते यो वित्तमेवमया ।

प्रमृष्टेष्टवतिगर्गहमोद्धूतोमिनात वृत्तं

संस्तुतः सत्तत्पर प्रदिशति क्षीणव्ययै न विन् ॥ ५१ ॥

अर्थव्ययित्तव्यतिगर्गहमोद्धूतोमिनात वृत्तं

प्रमृष्टेष्टवतिगर्गहमोद्धूतोमिनात वृत्तं ।

यत्तेनैव एव प्रमृष्टेष्टवतिगर्गहमोद्धूतोमिनात

प्रमृष्टेष्टवतिगर्गहमोद्धूतोमिनात वृत्तं

प्रमृष्टेष्टवतिगर्गहमोद्धूतोमिनात वृत्तं

शूक्लारिदार्थश्चसितानुबन्धैर्निवेदितोद्वेगगतिप्रयासः ।

अतिप्रवेणात्स्वरमार्गणोऽसौ निरत्यमानो विफलत्वमेति ॥ ४६ ॥

श्रीरत्नचन्द्रवरवाजिगजोर्जितेऽलि-

नान्भीरराजकुलानि महासमुद्रे ।

अश्नाति नूद्वमतिरीश्वरतानवाप्तु-

नागावशात्प्लितिपतेर्दुः कालकूटम् ॥ ४७ ॥

विरम विरम नेयं पान्थ नम्राप्रनाला

वधिर खदिरपाली निष्फलैषा प्रयाहि ।

इति बहुविधनुक्त सेवकोऽन्यापदेशै-

नृत्यजति न विपुलाशापाशवद्धः कुत्सेवान् ॥ ४८ ॥

अन्त्याना सरसत्वमेति न पुनर्नालिव लभ्यातपा

मना क्राचनयीव सधिषटना योगेन न क्षिप्यति ।

सेवा दीर्घशिवेव दुर्गतगृहे संधार्यमाणा परं

नि रेहा क्षयमेति खेदजनितैरुच्छ्वासमालानि ॥ ५९ ॥

कैवल्य गन्दर सेवकन्परितता कलात्रिभुवन्द्यते

लान् कलव तत्र वैत्रिदिपुलायातै शिरन्ताटनम् ।

जि मुद्रानि मुद्रा विनालचरणैर्निज्यैव रज्यान्निनां

दन्धो दन्धनरेन्द्रमध्यमदण्डान्त्या विदन्ध्यान्ते ॥ ५८ ॥

क्षमार्ज्यपदान् धाम नहतो मोहस्य दैव्यस्य वा

नेदाहोमहानिदा विपत्ते यो विपत्तेःमादया ।

प्रसूतं दत्तं दामिनी गङ्गा नदी त्रीणि गङ्गा वल

सहस्रव्य गङ्गापर प्रदिशति इति लज्जै न विदुः । ५३ ।

ज्योतिषसंग्रहात्पद्यतिवैश्वानरसिद्धौ

दागलोमकलपः परिलेखेनार्थवत् पदम् ।

जानैद एव प्रदेवजने मृगायनाय

१५४ २०३

11

12

13

14

उत्सृज्य प्राज्यसेवां विजयसुखजुगं मृशुजां व्याजमाजां
 छित्त्वाशापाशदन्धान्मिमलमजलैर्तात्रवृत्तां निवार्य ।
 स्थित्वा शुद्धे मनस्यै किमपरममृतं मृग्यतां ज्योतिरन्त-
 र्यस्तिन्दष्टे विनष्टोक्तदतिमिरभरे लभ्यते मोक्षलक्ष्मीः ॥ ५९ ॥
 वृत्त्या जीवति लोक मेवावृत्तिर्निजैव केगांचित् ।
 अस्याने तीव्रतया निन्द्या तु तदर्थिनां सेवा ॥ ६० ॥

विद्वज्जनाराधनतत्परेण संतोषसेवात्मनिर्गुण ।
 केनेन्द्रनाम्ना सुधियां सदैव सुखाय मेवात्मनः कृतोऽयम् ॥ ६१ ॥
 इति श्रीव्यासदासानारायणरावविभीक्ष्णेन्द्रकृतः सैवसेवोन्मेषः समाप्तः ।

श्रीविक्रमविरचितं

नेमिदूतम् ।

प्राणित्राणप्रवणहृदयो प्रभुवर्गं ममघ्नं
 हित्वा भोगात्मकं परित्यज्यैरप्रमेयान्मनां च ।
 श्रीमान्नेमिदिष्यद्विमुक्तो मोक्षप्राप्तश्चकार
 निन्द्यच्छायातमपु वसति मन्त्रिगर्भश्रेष्ठे ॥ १ ॥
 न तत्रोच्चैः निन्दयिषि मन्त्राणिनेनं सुनीलं
 नामान्यन्तानिनिष्पन्नयमः प्रमत्तिर्द्विदोऽयम् ।
 योगात्मकं सज्जनजनद्वन्द्वमनं सज्जनं
 यमत्रैवपणित्यज्यैरप्रमेयैः ददार्द्रैः ॥ २ ॥
 उद्गीर्णैर्न इममुत्तमं मेतुनमनेन्द्रकैः
 सैवमेवमिन्द्रकैः न त्रैलोक्येऽपि सुखम् ।
 न भोगवर्गं विदित्यज्यैरप्रमेयैः सुखं च मम
 परतुष्टेऽप्यत्रयिषि सने च सुखेऽपि नैव ॥ ३ ॥
 न तु मन्त्रैः विदित्यज्यैरप्रमेयैः न त्रै-
 लोकेऽपि न सुखेऽपि सुखेऽपि न त्रैलोक्ये ॥ ४ ॥

धृतोन्निद्रार्जुनपरिमलोद्गारिण पान्थसार्था-

न्ये कुर्वोरञ्जलदमरुतो वेश्मसंदर्शनोत्कान् ।

तैः संस्पृष्टो विरहिहृदयोन्माथिभि त्वां पुरीं नु

प्रत्युघात. कथमपि भवान्ान्तुमाशु व्यवसेत् ॥ २४ ॥

नोत्साहस्ते त्वपुरगमने चेद्वियुक्ता त्वयाहं

वृद्धावेतौ तव च पितरौ तज्जनास्ते त्रयोऽमी ।

न्यानास्याञ्जा कलुपतनवो ग्रीष्मतोयाश्याभा

संपत्स्यन्ते कतिपयदिनस्यापिहसा दशार्णा ॥ २५ ॥

तन्नः प्राणानव तव मते जीवरक्षैव धर्मो

वासार्थं व. सुरविरचिता तां पुरीमेहि यस्या ।

चप्रप्रान्ते स्फुरति जलधेर्हारि वेलारमण्या

सम्भ्रमं सुखमिव पयो वेत्रवत्याश्चलोमि ॥ २६ ॥

अन्माद्रे प्रतिपथमध संचरन्दानवारे

श्रीडाशैल विमलमणिभिर्भासुरं द्रश्यसि त्वम् ।

अन्त कान्तारतरङ्गलङ्घयैष्यो यदूना-

मुद्गमानानि प्रथयति शिलावेदमभिर्यौवनानि ॥ २७ ॥

तन्योधाने दग्तरचिते त्व मुहूर्ते श्रमार्त-

निष्ठलुष्टो विविधतद्वपानीतपुष्पोपहारः ।

पुष्पमन्तश्चर परिमलोद्धारसारस्मितानां

छायादानक्षणपगिचित पुष्पनदीमुखानाम् ॥ २८ ॥

चक्षा रूपं तद निरपन्नं तत्र पीनमनीनां

तामामन्मनमिज्जसोतामन्तिलानाम् ।

नृपान्नो ज्योतिषात्तत्तुल्यं मनोधादिनाम्-

लौल्यपाद्विर्गदि न रन्ने लोचनैर्वद्वितोऽनि ॥ २६ ॥

तन्निष्ठस्य तन्निष्ठस्य प्रमाणस्य तन्निष्ठस्य

पञ्चाङ्गविशुद्धयर्थनिर्दिष्टाङ्किका

धृतोन्निद्रार्जुनपरिमलोद्गारिण पान्थसार्था-
 न्ये कुर्वीरञ्जलदमरुतो वेश्मसंदर्शनोत्कान् ।
 तैः संस्पृष्टो विरहिहृदयोन्माथिभिः त्वां पुरीं नु
 प्रत्युघातः कथमपि भवान्गन्तुमागु व्यवसेत् ॥ २४ ॥
 नोत्साहस्ते त्वपुरगमने चेद्वियुक्ता त्वयाहं
 वृद्धावेतौ तव च पितरौ तज्जनास्ते त्रयोऽमी ।
 न्लानास्याज्जा कलुषतनवो ग्रीष्मतोयाशयाभा
 संपत्स्यन्ते कतिपयदिनस्याविहंसा दृशार्णाः ॥ २५ ॥
 तन्नः प्राणानव तव मते जीवरक्षैव धर्मो
 वासार्थं वः सुरविरचितां तां पुरीमेहि यस्या ।
 वप्रप्रान्ते स्फुरति जलधेर्हारि वेलागमण्याः
 सभ्रूभङ्गं मुखमिव पयो वेत्रवत्याश्चलोमि ॥ २६ ॥
 जलादद्रेः प्रतिपथमधः संचरन्दानवारे
 क्रीडाक्षैलं विमलमणिभिर्भासुरं द्रक्ष्यसि त्वम् ।
 अन्तः कान्तारतरसगलद्रूपणैर्यो यदूना-
 मुद्दामानि प्रथयति शिलवेश्मभिर्यौवनानि ॥ २७ ॥
 तस्योद्याने वरतरुचिते त्वं मुहूर्तं श्रमार्त-
 स्तिष्ठेत्सुष्ठो विविधतदुपानीतपुष्पोपहारैः ।
 पुष्पजलन्तश्चर परिमलोद्गारसारसिताना
 छायादानक्षणपरिचितः पुष्पलादीमुखानाम् ॥ २८ ॥
 दृष्ट्वा रूपं तव निरुपमं तत्र र्पितस्तनीनां
 तासामन्तर्मनमिजरमोहासलीलालसानाम् ।
 कर्णान्मोजोपगतमधुहृत्लंभमोघद्विलासै-
 लोलापाभैर्यदि न रमसे लोचनैर्दञ्चितोऽग्नि ॥ २९ ॥
 तन्निपुपन्मनमिजरसा प्रशुशास्त्रावनान-
 व्याजादाविष्टुतश्चवलीनाभिराक्षीकलापा ।

उद्यानानामुपतटमुवाभुजयन्त्या. समन्ता-

द्राधुन्वद्भिर्विपुलविकसन्मालतीजालकानि ।

अङ्गान्मार्गश्रमजलकणान्सेव्यसेऽस्यां हरद्भि-

नोयक्रीडानिगतयुवतितानतिर्कर्मरद्भिः ॥ ३७ ॥

तत्रोपास्य प्रथितमहिमा नाथ देवस्त्वयाद्य-

प्रसादस्य धनमनुपमं य निरीक्ष्य त्वमङ्गो ।

शृण्वन्प्रेक्षामुरजनिनदान्वारिवाहस्य तुल्या-

नामन्द्राणां फलमविकलं लप्स्यसे गौजितानाम् ॥ ३८ ॥

त्वद्रूपेणापहतमनसो विलयात्पौरनार्य-

सौन्दर्याधि कृतमनसिजे राजमार्गं प्रयानि ।

प्रातस्तन्यां कुवलयदलद्वयमलाङ्गे सलील-

नामोध्यन्ते त्वयि मधुकरश्रेणिदीर्घान्कटाक्षान् ॥ ३९ ॥

तन्या पश्यन्वगृह्णति ता व्रजेद्यां नृपशन्ती-

मैक्यं प्राप्यागितरजनिषु ग्रन्फुङ्गतदीपा ।

विद्योतन्ते निहततिमिष्योमनार्गध लोके

शाल्लोद्वेगलिनितनयन दृष्टमस्तिर्मदान्ध ॥ ४० ॥

यैरैल्लन्या रथमुपहत रम्यमात्माय यान्त

द्रष्टुं ग्रान्या पथि युवतयन्न्दारुपैष्यन्ति तन्नाद ।

मयैल्लनत्र न्वत्तदुपलजैर्गधिसाक्षीहृत्तुष्टी-

नोयोल्गर्गलनितमुग्धो मा च श्रदिहवन्त ॥ ४१ ॥

त्वामायान्त पथि यदुदगं चेन्नयका निदग्ध

प्रीता वन्द्यन्तद पितृगुणान्मैहदागन्धयन्त ।

मयैल्लन्यै न्यमगिरुद प्रेषजिष्मन्ति तूर्ण

गन्तावन्ते न तत्तु सुरावरुपैर्गर्ह्यन्त ॥ ४२ ॥

शुभा नीति नम्रमुल्लेखितान मोक्षार्णे

नन्दो गन्ती यति वन्द्यगर्ह्यनिन्दनरुष्टेन ।

प्रत्यानतिं विगदशिखरोत्तमभागे पयोदे
 नीलनिग्धे क्षणमुपगते पुण्डरीकप्रभस्य ।
 गोभा काचिद्विलसति मनोहारिणी यस्य संप्र-
 त्यंसन्त्यस्ते सति हलभृतो मेचके वाससीव ॥ ६३ ॥
 प्राप्योद्यानं पुरपरिसरे केलिशैले यदूनां
 विश्रान्तार्थं क्षणमभिरति गोमतीवारि पश्यन् ।
 उत्तर्पद्भिर्दधदिव दिवो वर्त्मनो वाजिसधै
 सोपानत्वं कुरु मणितटारोहणायाग्रयायी ॥ ६४ ॥
 तत्रार्त्तानो मुग्गिपुयशो निश्चल किनरीभिः
 मृष्वन्निष्ठञ्छुतिमुखकरं गीयमानं सुहृत्तम् ।
 शब्दैरश्वन्वलितरवजैर्मन्दैर्गन्धुगणैः
 क्रीडालोला श्रवणपटैर्गजैर्भीषयेन्ता ॥ ६५ ॥
 नान्द्रोलिद्रार्जुनमुग्गभितं प्रोन्मिपत्केतकीकं
 हृद्यं जातिप्रनवरजमान्वादनसालिनादैः ।
 नृत्यत्वेकामुखरशिग्विन भूपितोषान्तभूमि
 नानाचैष्टैर्जलदलितैर्निर्दिशेन् नगेन्द्रम् ॥ ६६ ॥
 तस्या तर्पाद्वद्वृतमहान्ते प्रवेशाय पुर्या
 निर्यात्यन्ति प्रवरयदव ससुखा शौरिगुरुया ।
 या जालेऽन्निन्मदनशिखरैः प्रक्षरद्राणि धत्ते
 सुक्ताजालप्रधितमलयां वाग्निर्दीवाग्दृग्दृग् ॥ ६७ ॥
 शय्यत्मान्प्रत्यन्तनुमन्य प्रोत्तरद्वारगणैः
 गन्तव्यां शिखरनिर्देश्योन्मार्गं गृह्णन् ।
 गौर उद्योत्पादिमलयङ्गा शुभद्वारं सुधरि
 प्राग्गन्तव्यां तुगतिरुक्तं यत् तैर्निर्दिशे ॥ ६८ ॥
 सारदागामिगुग्गिन्मयिनी जगद्वरे
 सताम्वार प्रीतिरुक्तैर्गुग्गिन्मयिनी

नानादैत्यप्रहरणभवैः संगरेषु स्वकीर्त्या

प्रत्यादिष्टाभरणरुचयश्चन्द्रहासत्रणाङ्कैः ॥ ६९ ॥

व्याधिर्देहान्स्पृशति न भयाद्रक्षितु शार्ङ्गपाणे-

मृत्योर्वार्ता श्रवणपथगा कुत्र यद्वासभाजाम् ।

कामक्रीडारससुखजुषां यच्छतामर्थिकामा-

न्विच्छेशाना न च खलु वयो यौवनादन्यदस्ति ॥ ७० ॥

कर्णे जातिप्रसवममलं केतकं केशपाशे

कस्तूरीभिः कृतविरचना गण्डयोः पत्रवल्ली ।

कण्ठे माला ग्रथितकुटजा मण्डनं भावि काम्यं

सीमन्ते च त्वदुमगमजं यत्र नीपं वधूनाम् ॥ ७१ ॥

यस्या रम्य युवजनमनोहारि वाराङ्गनानां

लास्यं तालानुगतकरणं भास्यति त्वत्प्रवेशे ।

वाञ्छन्तीनां तदवगमनादङ्गभाजां प्रसादं

त्वद्गम्भीरध्वनिषु शनकैः पुष्करेष्वाहतेषु ॥ ७२ ॥

संसक्तानां नवरतरसे कामिभिः कुण्ठ्यमाना-

पृष्ठेऽप्यन्तः कृतविरचनाधर्मवार्यङ्गनानाम् ।

यस्या ग्रीष्मे शिगिरकिरणस्यांशुभिर्यामिनीषु

व्यालुम्पन्ति स्फुटजललवस्यन्दिनश्चन्द्रकान्ता ॥ ७३ ॥

गत्वा पूर्वं रजनिसमये धूप्यमानेषु लीला-

वेश्मस्वन्तर्युवतिनिहितै रत्नदीपैर्निरस्ता ।

जालैर्यत्रान्यतमसचया साध्वसेनेव भूयो

धूमोद्गारानुकृतिनिपुणा जर्जरा निष्पतन्ति ॥ ७४ ॥

रात्रौ यस्यामुपसखि भृशं गात्रसंकोचभाजां

रागेणान्धै शयनभवनेषूत्सहीपवत्सु ।

प्रेम्णा कान्तैरभिकुचयुगं हृद्यगन्धिर्वधूना

हीमूढानां भवति विफलप्रेरणा चर्द्दसुष्टिः ॥ ७५ ॥

गायन्तीभिन्वदमलयगो वारसीमन्तिनीभिः

साकं माघन्मधुरमुग्जं तारसारान्वपुष्टम् ।

यस्यां रम्यं नुगभिसमये सोत्पवा सीरिमुख्या

वद्धापानं वहिरपवनं कामिनो निर्विगन्ति ॥ ७६ ॥

उद्यत्कामालसयुवतिभि मेव्यमानै सरोज-

स्कन्धान्यस्या नुमधुरगमानक्षयानापिबद्धि ।

निर्गन्त्यन्ते शगदि यदुभि नन्नपृष्ठे स्वकीर्त्या

नित्यज्योत्स्ना प्रतिहतनमोवृत्तिगम्या प्रदोषा ॥ ७७ ॥

क्रान्तोत्तमान्नुद्दिनमन्ये दुःकुमालिसद्रेहा

सान्द्रच्छाये शुचिनि तन्मभिर्गोमतीगन्त्यनीरे ।

रूपोद्भासाद्विजितगतय दुन्दकाले मलील

संकीडन्ते मणिभिर्गम्यप्राधिता यत्र कन्या ॥ ७८ ॥

यस्या पुष्पोपचयममल भूषण नायुष्टय

गन्धद्रव्य व्यजननिदह न्धन्मभिच्छानुकृतम् ।

न्यन्त प्रीत्या त्रिदशपतिना दानुदेदम्य सन्न-

न्येक नृते मयलमवनाम्नान्न कल्पवृक्ष ॥ ७९ ॥

पुष्पाद्वाङ्मादनिषु शिखिरे दुःकुनाद्रे पदाङ्गै

शीतोत्कम्पाद्विनिदिगान्तैर्वातैर् वेदपाशान् ।

अष्टै र्पीनन्तगणितमद्रम्यगत्यैश्च यस्या

नैशो मार्ग सदितुरदये नन्दते पाणिर्गिरा ॥ ८० ॥

यपन्माजौ हग्विजिह्वी दानुदेदम्य यन्मा

प्राप्यामति चरति गतरी नुवचापे विरम्भ ।

यन्माद्रेधावृतदुदगनीमोत्तमप्रमपै

नन्मन्मन्श्चतुर्दन्तिनिर्गैरेव मिर ॥ ८१ ॥

राजान्मन्माद्रधपिदुत्तम प्रदेशतः सन्म

तुल्यार्थेन पुनः तानिर्गैरेव दानुदेवै ।

तल्लुक्के तन्मिद्वचनं वाञ्छितं साधयन्त्या

बालमेनां नय निजगृहं कैलशं विहाय ।

तल्लंयोगान्तु धृतिमन्नेनानवद्याइयष्टि-

यां तत्र त्याद्युवतिविष्ये द्यष्टिराद्येव धातुः ॥ ८९ ॥

अर्थाभागतुल्यं भवनं द्विष्टमेनां म्रियङ्गि-

द्वैतीन्मन्त्रिहरेरिनिना वान्मैदेहनामान् ।

एनां दुष्टद्वन्द्वकनरा दुर्गविश्वस्तम्भं

जनां नन्दे दुहितमयिनां पकिनीं वान्यस्तम्भम् ॥ ९० ॥

आजहून्त्या मृदुकापगिद्विष्टमैल्य नि मरुत्या

पश्यन्त्या दुष्टमद्विष्टं नान्तमन्त्रिहरेः ।

उद्यतापदुष्टमिदं मे कैवलिं विद्येता-

द्विष्टं द्वैत्यं तद्वन्द्वक-द्विष्टमन्त्रिहरेः ॥ ९१ ॥

मन्त्रिहरे निमि पितृगृहे प्राप्य निद्रां दुर्गमै

न ह नान्मिद्वचनं नान्मेति दुष्टां प्रवृत्ता ।

उद्येद्वचनं तदु नान्मेति यो द्वैत्यिना

कविद्वैत्यं नान्मेति नान्मेति नान्मेति ॥ ९२ ॥

एतदु नान्मेति नान्मेति प्रवृत्तां नान्मेति

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति ।

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति ॥ ९३ ॥

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति ।

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति ॥ ९४ ॥

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति

नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति नान्मेति ॥ ९५ ॥

तामेवैषा वहति शिरसा स्वे निधाय प्रदेगे

गण्डाभोगात्कठिनविषमामेकवेणी करेण ॥ ९९ ॥

गीताद्यैर्वा श्रुतमुखकरैः प्रस्तुतैर्वा विनोदै

पौगणीभिः कृतनुतिमिमा त्वद्वियोगात्कथाभिः ।

तुष्टि नेतु रजनिषु पुनर्नालिवर्ग क्षमोऽभू-

तामुन्निद्रामवनिशयना सौधवातायनस्थः ॥ ९६ ॥

या प्रागम्या क्षणमिव नवैर्गीतवार्ताविनोदै-

गमीच्छय्यातलविगलितैर्गल्लभागैर्विलङ्घ्य ।

गात्रि सवन्मरुतममा वीक्षते सन्नगात्री

तामवोणैर्विरहजनितैरश्रुभिर्यापयन्ती ॥ ९७ ॥

पश्यन्ती चन्मयमिव जगन्मोहनावासमग्न

व्यायन्ती त्वा मनसि निहित तत्क्षण तद्विरामे ।

भक्तिं भित्ताद्यापि च लिखितामीश्वरु ते पुरस्ता-

दाकाङ्क्षन्ती नयनमलिलोत्पीडरुद्धावकाशम् ॥ ९८ ॥

यन्तामन्त्रा मनसि च शैर्गर्मालिताक्षी मुहूर्त

कृत्वा मजा दिशि दिशि मुहुर्वाध्यमाणातिदीना ।

शय्यान्मन्द नयकिसलयाग्रैर्जप मद्र न लेभे

माभ्रैर्द्धाव स्थलकमरिणी न प्रवृद्धा न मुक्ता ॥ ९९ ॥

श्रुतान्तेर्जम्भितदनु कथितं मानुरग्यान्तयत-

इत जान निशि मद्र मया प्रेषित मोविदल ।

या पश्यन्नयमपि दशा ता नदावेद्य ज्ञान

प्रत्यक्ष ने निखिलमचिराद्भानरक्त मया यत ॥ १०० ॥

प्रेक्ष्यन्तस्मिन्नापि मृगदृशन्तामवस्थाममवस्था-

मन्वा श्रुत कथयति पुरा विमलगन्मनदम्बा ।

श्रुत्वा दुःखिच्छु नुस्मृजद्वापमच्छिन्नधार

प्रत्यक्षितां भवति करुणावृत्तिगर्तान्नगन्मा ॥ १०१ ॥

अस्मिन्नेते शिखरिणि मया यादवेगान्तिकान्ते

जीमूताम्भःकणचयमुपः संचरन्तः पुरस्तात् ।

ससेव्यन्ते विपमविशिखोत्तंसया नीपवाताः

पूर्वं स्पृष्टं यदि किल भवेदङ्गमेभिस्त्वेति ॥ ११५ ॥

संचिन्त्यैव हृदि मयि दया धारयंस्तत्प्रसीद

स्वामिन्निर्वापय वपुरिद स्वाङ्गसद्गामृतेन ।

यत्संताप्यानिगमतितरां प्राणलावण्यशेषं

गाढोष्माभिः कृतमशरणं त्वद्वियोगव्यथाभि ॥ ११६ ॥

दुःख येनानवधि बुभुजे त्वद्वियोगादिदानी

संयोगात्तेऽनुभवतु सुख तद्वपुर्मे चिराय ।

यस्माज्जन्मान्तरविरचितैः कर्मभिः प्राणभाजा

नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ॥ ११७ ॥

प्रावृट् प्रान्त प्रियतम गता दुर्दशा दुःखदेव

प्रायोऽन्योन्यै रतिकरमित् सांप्रतं संगमाय ।

भोगानेकोत्पवसुखसुखानिच्छया मन्दिरे स्वे

निर्वध्याव परिणतगरच्चन्द्रिकासु क्षपासु ॥ ११८ ॥

इत्येतन्या सफल्य चिराद्वाक्यमासाद्य सद्य

न्व वेदमैना नय नवरसै स्वस्थचित्तां कुरुष्व ।

नत्ये प्रान्त्वा निशि वदति या स्मेक्षमाणेव मोहा-

दृष्ट न्दमे जितव रमयन्कामपि त्व मयेति ॥ ११९ ॥

नन्वयोगादुल्लिख्योन्मथ्य राजपुत्री

चिगल्लेहपूर्णा प्रयातु ।

येऽप्यसिभावा-

प्रेमराशीभवन्ति ॥ १२० ॥

येऽङ्गद्वी

नन्वरं यादवेन्द्र ।

अन्तश्चित्तं त्वयि गुग्मलवो न प्रपेदे प्रवेशं
 सकलैस्तैर्विशति विनिना वैरिणा रुद्धमार्गः ॥ १०८ ॥
 प्राप्यानुज्ञामथ पितुर्गिय त्वा महाम्माभिरस्मि-
 न्मप्रत्यद्रौ शरणमवला प्राणनाथ प्रपन्ना ।
 अहमेना विषमविशिष्यादक्षितु त्व हि कृच्छ्रा-
 त्पूर्वाभाष्य मुलभविषदा प्राणिनामेतदेव ॥ १०९ ॥
 धर्मजस्त्व यदि महचरमेकचित्ता च रक्ता
 किं मामेव विरहशिविनोपेक्ष्यमे दह्यमानाम् ।
 तन्म्वीकागत्कुरु मयि कृपा यादवाधीश बाला
 त्वामुत्कण्ठाविगचितपद मन्मुखेनेदमाह ॥ ११० ॥
 दुर्लङ्घ्यत्व शिखरिणि पयोधौ च गाम्भीर्यमुर्व्या
 स्थैर्य तेज शिखिनि मदने रूपसौन्दर्यलक्ष्मीम् ।
 बुद्धि क्षान्ति नृवर कलया गीतवृन्द गुणाना
 हन्तैकस्थ कचिदपि न ते चण्डि सादृश्यमस्ति ॥ १११ ॥
 गतानीत्थ विधुरमनसा स्वीकृतायास्त्वया मे
 दु खार्ताया क्षितिभृति दिनानीश कल्पोपमानि ।
 आसन्नस्मिन्मदनदहनोद्दीपकानि प्रकाश
 दिक्ससक्तप्रविरलघनव्यस्तसूर्यातपानि ॥ ११२ ॥
 रात्रौ निन्द्रा कथमपि चिराल्माप्य यावद्भवन्त
 लब्धं स्वप्ने प्रणयवचनै किचिदिच्छामि वक्तुम् ।
 तावत्तस्या भवति दुरितैः प्राक्तनैर्मे विराम
 क्रूरस्तस्मिन्नपि न सहते सगमं नौ कृतान्त ॥ ११३ ॥
 मन्नाथेन ध्रुवमवजितो रूपलक्ष्म्या तपोभि-
 स्तद्वैराण्मामिषुभिरवला हन्त्यशक्तो मनोभू ।
 दृग्भ्या कृतेष्विति मम निशि सस्तरे चिन्तयन्त्या
 मुक्तास्थूलास्तरुक्सिलयेष्वश्रुलेशाः पतन्ति ॥ ११४ ॥

अग्निमेते शिखरिणि मया यादवेशान्तिकान्ते

जीमूतान्मःकणचयमुषः संचरन्तः पुरस्तात् ।

स्मेव्यन्ते विषमविशितोत्तंसया नीपवाताः

पूर्वं स्पृष्टं यदि किल भवेदग्नेभिस्तवेति ॥ ११५ ॥

नैवेत्यैवं हृदि मयि दयां धारयंस्तत्प्रसीद

त्वानिनिर्वापय वपुरिदं त्वाङ्गस्तज्ञामृतेन ।

असंताप्यानिगमतितरां प्राणलावप्यशेषं

गाढोष्माभिः कृतमक्षरणं त्वद्वियोगव्यथाभिः ॥ ११६ ॥

दु खं येनानवधि दुसुजे त्वद्वियोगादिदानीं

संयोगात्तेऽनुभवतु सुखं तद्वपुर्मे चिगय ।

यन्माज्जन्मान्तर्गद्विगचितैः कर्मभिः प्राणभाजां

नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रेभिरक्रमेण ॥ ११७ ॥

प्रावृद् प्रान्तं प्रियतम गता दुर्दशा दु खदेव

प्रायोऽन्योन्यै रतिक्कमिति सांप्रतं संगमाय ।

भोगानेकोत्पन्नमुत्तुङ्गानिच्छया मन्दिरे स्वे

निर्विध्यावः पण्डितशरच्चन्द्रिजानु क्षपासु ॥ ११८ ॥

इत्येतस्या मफलस्य चिगद्वाव्यमासाद्य सद्य

न्य वेदैर्मेनां नय नवरमै त्वत्सचिदां कुरुष्व ।

तस्यै प्राप्त्वा निशि वदति या स्मेक्षमापेव मोहा-

दृष्टः क्षुत्ते स्मिन् रमयन्मानपि त्वं मयेति ॥ ११९ ॥

त्वत्संयोगादुत्तिष्ठद्वयं त्वत्तया राजपत्नी

त्वमेव च त्वग्यति चिगत्तेहृत्पत्नी प्रयतु ।

प्रयेत्येन प्रियजन्मनोदृष्टयोऽस्मिन्निभावः

दिष्टे वस्तुत्पन्नचित्तमा प्रेमगर्हीभवेति ॥ १२० ॥

त्वत्तद्वातं मन्दरचन्द्रेण महर्जुर्गर्ही

मन्दरैर्न न्य निजगृहं त्वत्वं यदवेन्द्र ।

प्रमादो यस्यायं नमदमितगीर्वाणमुकुट-

प्रसर्पज्ज्योत्स्नाभिश्चरणतलपीठार्चितविधिः ।

दृगम्भोजं तत्ते गतिहसितमत्तेभगमने

वने लीनैर्दानैः कथय कथमीयादिह तुलाम् ॥ ३४ ॥

दुग्धा दुर्वृत्तैर्दुग्धितदमने दारणभरा

दयाद्रा दीनानामुपरि दलदिन्दीवरनिभा ।

दहन्ती दारिद्र्यद्रुमकुलमुदारद्रविणदा

त्वदीया दृष्टिर्मे जननि दुरदृष्ट दलयतु ॥ ३५ ॥

तव श्रोत्रे फुल्लोत्पलमकलमौभाग्यजयिनी

मन्दं च श्रीनारायणगुणगणौघप्रणयिनी ।

स्वर्दाना लीनामनिशमवधानानिजयिनी

ममाप्येता वाच जलवितनये गोचर्यताम् ॥ ३६ ॥

प्रभा तले प्राभार्तिरुदिनकगभापनयनं

नन्दं मेन्द मे विद्ययतु तादृश्युगलम् ।

मृदिष्या यस्याय प्रलयममयेऽपि कतुभुजां

उगत्याय पाय स्यापति निरपायं तव पति ॥ ३७ ॥

निद्राया मृन्दाना निविडतर्नीलाम्बुदनिभ-

मन्दाय नमस्कृत्य विमलयतु मन्दोवनयुगलम् ।

मृदं मृदिष्या यस्याय प्रलयममयेऽपि कतुभुजां

उगत्याय पाय स्यापति निरपायं तव पति ॥ ३८ ॥

निद्राया मृन्दाना निविडतर्नीलाम्बुदनिभ-

मन्दाय नमस्कृत्य विमलयतु मन्दोवनयुगलम् ।

मृदं मृदिष्या यस्याय प्रलयममयेऽपि कतुभुजां

उगत्याय पाय स्यापति निरपायं तव पति ॥ ३९ ॥

निद्राया मृन्दाना निविडतर्नीलाम्बुदनिभ-

मन्दाय नमस्कृत्य विमलयतु मन्दोवनयुगलम् ।

उधासेकतिग्धैरतिमत्तुणमुग्धै करतलै

स्पृशन्ती मा रोदीरिति वद समाश्वास्यसि कदा ॥ ४० ॥

रमे पद्मे लक्ष्मि प्रणतजनकल्पद्रुमलते

सुधान्मोधेः पुत्रि त्रिदशनिकरोपास्तचरणे ।

परे नित्यं मातर्गुणमयि परब्रह्ममहिले

जगन्नाथस्याकर्णय मृदुलवर्णावलिमिमाम् ॥ ४१ ॥

इति पण्डितराजश्रीजगन्नाथविरचिता लक्ष्मीलहरि समाप्ता ।

न्यायवाचस्पतिश्रीरुद्रकविकृतो

भावविलासः ।

य फलवृक्षतफालुनो रणभुवि प्रौढप्रतापानल-

ज्वालाभि प्रतिपक्षपक्षविपिनश्रेणीर्ददाह क्षणात् ।

योऽभृदसुरभूरुहोऽत्र भगवद्दासो निवास श्रियां

तत्सागविरभूत्प्रभूतमहिमा श्रीमानसिंहो नृपः ॥ १ ॥

मृगानोद्गमधामप्रतिभटपृतनाकण्ठरक्तोपरक्ता

येनार्जीर्य स्वसेनाश्चतुर्दधजलै क्षालिता खड्गधारा ।

गण्डं शलाभिघातादरिमदकरिणां दानमाच्छिद्य सद्यो

हन्ते न्यन्नं च येन क्षपितरिपुत्रले दक्षिणे दक्षिणेन ॥ २ ॥

तत्त्वज्ञाघातजातव्यथरिपुवनितामुक्तवाष्पान्बुधारा-

सारादाराददारा दिशि दिशि नगितो नोद्धटाधेद्धवेयु ।

वृत्तान्तकूरकूरप्रकण्डविजयिनो विन्फुरसत्प्रतापा-

न्यागदारानपानानपि सपदि पगञ्जुष्यन्त पृथगेव ॥ ३ ॥

१ एतत् कविर्नामगिरिपते रमणे दशमे दशमोऽयं कवे रघुपते न च नाम्नि-
हन्तीति विदितं तदुपमत्ताराजस्य धोऽयं पुरुष इति तस्य नरसिंहाकार-
रश्मि एतन्मते कवे अत्यन्तमतीत्यन्तं बलं यत्तु इति तस्य नरसिंहा-
कारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकार-
स्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकार-
स्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकारस्य नरसिंहाकार-

यत्न स्फारासिधारा तडिदिव तरला वैरिकण्ठोपकण्ठं

प्राप्ता सद्यो नदीव प्रणयकुण्डकिर्नी मोहमाविष्करोति ॥ १० ॥

यत्नाग्निः कोपपुञ्जे वसति खुरपुटे वाजिनां गन्धवाहो

रङ्गी सतेहृद्यौ कमठकुलमणेर्वाचि वाचामधीशा ।

रुद्रे कौशेयकाग्ने क्षपितरिपुगणे कोपनोऽसौ कृतान्तः

कलं श्रीभावसिंहं प्रवलमखभुजामाश्रयं नाश्रयेत ॥ ११ ॥

रत्नान्यनुधितोयगर्भनगमन्मेत नुराञ्छिभ्रिये

स्तीयाद्मे कमलां निधाय विदधौ निद्रां हरिर्नारधौ ।

यत्किन्दित्सति भूरिदातारि नृणां भालस्यले दुर्लिपी-

त्रौडानत्रगिरा कमण्डलुजलं जग्राह मार्ष्टुं विधिः ॥ १२ ॥

पटे कङ्कणमर्पयन्ति करयोर्मञ्जीरमातन्वते

काञ्चीदानं च कुर्वते कुचतटे हारान्नितम्बेषु च ।

नेपथ्यग्रहणे वृत्ताग्रजनुपामेणीदृगो भूरिगो

यत्किन्दानगुरौ नदीसुरतरौ विश्वमरा विभ्रति ॥ १३ ॥

धृत्वाग्रेषु कुम्भितस्य कदम्बि कीटान्तगणां रवै-

र्यालानां रवितारवैरपि च ये निन्दुर्विनिद्रा निजाः ।

यत्किन्दातारि यापयन्ति त इमे हेपान्वनैवेहितै-

र्यमाना वरजङ्गध्वनिभिरप्युज्जागरा यामिनी ॥ १४ ॥

यत्किन्दित्सति दातारि द्विजनुपो वर्माङ्कुराकर्षण-

ज्जै पापित्तैरेध्वनमतटे वभ्रन्ति सुत्तान्ज ।

शोतोष्णमन्मन्मैरतिहर्षं त्रिधातिहर्षे

गन्ता गन्तागन्तिगता गन्तिनिन्ता गन्ता गन्मन्मन्ते ॥ १५ ॥

मैत्र्यं मनुजस्य विप्रपिप्लवस्तन्मरिषस्य नृ-

पापित्तं प्रहृष्य पापुज्जपो गन्मन्मन्मन्ते ।

वन्द्यं वतिपर्ययोरेव जगत्प्रेम केचनहृ-

त्तं शोभनशक्तिरहस्यं गन्ता गन्मन्मन्ते ॥ १६ ॥

काव्यालापकलाकलापकलनावैदग्ध्यदीक्षागुरो-

भूमीकल्पतरोरशेषजनतासंगीतकीर्तेरिह ।

तस्याज्ञामधिगत्य यः कविकुलानन्दाय संपादितः

संदर्भस्तममत्सराः कृतधियः कुर्वन्तु कर्णातिथिम् ॥ १७ ॥

जिह्वो लोकः कथयति पुरो हन्त हित्वा गुणौघा-

नम्भः क्षारं गुणगणनिधेस्तस्य रत्नाकरस्य ।

विष्वक्छिद्रानुसरणसमारूढसर्वेन्द्रियाणां

दोषे दृष्टिः पिशुनमनसा नानुरागो गुणेषु ॥ १८ ॥

गुणिनां गुणेषु सत्त्वपि पिशुनजनो दोषमात्रमादत्ते ।

कुसुमे फले विरागी क्रमेलकः कण्ठकौघमिव ॥ ११९ ॥

सुजनानामपि हृदयं पिशुनपरिवृद्धमलिनमिह भवति ।

पवनः परागवाही रथ्यासङ्गे रजस्वलो भवति ॥ २० ॥

लोक एष गतलोचनत्रप कस्य वा न विवृणोति वाच्यताम् ।

लोचनोत्सवमशेषजीवनं यत्कलङ्कयति चन्द्रमण्डलम् ॥ २१ ॥

पिशुन समारोहमि किं सुजनसमाजानभीष्टसौजन्यः ।

करटोऽपि किं नु लभते कलकण्ठपदं रसालमौलिगतः ॥ २२ ॥

द्विरदग्दन्प्रौढाघातान्न तादृशमंश्रम-

परशुपतनादस्य त्रासो न हन्त तथाविधः ।

अयमविर्गतं क्रोडे कीटन्हताशहुताशनो

दलयति यथा मर्मात्यर्थं तर्गेर्न तथापर ॥ २३ ॥

आपानमग्निनिमार्गो महद्दयहृदये न दोषाय ।

अहाग्योगत्रन्मा निमर्गशुद्धे यथा स्फटिके ॥ २४ ॥

केनादिष्टा कमलकुसुदोन्मीलने पुण्यवर्णा

द्विश्च नैवै गपयितुमर्गो केन वा वाग्वाह ।

द्विज्ञानन्दोदयवदुगो दुर्नाना दुग्ग

श्चो लोके जयति मन्त्रमुन्मत्तस्य निगमे ॥ २५ ॥

कल्पादिन्दुरसौ धिनोति जगतीं पीयूषगर्भैः करैः ।

कल्पाद्वा जलधारयैष धरणि धाराधरः सिञ्चति ।

आमं आममयं च नन्दयति वा कल्पात्रिलोकीं रविः

साधूनां हि परोपकारकरणे नोपाध्यपेक्षं मनः ॥ २६ ॥

तोयानामधिपतिराकरो मणीनां शैलानामभयपदं महान्महद्भयः ।

जग्राहो भवसि यदि त्वमेव तावत्को नु स्याज्जगति तदा जनावलम्ब ॥ २७ ॥

कुम्भोद्भवस्य करपुष्करकोषकोणे

पाथोनिधौ विधिवशाद्विपदं प्रयाते ।

ये दुर्लभास्तिदिवलोकविलासिनीनां

ते पङ्कसीमनि महामणयो लुठन्ति ॥ २८ ॥

गरलं यदि जलराशेर्गिदमुत्पन्नं किमेतेन ।

तेनैवास्य तु महिमा यदभूत्पीयूषपारिजातादि ॥ २९ ॥

पीयूषपारिजाताद्या केनाभूवन्पयोनिधे ।

रत्नैरेव तथाप्येष रत्नाकरपदं गत ॥ ३० ॥

गुणिनः क इव विशेषो गुणग्रहिते जननि निरणायि ।

येन विहाय गुणाश्रयमगुणे नादानुगागाति ॥ ३१ ॥

हरिभामिनि निन्दुसंभवे कम्पे किं कथयामि ते गुणान् ।

अनुगृह्यसि हा जटे जने गुणगौरे पुरये विरज्यसि ॥ ३२ ॥

मधुके नाध्वीक पिबसि शतपत्रेऽभिगन्ने

मधूर्तापार्ताभिर्गुण सत्पत्रे दिशसि ।

दग्धे दग्धस्मिन् तु न दग्धः भवति दग्धो

दग्धोऽपि ते न दग्धः दग्धे दग्धे च ॥ ३३ ॥

ननु किमिदं ननु दग्धोऽपि दग्धोऽपि

दग्धोऽपि न दग्धः दग्धोऽपि दग्धोऽपि ॥ ३४ ॥

ननु दग्धोऽपि न दग्धः दग्धोऽपि

दग्धोऽपि न दग्धः दग्धोऽपि दग्धोऽपि ॥ ३५ ॥

काव्यालापकलाकलापकलनावेदगध्यदीक्षागुरो-

भूमीकल्पतरोरशेषजनतासगीतकीर्तिरिह ।

तम्याज्ञामधिगत्य य कविकुलानन्दाय संपादित.

संदर्भस्तममत्सरा कृतधिय. कुर्वन्तु कर्णातिथिम् ॥ १७ ॥

जिह्वो लोक कथयति पुरो हन्त हित्वा गुणौघा-

नम्भ क्षारं गुणगणनिधेस्तस्य रत्नाकरस्य ।

विष्वक्छिद्रानुसरणसमारूढसर्वेन्द्रियाणा

दोषे दृष्टि. पिशुनमनसा नानुरागो गुणेषु ॥ १८ ॥

गुणिना गुणेषु सत्स्वपि पिशुनजनो दोषमात्रमादत्ते ।

कुसुमे फले विगगी कमेलक कण्ठकौघमिव ॥ ११९ ॥

सुजनानामपि हृदय पिशुनपरिध्वङ्गमलिनमिह भवति ।

पवन परागवाही रथ्यासङ्गे रजखलो भवति ॥ २० ॥

लोक एष गतलोचनत्रप कस्य वा न विवृणोति वाच्यताम् ।

लोचनोत्सवमशेषजीवन यत्कलङ्कयति चन्द्रमण्डलम् ॥ २१ ॥

पिशुन समारोहसि कि सुजनसमाजानभीष्टसौजन्य ।

करटोऽपि कि नु लभते कलकण्ठपट रसालमौलिगत ॥ २२ ॥

द्विरदरदनम्रौढाघातान्न तादृशसभ्रम

परशुपतनादस्य त्रासो न हन्त तथाविध ।

अयमविरतं क्रोडे कीडन्हताशहुताशनो

दलयति यथा मर्मात्यर्थ तरोर्न तथापर ॥ २३ ॥

आपातमलिनिमामौ सहृदयहृदये न दोषाय ।

अङ्गारयोगजन्मा निमर्गशुद्धे यथा स्फटिके ॥ २४ ॥

केनादिष्टौ कमलकुसुदोन्मीलने पुष्पवन्तौ

विश्वं तोयै नपयितुममौ केन वा वारिवाह ।

विश्वानन्दोपचयचतुरो दुर्जनाना दुग्गप.

क्षायो लोके जयति महनामुज्ज्वलोऽयं निमर्ग. ॥ २५ ॥

कल्पादिन्दुरसौ धिनोति जगती पीयूषगर्भैः करै

कल्पाद्वा जलधारयैष धरणि धाराधर. सिञ्चति ।

आमं आममयं च नन्दयति वा कल्पात्रिलोकी रवि.

साधूनां हि परोपकारकरणे नोपाध्यपेक्षं मन ॥ २६ ॥

तोयानामधिपतिराकरो मणीना शैलानामभयपदं महान्महद्भयं ।

अग्राह्यो भवसि यदि त्वमेव तावत्को नुत्याज्जगति तदा जनावलन्व ॥ २७ ॥

कुम्भोद्भवस्य करपुष्करकोपकोणे

पाथोनिधौ विधिवशाद्विपदं प्रयाते ।

ये दुर्लभास्त्रिविलोकविलासिनीना

ते पङ्कसीमनि महामणयो लुठन्ति ॥ २८ ॥

गरल यदि जलराशेरिदमुत्पन्न किमेतेन ।

तेनैवास्य तु महिमा यदभूत्पीयूषपारिजातादि ॥ २९ ॥

पीयूषपारिजाताद्या केनाभूवन्पयोनिधे ।

रत्नैरेव तथाप्येष रत्नाकरपदं गत ॥ ३० ॥

गुणिन क इव विशेषो गुणरहिते जननि निरुणायि ।

येन विहाय गुणाश्रयनगुणे गाढानुगतासि ॥ ३१ ॥

हरिभामिनि मिन्युनंभवे कमले कि कथयामि ते गुणान्

जनुरज्ज्यसि ता जटे जने गुणगौरे पुरपे दिग्ज्यसि

मधुजे माध्वीरु पिबन्ति शतपत्रेऽभिन्ने

मधुलीपालीभिर्गोष्ठेप मधुयजे मिन्युने

दमन्ते पागन्तीगधु मधुयजे मिन्युने

रुगदेशोऽय ते मन्त्रि रुग्णे मन्त्रि

मधुगिन्दिमन्तमन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि

मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि

मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि

मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि मन्त्रि

नि शङ्कं गजपतिगण्डदानधारामाराध्य भ्रमर दिनान्यमून्यनैषी ।
यावन्न स्फुरति कगलकर्णतालस्तावत्त्वं नवनलिनीवनीमुपेयाः ॥ ३९ ॥

मधु नवमुधाखादं तावन्निपाय्य निरन्तर
निशि निशि निजकोडे काम ययासि निवेगितः ।

भ्रमरि किमु तामेतामद्य त्वदेकपरायणा
भ्रमर नलिनी दिक्षु भ्राम्यल्लतागतलम्पट ॥ ३६ ॥

इह रूपमात्रमारे चित्रकूले कनककक्षार ।

न रमो नापि च गन्धो मधुकर बन्धो मुधा भ्रमसि ॥ ३७ ॥

न चेत्तश्चास्पेयस्तवकनिकुरम्बेऽभिरमते

समुत्कण्ठा काचिन्न च विकचपुनागमुकुले ।

न मल्लीवल्लीनामपि मधुनि वाञ्छा मधुलिह

समाघ्रातो नून यदवधि लवङ्गीपग्मिल ॥ ३८ ॥

भ्रम म्वैर भ्रातर्भ्रमर नवयुथीषु बहुशो

मधुलीमन्विष्यन्कुमुदवनवीथीषु विचर ।

वसन्तप्राग्भ्रमस्फुरितमधुमभाग्युभगो

न ते विमर्तय्य रुचन महकारय्यतिकर ॥ ३९ ॥

भ्राम्याद्यात्र मधुनि पदपद मद मा गा कषायादृग्-

मांकन्देन पिक्तान्प्रतार्गितवता मधुनिमध्यामित ।

प्रत्यामन्नतमं पिक्तेऽपि भवंतं येनापिता तादृशी

मात्वी तस्य विवर्कविच्युतिरग्न्य मादृष्यमेतन्न ते ॥ ४० ॥

नारजन्यापि निषेव्य निर्भर नारयानि कुटूहानि वाञ्छामि ।

चञ्चलन्विद्र चञ्चरीक ते मादृश कथमिदं विमोक्ष्यमि ॥ ४१ ॥

पन्नम्भ मधु यपिता क्षया भृश सर्वमनिर्गण दिस्मृतम् ।

होयन्नन्तुना हिमपगमे पतिनी यदिह नात्यलोकमे ॥ ४२ ॥

पुनरिदं श्रवणदीप्ति यद्वान्यमि

देहेन स्मर महेन मधुवन दार ।

चञ्चरीक चतुरोऽसि चन्द्रिकावैभवे कुमुदिनी निषेवसे ।
भास्करे जयति पुष्करे करैरुन्मिषन्नवदलेऽनुरज्यसि ॥ ५२ ॥

इतो वसन्तहेमन्तद्वैराज्यादिव दुर्मना ।
न कुन्दे नापि माकन्दे पदं वध्नाति पदपद ॥ ५३ ॥

मा गा खेदं कमल किरणैरेष पीयूषगर्भे
प्रालेयागुर्यदिह कुमुदामोदमाविष्करोति ।

नानुग्राह्यं यदसि महतामीदृशानामयं ते

मन्ये कालादिह परिणतः प्राक्तनो दुर्विपाकः ॥ ५४ ॥

यावत्त्वा न खलु हसन्ति कैरविण्यो यावत्त्वा तरणिकरा परामृशन्ति ।
यावत्ते मधुविभवो नवोऽस्ति तावन्माध्वीकं वितर सरोज पदपदेभ्यः ॥ ५५ ॥

रुचिरतिरुचिरा शुचित्वमुच्चैः शिरसि धृतः स्वयमेव शङ्करेण ।
कमलिनि मलिनीकरोपि कस्मान्मुखमिदमिन्दुमुदीक्ष्य लोककान्तम् ॥ ५६ ॥

नलिनि निपुणतां वदामि किं ते भ्रमरविलासविशेषलालसायाः ।
त्रिभुवननयनोत्सवं यदिन्दुं न नयसि हन्त दृगन्तवर्त्मसीमाम् ॥ ५७ ॥

न कुले नापि च शीले न चापि रूपेऽस्ति कश्चिदुत्कर्षः ।
यत्पुष्पासि मिलिन्दानरविन्दः महत्त्वमेतत्ते ॥ ५८ ॥

वैदग्ध्यं मृगलाञ्छनस्य मनसो निर्माति मे न व्यथां
नो दूये चिरलालिता मधुलिहः सर्पन्ति यन्नान्तिकम् ।

जल्पन्तीव दुरक्षराणि मधुपश्रेणीध्वनिच्छद्मना

यत्कादम्बः कुमुद्वती हसति मा तन्मे मनस्ताम्यति ॥ ५९ ॥

मरन्दलोभान्न मिलिन्दमाला भेजे न वाला श्रवणे निनाय ।

हा हन्त नालीकमिदं दुरन्तप्रालेयपाली कवलीचकार ॥ ६० ॥

एकस्मिन्ननिरावयो समजनि स्वच्छे सरोवारिणि

आतः किं च सहैव कानिचिदहान्यत्र व्यतीतानि नौ ।

लब्धं तामरस त्वया मृगदृशां कर्णावतंसास्पदं

शेवालं विलुठामि पामरवधूपादाहते पाथसि ॥ ६१ ॥

विभ्रन्य काननमसौ दिवसावसाने

त्वय्येव षट्पदयुवा हृदयं ववन्ध ।

राजीव चेन्मलिनिमानमुरीकरोषि

क. स्वादहो मधुलिहामधुनावलम्ब. ॥ ६२ ॥

मिलसि मनोज्ञे मनसा मालति मलिनेन वारिवाहेण ।

तुमुमाकरे विरज्यसि मुग्धे वैदग्ध्यमीदृशं कस्मात् ॥ ६३ ॥

मैरन्येन नमावृणोषि ककुभ पुष्पासि पुष्पंधयां-

दूतातनुवृत्तस्तथापि कियतीस्त्वं यापयेर्यामिनीः ।

अन्तिनागपुरे पुरस्तत इतो विन्यस्तचित्रामिषे

मालाकारमृते लवज्जि ललितान्कस्ते गुणाञ्ज्ञास्यति ॥ ६४ ॥

नदर्शयस्व मधुवैभवमस्ति यत्ते

रे कुन्द किं दुरभिमानमुरीकरोषि ।

एतन्न चेतसि करोषि सरोजबन्धु

पुष्पंधयोऽपि नयि सौगममातनोति ॥ ६५ ॥

एष षट्पदयुवा यदायता कुन्द यापयति यामिनीन्त्वयि ।

दुर्वेता नदपि नापचीयते पद्मिनीविरहवेदना हृदि ॥ ६६ ॥

आन्वाद्येष क्पायमङ्कुरमुत्प्रेमानुदद्धागयो

माज्जन्दन्य यशामि कोकिलयुवा निर्माति दिग्भित्तिषु ।

माध्वीशानि निर्पीय तन्य मधुपान्तत्रैव गुलन्त्यमी

यो दूतानगता गता द्विज्जुषा गन्तीति चेष्टितम् ॥ ६७ ॥

न पश्यति त्ववशिष्टा न च निषेदते गतर्त्ता

गतात् तन्मिदन्तथा न तन्निर्दिशन्ति ।

मदन्तमप्रतीते मधुपलक्षणागिला

विपत्तिं यद्वा एते लवज्जि नरैश्चरन् ॥ ६८ ॥

न तन्निर्दिशन्ति न तद्वत्त एव

तन्निर्दिशन्ति न तद्वत्त एव

चञ्चरीक चतुरोऽसि चन्द्रिकावैभवे कुमुदिनीं निषेवसे ।
भास्करे जयति पुष्करे करैरुन्मिषन्नवदलेऽनुरज्यसि ॥ ५२ ॥

इतो वसन्तहेमन्तद्वैराज्यादिव दुर्मनाः ।
न कुन्दे नापि माकन्दे पदं वध्नाति पदपदः ॥ ५३ ॥

मा गाः खेद कमल किरणैरेष पीयूषगर्भैः
प्रालेयांगुर्यदिह कुमुदामोदमाविष्करोति ।

नानुग्राह्यं यदसि महतामीदृशानामयं ते
मन्ये कालादिह परिणतः प्राक्तनो दुर्विपाकः ॥ ५४ ॥

यावत्त्वा न खलु हसन्ति कैरविण्यो यावत्त्वां तरणिकराः परामृशन्ति ।
यावत्ते मधुविभवो नवोऽस्ति तावन्माध्वीकं वितर सरोज पदपदेभ्यः ॥ ५५ ॥

रुचिरतिरुचिरा शुचित्वमुच्चैः शिरसि धृतः स्वयमेव शङ्करेण ।
कमलिनि मलिनीकरोपि कस्मान्मुखमिदमिन्दुमुदीक्ष्य लोककान्तम् ॥ ५६ ॥

नलिनि निपुणतां वदामि किं ते अमरविलासविशेषलालसायाः ।
त्रिभुवननयनोत्सव यदिन्दुं न नयसि हन्त दृगन्तवर्त्तसीमाम् ॥ ५७ ॥

न कुले नापि च गीले न चापि रूपेऽस्ति कश्चिदुत्कर्षः ।

यत्पुष्णामि मिलिन्दानगविन्द महत्त्वमेतत्ते ॥ ५८ ॥

वैदग्ध्य मृगालञ्छनस्य मनसो निर्माति मे न व्यथां

नो दृष्टे चिग्लालिता मधुलिहः सर्पन्ति यन्नान्तिकम् ।

जल्पन्तीव दृग्क्षराणि मधुपश्रेणीध्वनिच्छन्नना

यत्कादम्ब कुमुद्वती हसति मां तन्मे मनमाम्यति ॥ ५९ ॥

मग्नं योमान्न मिलिन्दमाला भेजे न बाला श्रवणे निनाय ।

हा हन्त नारी कर्मद दुग्न्तप्रालेयपाली कवलीचकार ॥ ६० ॥

एकस्मिन्ननिगद्यो समजनि म्वच्छे मरोवाणि

भ्रान्ति किं च मर्त्ये कानिचिदहान्यत्र व्यतीतानि नौ ।

तद्वत् नम्रस्य त्वया मृगदृशां कर्णाग्रनमाम्यदं

इदं च विदुर्गमि पाम्बवदृपादादने पश्यमि ॥ ६१ ॥

राजीवित विजिगीषुमन्त्रमन्त्रि

योऽमृद्वन्मन्त्रिमेव जनेष्वन्तुः ।

स्यारजति विजिगीषुमन्त्रमन्त्रि-

सुमन्त्रमन्त्रि पश्यन् मोऽह वदुः । ९२ ।

सन्तुष्ट गृह्णति स हमे सन्तुष्टमन्त्रि मन्त्रिमेव ।

सन्तुष्टमन्त्रिमेव स ताम्बन् यन् तत्र मन्त्रमन्त्रिमेव । ९३ ।

मित्रे, कन्यानामि रीतिरेव मन्त्रिमेव सन्तुष्टमन्त्रिमेव ।

कुतो विजिगीषुमन्त्रिमेव कुतो विजिगीषुमन्त्रिमेव ॥ ९४ ॥

राजिना न ककुमे निवेदिता न चित्ते वन चक्रोत्तमन्त्रि ।

योऽमृद्वन्मन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ॥ ९५ ॥

सन्तुष्टमन्त्रिमेव कुतोऽमृद्वन्मन्त्रिमेव ।

स्यारजति विजिगीषुमन्त्रमन्त्रिमेव ।

जिगीषुमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

सन्तुष्टमन्त्रिमेव स गृह्णति सुमन्त्रमन्त्रिमेव ॥ ९६ ॥

योऽमृद्वन्मन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

सो पूजयति जलमेव वदन्तीया ।

यथापि न मृद्वन्मन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

यन् यन् यन् यन् यन् यन् ॥ ९७ ॥

जिगीषुमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

मित्रे सन्तुष्टमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

न कामता तत्रापि सुमन्त्रमन्त्रिमेव ।

सन्तुष्टमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ॥ ९८ ॥

सन्तुष्टमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

सन्तुष्टमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

सन्तुष्टमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

सन्तुष्टमन्त्रिमेव यन् यन् यन् यन् यन् ।

या महेशशिरसो विभूषणं या त्रिलोकजनलोचनोत्सवः ।
 सेयमिन्दुकलिका दिनागमे तापिता कमिव नातितापयेत् ॥ १०० ॥
 उत्साहं वनितासखेषु विरहग्लानेषु दैन्यं शशी
 शोकं कोककुटुम्बिनीषु दिशति क्षेमं चकोरीषु च ।
 लक्ष्मीं लुम्पति पङ्कजस्य कुमुदामोदाय संपद्यते
 तद्वीजं ध्रुवमत्र पूर्वविहितं द्वेषस्य रागस्य च ॥ १०१ ॥
 धुनोति ध्वान्तानि व्यपनयति नीहारपटलं
 कुलं राजीवानां दलयति रथाङ्गं रमयति ।
 जगद्व्यापी देवो जनयति जनानां च नयनं
 न याति स्नेमानं यदि तदिह दैवं जयतु कः ॥ १०२ ॥
 अरविन्दानि विन्दन्ति व्यथां विरहतो रवेः ।
 तेषां विरहतस्तस्य न जाने कीदृगन्तरम् ॥ १०३ ॥
 येन शैशवपदे मदेभराङ्गण्डसीम नखरैर्विखण्डितम् ।
 यौवनोत्सवमवाप्य केसरी केषु दर्शयतु सोऽद्य पौरुषम् ॥ १०४ ॥
 भूमिपालभवने स केसरी पञ्जरे स्फुरति रुद्धपौरुषः ।
 उन्मिपत्सु करटेषु कुम्भिनां क. करोति करजार्पणोत्सवम् ॥ १०५ ॥
 एतस्य केसरिपतेर्गिरिकाननानि
 तानि स्मरन्ति परमस्य पराक्रमस्य ।
 अधातिदुर्वहजराविकलस्य को नु
 म्रत्येतु तानि चरितानि चिरंतनानि ॥ १०६ ॥
 मग्न मत्तै सरसि करिभिर्विद्रुतं द्वीपिमुख्यै-
 लीनं कुञ्जे शवरपतिभिर्मूर्च्छितं रङ्गयूथैः ।
 आकर्ण्योच्चैरिह मृगपतेर्जृम्भमाणस्य नादा-
 नैः कै किं किं न खलु चकिनं काननेऽस्मिन्नक-
 म्यैवं सैरिमयूथैपरिह सर. शृङ्गेण विशोभितं
 तावन्न्यदुकुलं च कुङ्कुमं वि. वि. द्वीपिभिः ।

हेलाक्षितपदे पगक्रमनिधावुज्जृम्भनापे हरौ
चित्रं सैव तदैव चित्रलिखितेवार्सादरप्यसली ॥ १०८ ॥

नाद्यस्तु ज्वरकुम्भकूटविगतस्तुकावदातान्तरा
ञ्चित्कोपक्यायिनेन मनसा येनाद्रिपादा कृता ।
मोऽयं संप्रति दूषिकाकुलद्वजा कृष्टां दशमागतः
मिह पांशुभिरेपजावज्जुगोस्तुक्तैः समानीयते ॥ १०९ ॥

गमनान्तेन दण्डयन्ति कोष्णकानां
गण्डूष्यन्ति गजगण्डनटीन्दान्म ।
यद्वर्जितानि जग्या मुपित स एव
अष्टांगव पश्चिदं महते मृगेभ्यः ॥ ११० ॥

मीलितेक्ष्णपुगं विगाहनं वाग्नेन्द्र गहनं न वीक्षमे ।
अन्तिके वृषाविमुद्रितानन कूप एष खलु दुर्नरन्तव ॥ १११ ॥
वैद्यनाति शिख्या प्रतीच्छत पङ्क्तिरेव कमलाणि तुम्पत ।
मैगिजन्तव मगोविहारिणो वारणेन्द्र विद्रिपो न वो न्य ॥ ११२ ॥

नैवावात्मन्हीरहं विह्वलंतीलामगे न त्यज-
न्दिक्षिप्यत कोष्णकाम्निमिति क्षिप्यत वा अष्टाङ्गम् ।

एवं नाम विद्यते नरन्हीलामाद्य मध्यदिने
मनसैः यत्तैर्यथा दक्षिपति जालाग्नान्मयति ॥ ११३ ॥

न स्या कोष्णमपि नपि निजनिर्देशेन
दण्डननेष दक्षिणेक्षति वारणेन्द्र ।

वायव्यदिशतुल्यं दक्षिणेक्षति-

न्यायविदो गुरुनानुसिद्धाश्चन्द्र ॥ ११४ ॥

हेतुगुणविशेषेण दण्डं बह्वक्षेत्रेक्षति-

शरणाश्रित्येव दण्डमिन्द्रोऽपि दक्षिणेऽपि दक्षिणे

दिशि दण्डमिन्द्रोऽपि दक्षिणेऽपि दक्षिणे

दक्षिणे न दण्डं विदुर्नानुसिद्धाश्चन्द्र ॥ ११५ ॥

मातरं पितरं भक्त्या तोष्येन्न प्रकोपयेत् ।
 भ्रातृशापेन नागानां सर्पगत्रेऽभवत्क्षयः ॥ १६ ॥
 जराग्रहणतुष्टेन निजयौवननदः गुतः ।
 कृत कनीयान्प्रणतश्चक्रनर्तीं ययातिना ॥ १७ ॥ (युग्मम्)
 दानं सत्त्वमितं दद्यान्न पश्चात्तापदृषितम् ।
 बलिनान्मार्पितो बन्धे दानशेषस्य शुद्धये ॥ १८ ॥
 त्यागे सत्त्वनिधिं कुर्यान्न प्रत्युपकृतिस्पृहाम् ।
 कर्णं कुण्डलदानेऽभूत्कलुषः शक्तियाच्चया ॥ १९ ॥
 ब्राह्मणान्नावमन्येत ब्रह्मशापो हि दुःसहः ।
 तक्षकामौ ब्रह्मशापात्परीक्षिदगमत्क्षयम् ॥ २० ॥
 दम्भारम्भोद्धत धर्मं नाचरेदन्तनिष्फलम् ।
 ब्राह्मण्यदम्भलब्धास्त्रविद्या कर्णस्य निष्फला ॥ २१ ॥
 नासेव्यसेवया दध्यादैवाधीने धने धियम् ।
 भीष्मद्रोणादयो याता क्षयं दुर्योधनाश्रयात् ॥ २२ ॥
 परप्राणपरित्राणपर कारुण्यवान्भवेत् ।
 मास कपोतरक्षायै स्वं श्येनाय ददौ शिविः ॥ २३ ॥
 अद्वेपपेशलं कुर्यान्मनः कुसुमकोमलम् ।

१ 'नावपद्यन्त ये वाक्य ताञ्जशशाप भुजगमान् । सर्पसन्ने वर्तमाने पावको व
 प्रधक्ष्यति ॥' इति महाभारत आदिपर्वणि विशेऽध्याये. २. 'गृहाण यौवन मत्तश्चर
 कामान्यथेप्सितान् । जरयाह प्रतिच्छन्नो चरिष्यामि यथात्थ माम् ॥ ययातिरुवाच—
 पुरो प्रीतोऽसि ते वत्स प्रीतश्चेद ददामि ते । सर्वकामसमृद्धा ते प्रजा राज्य भ-
 विष्यति ॥' इति महाभारत आदिपर्वणि चतुरशीतितमेऽध्याये. ३. 'वर्मणा कुण्ड-
 लाभ्या च शक्तिं मे देहि वासव । अमोघा शत्रुसघाना नाशिनी पृतनामुखे ॥'
 इति महाभारते वनपर्वणि दशाधिकत्रिंशत्तमेऽध्याये. ४ 'यस्मान्मिथ्योपचारितो
 ह्यब्रलोभादिह त्वया । तस्मादेतन्न ते मूढ ब्रह्मास्त्र प्रतिभास्यति ॥' इति महाभा-
 रते शान्तिपर्वणि राजधर्मे तृतीयेऽध्याये कर्णं प्रति परशुरामस्य शाप ५ 'उत्कृत्य स
 स्वय मासं राजा परमधर्मवित् । तुलयामास कौन्तेय कपोतेन सम विभो ॥' इति म-
 हाभारते वनपर्वण्येकत्रिंशदधिकशततमेऽध्याये

हेनूमानभवत्सुत्या रामकार्यभरक्षमः ॥ ३५ ॥
 गुणेष्वेवादरं कुर्यान्न जातो जातु तत्त्ववित् ।
 द्रोणिर्द्विजोऽभवच्छूद्रः शूद्रश्च विदुरः क्षमी ॥ ३६ ॥
 नात्यर्थमर्थार्थनया धीमानुद्वेजयेज्जनम् ।
 अव्यिर्दत्ताश्वरत्नश्रीर्मध्यमानोऽसृजद्विषम् ॥ ३७ ॥
 वक्रैः कूरतैरर्लुब्धैर्न कुर्यात्प्रीतिसंगतिम् ।
 वसिष्ठस्यैहरद्धेनुं विश्वामित्रो निमग्नितः ॥ ३८ ॥
 तीव्रे तपसि लीनानामिन्द्रियाणां न विश्वसेत् ।
 विश्वामित्रोऽपि सोत्कण्ठः कण्ठे जग्राह मेनकाम् ॥ ३९ ॥
 कुर्याद्वियोगदुःखेषु धैर्यमुत्सृज्य दीनताम् ।
 अश्वत्थामवधं श्रुत्वा द्रोणो गतधृतिर्हितः ॥ ४० ॥
 न क्रोधयातुधानस्य धीमान्गच्छेदधीनताम् ।
 प्रपौ राक्षसवद्भीमः क्षतजं रिपुवक्षसः ॥ ४१ ॥
 प्रभुप्रसादे नो दद्यात्स्वविनाशास्पदे मतिम् ।
 स्वक्षयायोद्धत युद्धं घ्राणस्यक्षमयाचत ॥ ४२ ॥
 विद्योद्योगी गतोद्वेगः सेवया तोषयेद्गुरुम् ।
 गुरुसेवापरः सेहे कायक्लेशदशां कैचः ॥ ४३ ॥
 भक्तं शक्तं हितं रक्तं निर्दोषं न परित्यजेत् ।
 रामस्त्यक्त्वा सती सीतां शोकशल्यातुरोऽभवत् ॥ ४४ ॥
 रक्षेत्स्व्यातिं पुनः स्मृत्या यशःकायस्य जीवनीम् ।

१. वाल्मीकीयरामायणे किष्किन्धाकाण्डे षट्पष्ठितमे सर्गे कथेय द्रष्टव्या. २ द्रष्टि
 रश्वत्थामा. इय कथा महाभारते सौप्तिकपर्वसमाप्तौ द्रष्टव्या. ३ 'एवमुक्त्या
 पार्थ विश्वामित्रो बलादिव । हसचन्द्रप्रतीकाशा नन्दिनीं ता जहार गाम् ॥' इति
 महाभारत आदिपर्वणि पञ्चसप्तत्यधिकशततमेऽध्याये ४. इय कथा महाभारत
 द्विपर्वणि द्विसप्ततितमेऽध्याये द्रष्टव्या ५ दीनतामुत्सृज्य धैर्यं कुर्यादित्यन्वयः. ६ 'दृ
 हि मम युद्धस्य कचिदागमन भवेत् । न मे युद्धं विना देव रतिरस्ति प्रसीद मे ॥' इति
 द्दशविंशे द्वितीयपर्वणि. ७ कचो बृहस्पतिपुत्र तत्कथा महाभारत आदिपर्वणि
 षट्सप्ततितमेऽध्याये द्रष्टव्या

च्युतः सृष्टो जतैः स्वर्गमिन्द्रधुतः पुनर्गतः ॥ ४९ ॥

न कदर्यतया रवेरुष्णीं मिमन्त्रयितीम् ।

सुख्या व्योमीन्द्रधुताभ्यां हत श्रीमिन्द्रधुतः ॥ ५० ॥

मलिकये क्षमां कुर्यातामन्त्रः कर्मणादिनेम् ।

कर्मवीर्यैः समंरत्नं वैदन्त कुरुकंरन् ॥ ५१ ॥

वेद्यवचमि विप्रमो न मन्त्रेतिचैरवे ।

अथर्ववेदोऽपि नि मङ्गः कुरुकं वेद्यव कुरु ॥ ५२ ॥

कर्मण्यवमन्त्रेण न कर्तुं कर्मद्वयः ।

गमिन् गमः विदुन्त्रः कर्म कदर्ययेऽपि ॥ ५३ ॥

जगद्वैरं जगमंरं पण्डितेन द्विष्टं कुरु ॥ ५४ ॥

वैदिकिन्द्रधुतचरो सुख्या मर्त्यं न मन्त्रेण ।

व्यवहृतिरवैरं कर्मद्वयं कुरुकं ॥ ५५ ॥

वैदिकिन्द्रधुतचरो विदुन्त्रः कर्मद्वयं ।

कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कर्मद्वयं ॥ ५६ ॥

न मन्त्रेण कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् ।

न मन्त्रेण कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् ॥ ५७ ॥

न मन्त्रेण कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् ।

न मन्त्रेण कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् ॥ ५८ ॥

१ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 २ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ३ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ४ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ५ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ६ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ७ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ८ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 ९ कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्
 १० कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन् कुरुकंवेदोऽपि कदर्य कर्मिन्

आद्यः पल्लवसंपदं करपदे विम्बाधरे चापर.

शुण्डादण्डगुणं तवोरुयुगले येनादधे माधव ॥ ४८ ॥

रम्भास्तम्भयुग न तद्यदुपरि स्थूलं तवोरुद्वयं

तूणीरौ मकरध्वजस्य सुमनोमोदेन विद्मो वयम् ।

हा कष्टं मधुकैटभौ स्फुटमदौ किं कैटभारे हठा-

न्निष्पिष्टौ शतकोटिकोटिकठिनौ तस्मिन्स्थले कोमले ॥ ४९ ॥

स्तम्भद्वैतमिदं पयोनिधिसुतागेहस्य मन्दाकिनी-

स्यन्दामन्दमरन्दिताङ्घ्रिकमलद्वन्द्वस्य नालायुगम् ।

त्वज्जङ्घायुगलं विमुक्तिकलशीनिर्माणदण्डद्वय

संपत्तिद्विपसंघयन्त्रणविधावालानयुग्मं भजे ॥ ५० ॥

विद्वान्सोऽपि कथं कठोरकमठीपृष्ठेन तुल्यं वद-

न्नीदृक्पादयुगं कथं नु कमला वक्षोजगैले दधत् ।

धिञ्जन्दां वसुधामिदं मधुरिपो गोचारणे सचर-

त्पापाणाङ्कुरकण्टकादिषु हठादृष्ट्वा विदीर्णा न यत् ॥ ५१ ॥

यद्रलौघमरीचयोऽपि समताव्यावर्तन विश्वतः

कृत्वा दिग्बलयं भ्रमन्ति महिता नादैर्मधुस्यन्दिभि ।

यच्च ब्रह्मशिवेन्द्रवन्दितपदद्वन्द्वोपरि द्योतते

तत्कृष्णस्य पदाङ्गद्वयमतः किं वर्ण्यतां मादृशै ॥ ५२ ॥

शेते यत्कमलालया तव पदाम्भोजद्वये संगता

धाता तत्र तनूपधानयुगलं गुल्फच्छलान्निर्ममे ।

किं वा मन्मथकारुणा विरचिते तस्या मुद्रे कन्दुके

सा यत्क्रीडति पाणिपङ्कजतले कृत्वा सखीभि सह ॥ ५३ ॥

या रक्ता दशलोकपालमुकुटप्रान्तत्विषः संततं

कल्पद्मरुहपुष्पसंभृतरुचस्त्वत्पादमूले वसु ।

ता दीव्यन्नखराश्रिताद्भुलितया जानन्ति सत्यं जना.

स्वस्मिन्नेव सदाधरेण दधते लेखा यदूर्ध्वश्रियम् (?) ॥ ५४ ॥

पीयूषद्युतिविन्धमन्वरतले विद्योत्तमानं पुरः

प्रेभ्योत्फुल्लदृशा त्वया मुहुरिदं देहीति यद्भाषितम् ।

तन्मन्ये तव पङ्कजेक्षण महच्चित्रं यगोद्गार्थनं

यत्त्वत्पादसरोजयोर्नखमणिव्याजेन गीतांशव ॥ ५३ ॥

सत्यं यद्विविधा वदन्ति पदयोर्द्वन्द्वं तवान्मोरेहे

गोधूलिच्छलत स्थितानि परितो हन्नालिचेतांस्यलन् ।

पीतैतन्मकरन्दविलुभमकुहृन्दावनीभृपते

मञ्जीरद्वयमञ्जुगिञ्जितमिषादञ्जन्ति यत्तच्चमन् ॥ १९ ॥

आकृष्याखिलवन्तः प्रथमतो गगं सुनीन्द्रैस्त

कृत्वा मानसपङ्कजे तव पङ्कजं स तन्निन्यतैः ।

येनास्मिन्नरविन्दलोचन पुनस्तत्केसगणा द्युति-

लोमेनापि समञ्चितः समुदयत्युच्चैर्लग्नो गीणिना ॥ ५५ ॥

हंसान्त्वानुपनीय मानससरोजन्मप्रदेशेऽनिग

क्रीडन्त कमलालयेन भवता नार्ध प्रमोद ददु ।

स त्वं लोचनलोहिताधरपदयोत श्रितो हन्ता

तन्मपकवशादिति ब्रह्मलालंकार महानहे ॥ ५८ ॥

दुद्रात्मा नितरां विमुक्ततर काठिन्यदाहिर्नय

किं वा केवलकोमल 'यति चेन्निचिन्नाजं पदम् ।

अन्य सोऽयमितीव लोचमग्निर नदोधयन् ॥५॥

त्वं धत्ते पदयोर्वयं ध्वज्जगत्तन्नेति न्नोत्तरः । ५६

ला नित्यं नक्षत्रान्य वान्यविधया नाम्नाः स्थापयन्

श्रीमेन्द्राधमैश्वरीयप्रवो. स्वीय ५८ नमः ।

ताम्रान्नं नदीजलं विष्णुः पश्यन्नाप्रति

विभक्ता दिव्यविभक्ता जगत्विभक्ता । ६०

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

संस्कृत-विभाग

आद्यः पल्लवसंपदं करपदे विम्बाधरे चापरः ।

शुण्डादण्डगुणं तवोरुयुगले येनादधे माधव ॥ ४८ ॥

रम्भास्तम्भयुगं न तद्यदुपरि स्थूलं तवोरुद्वयं

तूणीरौ मकरध्वजस्य सुमनोमोदेन विद्मो वयम् ।

हा कष्टं मधुकैटभौ स्फुटमदौ किं कैटभारे हठा-

न्निष्पिष्टौ शतकोटिकोटिकठिनौ तस्मिन्स्थले क्रोमले ॥ ४९ ॥

स्तम्भद्वैतमिदं पयोनिधिसुतागेहस्य मन्दाकिनी-

स्यन्दामन्दमरन्दिताङ्घ्रिकमलद्वन्द्वस्य नालायुगम् ।

त्वज्जङ्घायुगलं विमुक्तिकलशीनिर्माणदण्डद्वयं

संपत्तिद्विपसंघयन्त्रणविधावालानयुग्मं भजे ॥ ५० ॥

विद्वान्सोऽपि कथं कठोरकमठीपृष्ठेन तुल्यं वद-

न्नीदृक्पादयुगं कथं नु कमला वक्षोजशैले दधत् ।

धिञ्जन्दां वसुधामिदं मधुरिपो गोचारणे संचर-

त्पापाणाङ्कुरकण्टकादिषु हठादृष्ट्वा विदीर्णा न यत् ॥ ५१ ॥

यद्वनौघमरीचयोऽपि समताव्यावर्तनं विश्वतः

कृत्वा दिग्बलयं भ्रमन्ति महिता नादैर्मधुम्यन्दिभिः ।

यच्च ब्रह्मजिवेन्द्रवन्दितपदद्वन्द्वोपरि द्योतते

तत्कृष्णस्य पदाङ्गद्वयमतः किं वर्ण्यतां मादृशैः ॥ ५२ ॥

शेते यत्कमलालया तव पदाम्भोजद्वये संगता

धाता तत्र तनूपधानयुगलं गुल्फच्छलान्निर्ममे ।

किं वा मन्मथकारुणा विरचिते तस्या मुदे कन्दुके

मा यन्क्रीडति पाणिपद्मजतले कृत्वा सखीभिः सह ॥ ५३ ॥

वा रक्ता दशलोकपालमुकुटप्रान्तत्विषं मन्तवं

कल्पयन्मान्दपुष्पसंभृतरुचस्त्वत्पादमूले वसुः ।

ता दीव्यक्षन्द्गाधिताद्गलितया जानन्ति सख्यं जना

स्वन्मित्रेण मन्त्राधेय्येण दधते लेम्बा यदूर्ध्वश्रियम् (?) ॥ ५४ ॥

उत्फलैः परिपीय कर्णपुटैर्कवङ्गीनिनाङ्गमृतं

तच्च प्राणमुदस्य दत्तकवलं प्रोद्भिन्नरोमाङ्कुरम् ।

नि स्पन्दैर्नयैरमन्दमधुरै र्यामं महमावकं

येनोद्धीक्षितमन्त्रुजेक्षण भजे तद्भोकदन्वं तव ॥ ६८ ॥

जन्मारे स्फुरदायुधस्य भवता दन्माद्रिविद्रावणं

कृत्वा वामभुजेन सप्तदिवसान्योऽसौ धृत पर्वत ।

सोऽन्तु लिङ्घतमालसारधटितसन्मैकसंभावित-

प्राणादधुतिनिन्दक प्रतिपदं भव्याय गोवर्धन ॥ ६९ ॥

त्वद्वाहूद्वृतपर्वतापितदृश मेधय प्रियाया. स्खल-

हास.पीनपयोधरक्षितिधरौ दो लम्भकम्पे तव ।

शैले चञ्चलतां गते ब्रजपते त्रानाकुले गोकुले

नन्दे नन्दमुखधृतौ जयति ते मन्दाक्षमन्देक्षणम् ॥ ७० ॥

पैराण्डं मदखण्डनं वलभिद कि ते हरे न्यूयते

यौनार चण्तिं यतो विजयते व्यामोहन ब्रह्मणः ।

जि नव्य तव यौवनं त्रिपुरजियद्वाणयुद्धे जिन

ननोह गमितान्दया यद्वत्ता भावेऽपि नेत्रश्रिया । १५६ ॥

पतिं द्वादहृतानि निज्जन्तानि रतेनोन्मदया

नि स्वन्त्र पञ्चगैद्यपदि पञ्चगैः पर्यायिमाने त्वयि ।

मेनाद्रिपतिनिर्दिष्टे विविधविधाने नव्यं सु-

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

$\frac{1}{x^2} = x^{-2}$

प्राचीन विद्यापीठ

[illegible]

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

— १११ —

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

उत्फुल्लैः परिपीय कर्णपुटकैर्वशीनिनादामृतं
 तच्च प्राणमुदस्य दत्तकवलं प्रोद्धिन्नरोमाङ्कुरम् ।
 निःस्पन्दैर्नयनैरमन्दमधुरैः श्याम महस्तावकं
 येनोद्वीक्षितमम्बुजेक्षण भजे तद्भोकदम्बं तव ॥ ६८ ॥
 जम्भारे स्फुरदायुधस्य भवता दम्भाद्रिविद्रावणं
 कृत्वा वामभुजेन सप्तदिवसान्योऽसौ धृत पर्वतः ।
 सोऽस्तु तिग्धतमालसारघटितस्तम्भैकसंभावित-
 प्रासादद्युतिनिन्दक प्रतिपदं भव्याय गोवर्धन ॥ ६९ ॥
 त्वद्वाह्दृतपर्वतापितदृशः प्रेक्ष्य प्रियायाः स्खल-
 द्वासाः पीनपयोधरक्षितिधरौ दो स्तम्भकम्पे तव ।
 शैले चञ्चलतां गते व्रजपते त्रासाकुले गोकुले
 नन्दे मन्दमुखद्युतौ जयति ते मन्दाक्षमन्देक्षणम् ॥ ७० ॥
 पौगण्ड मदखण्डन बलमिदं किं ते हरे न्तूयते
 कौमार चरितं यतो विजयते व्यामोहनं ब्रह्मणः ।
 किं मन्वं तव यौवनं त्रिपुरजिघ्र्क्षाणयुद्धे जित
 समोहं गमितास्त्वया यदबलाभावेऽपि नेत्रधिया(१) ॥ ७१ ॥
 भीते दावदुताशने निजजनत्राणकहेतोस्त्वया
 नि स्पन्दं पशुपौषपक्षिपशुभिः पेपीयमाने त्वयि ।
 प्रेमाद्राण्यतिनिर्मलानि दिविपद्भित्तानि नृत्यं गुरु-
 त्वद्वागे नु वितीर्यमाणं नु मप्याजेन भान्ति प्रभो ॥ ७२ ॥
 रुद्धेहिस्तवकं गुरु कमलिनीयान्तं प्रतीर्त्तमानं
 पयतीच्यं पितोच्यं धूपटलं गोपूतिहृत्पद्मं ।
 उद्धैः फोफिलगृजितं च शरलीनाद्विदित्वा गुरु-
 त्त्वा या र्पाक्षितुगागता पक्षि गदा गोपदन्तं नृप ॥ ७३ ॥
 नायाहे मन्दमयि श्रुतिपथं दर्शयित्वा देह-
 र्पेक्षयन्त्यं मन्त्रपदेन शपथैर्नृजितं प्रार्थितं ।

उत्फुल्लैः परिपीय कर्णपुटकैर्वर्जानिनामृतं
 तच्च प्राणमुदस्य दत्तकवलं प्रोद्भिन्नरोमाङ्कुरम् ।
 नि तन्वैर्नयनैरमन्दमधुरैः श्यामं महन्तावकं
 येनोद्गीक्षितमन्वुजेक्षण भजे तद्भोक्तव्यं तव ॥ ६८ ॥
 जन्मारे स्फुरदायुधस्य भवता दन्माद्रिविद्रावणं
 कृत्वा वामभुजेन सप्तदिवसान्योऽसौ धृत पर्वत ।
 सोऽन्तु स्निग्धतनालसारवदितस्तन्मैकमन्भावित-
 प्राणादद्युतिनिन्दक प्रतिपदं भव्याय गोवर्धन ॥ ६९ ॥
 त्वद्वाह्मदृतपर्वतापितदृशः प्रेक्ष्य प्रियायाः स्खल-
 द्वास पीनपयोधगक्षितिधरौ दो तन्मकन्ये तव ।
 शैले चञ्चलतां गते व्रजपते त्रानाकुले गोकुले
 नन्दे मन्दसुखद्युतौ जयति ते मन्दाक्षमन्देक्षणम् ॥ ७० ॥
 पौगण्ड मन्दस्वण्डनं दलभिद कि ते हरे न्यूयते
 क्रौमार चरितं यतो विजयते व्यामोहनं ब्रम्हणः ।
 कि न्वव्य तव यौवनं त्रिपुण्ड्रिचद्व्यापयुद्धे जित
 समोह गन्तितान्वया यददला भावेऽपि नेत्रश्रिया ॥ ७१ ॥
 पीते दादहुताग्ने निजजनत्रापैवहेतोन्मद्या
 नि तन्व पद्मपौषपक्षिपशुभिः पर्यायमाने त्वयि ।
 प्रेमाद्राप्यतिनिर्मलानि दिविपक्षितानि नत्प रहु-
 न्दद्वारे नु वितीर्यगापह्नुन्वालेन भान्ति प्रगे ॥ ७२ ॥
 क्वेतिन्मद्य रुरु पगतिर्नीयान्न प्रतीर्चन-
 पत्रालोच्य पितृज्य धनपदल गोक्षितिह्वरचरुम् ।
 उच्चैः कोपितदृजितं च रुरर्गन्तु विदिता रुरा-
 स्ता या पीक्षितुगन्तव्यं पक्षि रुरा गोक्षितिह्वरचरुम् ॥ ७३ ॥
 सायाहे मनुवदति शुक्तिपथ दर्शनिगते हृद-
 देवदत्त रुरापदेन रुरर्गन्तुगते प्रहृष्टे

संदष्टोष्ठमुदश्रु मर्दितकरं तच्चेष्टितं शृण्वतः

कंसध्वंसमभीप्सतो जयति ते आत्रा समं मन्त्रणा ॥ १००

या संव्याप्य सुवर्णभूधरपदं जाता गिरीगार्चिता

स्वच्छा हंसकविप्रिया कमलमुद्गाम्भीर्यमभ्यञ्जति ।

येयं कृष्णपदाब्जभक्तिवसुधापातालमालम्बितां

सा तापं मम सर्वतः प्रशमयत्वानन्दमन्दाकिनी ॥ १०१ ॥

ये पाण्डित्यकवित्वसूनुधरणीधर्मार्थकामाणिमा-

दीशित्वेन्द्रपदासिमोक्षमथवा वाञ्छन्ति भक्तिं हरौ ।

संभूतां मधुसूदनप्रपदतः सन्तो भजन्त्वादरा-

त्ते संसारदवाग्नितापशमनीमानन्दमन्दाकिनीम् ॥ १०२ ॥

इति श्रीमन्नन्दनन्दनपदद्वन्द्वसमुदञ्चन्नखचन्द्रचन्द्रिकाचयदत्तचित्तचकोर-

श्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचितानन्दमन्दाकिनी संपूर्णा ।

श्रीशंकराचार्यकृतम्

अम्बाष्टकम् ।

टिप्पणसहितम् ।

चेटीभवन्निखिलखेटी कदम्बतरुवाटीषु नाकिपटली-

कोटीरचारुतरकोटीमणीकिरणकोटीकरम्बितपदा ।

पाटीरगन्धिकुचशाटी कवित्वपरिपाटीमगाधिपसुता

घोटीकुलादधिकधाटीमुदारमुखवीटीरसेन तनुताम् ॥ १ ॥

अगाधिपो हिमाद्रिस्तसुता । ममेति शेष । मम कवित्वस्य कविताया परिपाटीम-
तिपरिचितिमुदार कवित्वादिगुणप्रसरकर्ता चासौ मुखवीटीरसस्तेन स्वमुखर्चावतताम्बु-
लरसेन तनुता विस्तारयतु । कीदृश्यगसुता । कदम्बतरुणा वाटीपृथ्यानेषु चेटीभवन्त्यो
दासीभवन्त्यो निखिलाः सर्वा खेद्यो गगनचारिण्यः सिद्धचारणविद्याधरादिस्त्रियो यस्या
सा । पुनः कीदृशी । नाकिना देवाना पटली समूहस्तस्याः कोटीराणि मुमुक्षुस्तेषां
चारुतरा अतिसुन्दराश्च ता कोटीमणयोऽग्रभागस्थितरत्नानि तासां किरणकोट्यो-
ऽसंख्या किरणास्ताभिः करम्बिते व्यामिश्रे पदे यस्या सा । पुनः कीदृशी । पाटीरस्य
चन्दनस्येव गन्धो यस्या एतादृशी कुचशाटी कञ्जुकी यस्या सा । कीदृशी कवित्वप-
रिपाटीम् । घोटीनां [वडवानां] कुल समूहस्तस्मादधिका धाटी घोरणी यस्यास्ताम् ॥

कूलातिगामिभयतूलावलिज्वलनकीला निजस्तुतिविधा-

कोलहलक्षपितकालामरी कुण्डलीलालपोषणमाः ।

स्थूला कुचे जलदनीला कचे कलितलीला कदम्बविपिने

शूलायुधप्रणतिशीला विभातु हृदि शैलाधिराजतनया ॥ २ ॥

अमरी देवी । ईलाधिराजस्य हिमाद्रेश्वरया पार्वती हृदि विभातु स्फुरतु । श्रीदृशी ।
 कूल सीमा । कूलमतीत्य गच्छन्तीति कूलनिगामीनि तानि च तानि भयानि तान्येव
 कूलबलयः कार्पासराजयस्त्रासां ज्वलने प्रदीपने नीलेवाम्निज्वालेव । पुनः श्रीदृशी ।
 निजा चामौ लुनितस्ता विधा विधान तस्या यः कोलहलस्तेन क्षपितो दूरीकृतः
 कालो मृत्पुलकपादिर्दुर्गममयो यथा ना । पुनः श्रीदृशी । कुललमेव नीलाल जल तेन
 प्रोषण पालन ताद्विषये नभा नेघ इव । 'नेघध्रावणश्छिपु । नभः' इति रत्नकोषः । पुनः
 श्रीदृशी । उच्चे न्यूल । पीनन्तनीत्यर्थः । कचे केनपात्रे जलदनील । नीलालकेत्यर्थः ।
 वदन्मविषिने अगिता लुना लील यथा ना । पुनः श्रीदृशी । श्लायुषस्य निवन्म प्रान्तो
 नील यस्य सा ॥

यत्रायो लगति तत्रागजा वसतु कुत्रापि निन्तुल्लङ्घ्या

मुद्रात्मकालमुद्रात्मत्राशनप्रकरमुद्राणकारिचरणा ।

उच्चानिलातिग्यपञ्चाभिगमगुणमित्रामरीनमदध

यत्रानहन्मणिदिचित्राकृति स्फुरितपुत्रादिदाननिरुपा ॥ २ ॥

[illegible]

[Handwritten signature]

संदष्टोष्ठमुदश्रु मर्दितकरं तच्चेष्टितं शृण्वतः

कंसध्वंसमभीप्सतो जयति ते आत्रा समं मन्त्रणा ॥ १०० ॥

या संव्याप्य सुवर्णभूधरपदं जाता गिरीगार्चिता

स्वच्छा हंसकविप्रिया कमलमुद्राम्भीर्यमम्यञ्जति ।

येयं कृष्णपदाब्जभक्तिवसुधापातालमालम्बितां

सा तापं मम सर्वतः प्रशमयत्वानन्दमन्दाकिनी ॥ १०१ ॥

ये पाण्डित्यकवित्वसूनुधरणीधर्मार्थकामाणिमा-

दीशित्वेन्द्रपदासिमोक्षमथवा वाञ्छन्ति भक्तिं हरौ ।

संभूतां मधुसूदनप्रपदतः सन्तो भजन्त्वादरा-

त्ते संसारदवाग्नितापशमनीमानन्दमन्दाकिनीम् ॥ १०२ ॥

इति श्रीमन्नन्दनन्दनपदद्वन्द्वसमुदञ्चन्नखचन्द्रचन्द्रिकाचयदत्तचित्तचकोर-

श्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचितानन्दमन्दाकिनी सपूर्णा ।

श्रीशंकराचार्यकृतम्

अम्बाष्टकम् ।

टिप्पणसहितम् ।

चेटीभवन्निखिलखेटी कदम्बतरुवाटीषु नाकिपटली-

कोटीरचारुतरकोटीमणीकिरणकोटीकरम्बितपदा ।

पाटीरगन्धिकुचशाटी कवित्वपरिपाटीमगाधिपसुता

घोटीकुलादधिकधाटीमुदारमुखवीटीरसेन तनुताम् ॥ १ ॥

अगाधिपो हिमाद्रिस्तत्सुता । ममेति शेषः । मम कवित्वस्य कवितायाः परिपाटीम-
तपरिचितिमुदारः कवित्वादिगुणप्रसरकर्ता चासौ मुखवीटीरसस्तेन स्वमुखार्चावन्तताम्बु-
रसेन तनुता विस्तारयतु । कीदृश्यगसुता । कदम्बतरुणा वाटीपूयानेषु चेटीभवन्त्यो-
पासीभवन्त्यो निखिलाः सर्वाः खेद्यो गगनचारिण्यः सिद्धचारणविद्याधरादिस्त्रियो यस्या-
म् । पुनः कीदृशी । नाकिना देवानां पटली समूहस्तस्याः । कोटीराणि मुकुटास्तेषां
गुरुतरा अतिसुन्दराश्च ताः । कोटीमणयोऽग्रभागस्थितरत्नानि तासां किरणकोट्यो-
संख्या किरणास्ताभिः करम्बिते व्यामिश्रे पदे यस्याः सा । पुनः कीदृशी । पाटीरस्य
नन्दनस्यैव गन्धो यस्याः एतादृशी कुचशाटी कञ्जुकी यस्याः सा । कीदृशी कवित्वप-
रिपाटीम् । घोटीनां [वडवानां] कुल समूहस्तस्मादधिका वाटी वोरणी यस्यास्ताम् ॥

कूलातिगामिभयतूलावलिज्वलनकीला निजस्तुतिविधा-

कोलाहलक्षपितकालमरी कुशलकीलालपोषणनमा ।

स्थूला कुचे जलदनीला कचे कलितलीला कदम्बविपिने

शूलयुधप्रणातिगीला विमातु हृदि शैलाधिराजतनया ॥ २ ॥

समरी देवी । शैलाधिराजस्य हिमाद्रेश्वरतया पर्वती हृदि विमातु स्मरतु । श्रीरङ्गी ।
 मूल मीमा । कूलमदीक्ष गच्छन्तीति कूलनिगमीति तालि च तालि मयाति तान्येव
 तूलावलय. कर्माभिराशयन्तासां ज्वलने प्रदीपने कीलेभिरज्जालैव । पुनः श्रीरङ्गी ।
 निजा चासौ स्तुतिस्तस्या विद्या विधान तस्या यः कोलाहलस्तेन शक्तिर्नो दूरीकृत-
 नालो मृदुलभगादिदृष्टमन्यो यथा सा । पुनः श्रीरङ्गी । कुशलमेव कीललं जलं तेन
 पोषणं पालनं तद्विषये नमा मेव इव । 'निवधायकवृष्टिः । नमः' इति रत्नकोशः । पुनः
 श्रीरङ्गी । कुचे स्थूला । पीनन्तीत्यर्थः । कचे केशवशो जलदनीला । नीललक्ष्म्यर्थः ।
 कदम्बविपिने कनिना कृता नीला यथा सा । पुनः श्रीरङ्गी । शूलयुधस्य शिबस्य प्रानो
 गीति यस्या सा ॥

यत्राशयो लगति नत्रागजा वस्तु कुत्रापि निन्तुलशुक्रा

मुत्रामञ्जलमुखमत्राशनप्रक्रममुत्राणजगिचम्पा ।

उत्रानिलातिगयपत्राभिगमशुणमित्रान्मगीमन्दधूः

उत्रामहन्मपिपिचित्राकृति स्फुग्निमुत्रादिदाननिपुणा ॥ ३ ॥

समगीभिः नमः महर्षिमाना यधू गतिः । शान्तादिभिः महिना शक्तिरित्यर्थः ।
 मन्ताहरगजा पार्वती । नमेति शेषः । आशयश्चिन्तयितुं शक्तमनसो नमेति विदु-
 र्जति तत्र एत्रापि वस्तु । अत्रादिविषयचिन्तनादपरे सम्पदिवर्धनं करोतित्यर्थः ।
 श्रीरङ्गी । निन्तुलोऽनुपम एवो यस्या सा । अर्थस्तुते । पुनः श्रीरङ्गी । मुत्र-
 मन्त्र, कालो जग, तौ एते प्रारम्भे येषां ते च ते रत्नाणां परमजो जगत्तेषां उक्त-
 मन्त्रहन्तु मुत्राणं रक्षणं तत्करणार्थं परमां यस्त सा । पुनः श्रीरङ्गी । अन्तः-
 श्चात्रोत्पत्तिर्येषां रत्नं हि रत्नं दत्तं परमां सा । उपेक्षितेन चान्वेष्टितेन
 यस्या च । पुनः श्रीरङ्गी । अन्तरगतं ते एतां रत्नानां यस्यां ते निम्नि यस्या सा ।
 पुनः श्रीरङ्गी । वने वृक्षिणां गतं हन्तीति एतां गतं निन्तुलानां गतिं वस्तुन्य-
 देदीप्यमाना विविधा रत्नं वारी यस्या सा । अन्तरगतं श्रीरङ्गी । अन्तः-
 श्चात्रे निपुणा ॥

शैलपद्मप्रभृतिगणतुल्यविजिगीषोयन्तुतिरत्ना

पापापहन्तुमुजापशुनिजन्तुपक्ष्मैर्गतिना ।

नीपालया सुरभिधूपालका दुरितकूपादुदञ्चयतु मां

रूपाधिका शिखरिभूपालवंशमणिदीपायिता भगवती ॥ ४ ॥

शिखरिण पर्वतास्तेषां भूपालोऽधिपतिस्तस्य वशं संततिस्तत्र रत्नदीपवदाचरिता भगवती मां दुरितलक्षणात्कूपादुदञ्चयतु वहिर्निष्कासयतु । कीदृशी भगवती । द्वैपायन-प्रभृतयो व्यासाद्या ये शापायुधा मुनयस्तेषां त्रिदिव स्वर्गे प्रति गन्तुं सोपानमिव धूलिर्य-योस्तादृशौ चरणौ यस्याः सा । पुनः कीदृशी । पापं हन्तीति तादृशश्चासौ स्वमनु-स्वकीयो मन्त्रस्तस्य जापे जपकर्मण्यनुलीनास्तत्परा ये जनास्तेषां तापापनोदे निपुणा । पुनः कीदृशी । नीपेषु कदम्बवनेप्वाल्लयो यस्याः सा । सुरभिश्चासौ धूपस्तद्वासिता अलकाक्षूर्णकुन्तला यस्याः सा । 'सुरवधूपालिका' इति वा पाठः । पुनः कीदृशी । रूपेण सौन्दर्येणाधिका ॥

यालीभिरात्मतनुताली सकृत्प्रियकपालीषु खेलति भय-

व्यालीनकुल्यसितचूलीभरा चरणधूलीलसन्मुनिवरा ।

वालीभृति श्रवसि तालीदलं वहति यालीकशोभितिलका

सालीकरोतु मम काली मनः स्वपदनालीकसेवनविधौ ॥ ५ ॥

सा काली मम मनः स्वपदनालीकयोरात्मीयचरणकमलयोः सेवनविधावलीकरोतु भ्रमरीकरोतु । सा का । यालीभिः सखीभिः सकृत् । सहेत्यर्थः । प्रियस्य शिवस्य क-पालीषु कण्ठमालास्थकरोटिष्वात्मना स्वभावेन तनुं सूक्ष्मा ताली करेणास्फालनं यस्याः सा । एतादृशी सती खेलति क्रीडति । पुनः कीदृशी । भयमेव व्याली सर्पिणी तस्या नकुलीव नकुली । भयापहारिणीत्यर्थः । पुनः कीदृशी । असितचूलीभरा कृष्णकेश-पाशा । पुनः कीदृशी । चरणधूल्या लसन्तो मुनिवरा यस्याः सा । या देवी वाली कर्णभूषणविशेषविभर्ति तादृशे श्रवणे तालीदलं ताटङ्गपत्रं वहति दधाति । पुनः कीदृशी । अलीके ललाटे शोभमानस्तिलको यस्याः सा ॥

न्यङ्गाकरे वपुषि कङ्कादिरक्तपुषि कङ्कादिपक्षिविषये

त्वं कामनामयसि किं कारणं हृदयं पङ्कारिमेहि गिरिजाम् ।

शङ्काशिलानिशितटङ्कायमानपदसंकाशमानसुमनो-

शङ्कारिभृज्जततिमङ्कानुपेतशशिसंकाशिवक्त्रकमलाम् ॥ ६ ॥

हे हृदय, त्वं वपुषि शरीरे कामना लुब्धवतामयसि गच्छसि । किं कारणम् । अत्र किं प्रयोजनमित्यर्थः । पङ्कारि पापनाशकर्त्री गिरिजा प्रत्येहि शरणं गच्छ । कीदृशे वपुषि । नियतमकन्तीति न्यङ्गा कृम्यादयः । 'अकिं कुटिलाया गतौ' । तेषामाकरे । कङ्कादि-पक्षिणा रक्तेन पुष्प्यते तस्मिन् । रक्तपदं मासाद्युपलक्षकम् । पुनः कीदृशे । कङ्कादि-पक्षिणा विषये । 'कङ्कादिभक्ष्यविषये' इति वा पाठः । कीदृशी गिरिजाम् । शङ्का एव

मिलास्तानां भेदकत्वेन दृष्टव्यमान उपरं तन्मिन्मकानमानाः सुमतः पुन्याणि तत्र
प्रकारिणी भूततिर्यन्त्या सा । पुन कीदृशे । अद्वेनातुपेनो रहितो यश्चन्द्रमद्वन्म-
वादि दक्षकमलं यस्या सा । निक्कलूचन्वद्वन्मणीयमुखान्मुजेत्यर्थः । ताम् ॥

कुम्भावतीममविहन्वा गलेन नवतुन्दाभर्वाणसविधा

शं बाहुलेयशशिचिन्दाभिगममुखसन्नाधितमनभग ।

अन्वा कुम्भमदजम्बालगेचिह्नि लम्बालका दिशतु मे

विन्दाधरा दिनतशम्बायुधादिनिकुम्बा कदम्बविपिने ॥ ७ ॥

अन्वा श म इह ददातु । कीदृशम्बा । एम्बा कदम्बाणि भित्तिम्याने हन म्बा-
तन्मानरूपम् । अग्न्यागिवात्मास्तरस एम्बावाज्जदर । तत्र स्त्री एम्बावती मदी ।
तथा ममकुत्सो विरम्बो यस्या । इवर्धतुगारिणीत्यर्थः । पुन कीदृशी । गलेन हृदा
नवा चार्वा तुम्बा एम्बफन तेनाभाति सा नवतुम्बाभा सा चार्वा दीना न नञ् म-
गना विधा मरप्रमगा चरता सा । वीणागनतुल्यकाञ्चवेत्यर्थः । पुन कीदृशी
यमर्गवर्धमगरीयान्ति । पुन कीदृशी । एम्बातरा दीर्घवेद्या । जम्बालका वा
दिर्धेय्य शशिचिन्दाभिगम हन तेन हत्वा मदाधित एतन्मद्वन्मणीयमु-
खा । विन्दाधरा । पुन कीदृशी । कदम्बविपिने शम्बात् २ इन्द्र तर्पि सा ते निरम्बा-
देरगाभाते पितता चरता ॥

इन्द्रागपीगमणियन्था भवे हृदययन्थावतीदगमिदा

सन्धावती भुवनमधारणेष्यगृत्तमिन्नादवार्गितया ।

गन्धानुभादगुह्मन्धातिदीतचक्षवन्था समर्पयतु मे

शधान भानुमपि गन्धानुभात् पञ्चधागन्धायता ॥ ८ ॥

श म त्वा पञ्चधागन्धायता । कीदृशम्बा । एम्बा कदम्बाणि भित्तिम्याने हन म्बा-
तन्मानरूपम् । अग्न्यागिवात्मास्तरस एम्बावाज्जदर । तत्र स्त्री एम्बावती मदी ।
तथा ममकुत्सो विरम्बो यस्या । इवर्धतुगारिणीत्यर्थः । पुन कीदृशी । गलेन हृदा
नवा चार्वा तुम्बा एम्बफन तेनाभाति सा नवतुम्बाभा सा चार्वा दीना न नञ् म-
गना विधा मरप्रमगा चरता सा । वीणागनतुल्यकाञ्चवेत्यर्थः । पुन कीदृशी
यमर्गवर्धमगरीयान्ति । पुन कीदृशी । एम्बातरा दीर्घवेद्या । जम्बालका वा
दिर्धेय्य शशिचिन्दाभिगम हन तेन हत्वा मदाधित एतन्मद्वन्मणीयमु-
खा । विन्दाधरा । पुन कीदृशी । कदम्बविपिने शम्बात् २ इन्द्र तर्पि सा ते निरम्बा-
देरगाभाते पितता चरता ॥

कनकरुचिदुकूलं चारुवर्हावचूलं

कमपि निखिलसारं नौमि गोपीकुमारम् ॥ १ ॥

मुखजितगरदिन्दुः केलिलावण्यसिन्धुः

करविनिहितकन्दुर्वल्लवीप्राणवन्धुः ।

वपुरुपसूतरेणुः कक्षनिःक्षिप्तवणे-

र्वचनवगगधेनुः पातु मां नन्दसूनुः ॥ २ ॥

ध्वस्तदुष्टशङ्खचूड बल्लवीकुलोपगूढ

भक्तमानसाधिरूढ नीलकण्ठपिच्छचूड ।

कण्ठलम्बिमञ्जुगुञ्ज केलिलब्धरम्यकुञ्ज

कर्णवर्तिफुल्लकुन्द पाहि देव मां मुकुन्द ॥ ३ ॥

यज्ञभङ्गरुष्टशक्रनुन्नघोरमेघचक्र-

वृष्टिपूरखिन्नगोपवीक्षणोपजातकोप ।

क्षितसव्यहस्तपद्मधारितोच्चगैलसद्म

गुप्तगोष्ठ रक्ष रक्ष मा तथाद्य पङ्कजाक्ष ॥ ४ ॥

मुक्ताहारं दधदुडुचक्राकार सारं गोपीमनसि मनोजारोपी ।

कोपी कंसे खलनिकुरम्बोत्तसे वंशे रञ्जी दिशतु रति निःसर्त्री ॥ ५ ॥

लीलोद्दामा जलधरमालाश्यामा क्षामा कामारभिरचयन्ती रामा ।

मा मामव्यादखिलमुनीनां स्तव्या गव्यापूर्तिः प्रभुरवग्रतोर्मतिं ॥ ६ ॥

पूर्ववर्तुलगर्वरीपतिगर्वरीतिहराननं

नन्दनन्दनमिन्दिराकृतवन्दनं धृतचन्दनम् ।

मुन्दरीरतिमन्दिराकृतकंदरं धृतमन्दरं

कुण्डलद्युतिमण्डलप्लुतकधर भज सुन्दरम् ॥ ७ ॥

गोकुलाङ्गनमङ्गलं कृतपूतनाभवमोचनं

कुन्दमुन्दरदन्तमम्बुजवृन्दवन्दितलोचनम् ।

सौगन्धिकाङ्गुलिपुष्करविस्फुरत्करपल्लवं

दैवतत्रजदुर्लभं भज बल्लवीकुलवल्लभम् ॥ ८ ॥

तुण्डकान्ति दण्डितोरुपाण्डुराङ्गुमण्डलं

गण्डपालिताण्डवालियालिरत्नकुण्डलम् ।

कुल्लुपुडरीकम्बुडकुल्लुममाव्यमपडने

चण्डवाहुदण्डमत्र नौमि क्रमम्बुटनम् ॥ ९ ॥

उत्तमः दक्षरागसंगमातिपिडल-

मुनागृह्णन्मणपिरन्तागिस्त्रल ।

दिग्विज्यागिमहिष्ठागिक्रीतिप्रविष्टव-

न्वा न पातु फुल्लचारचिह्निय वृद्ध ॥ १० ॥

रन्ध्रनिवार व्रजपतिवार निरुतवारं हृतधनवारम् ।

गक्षितगोत्र प्रीणितगोत्रं त्या धृतगोत्र नौमि मगोत्रम् ॥ ११ ॥

कंसमर्हापतिहृतवर्णं सप्तमेधितयासुनक्राम ।

वन्दे मुन्दरचन्द्रकधूल त्वामहमग्निलचराचरमूलम् ॥ १२ ॥

गन्धजगच्चिन्तनुजितमुदिन पातितविदुषमोषितवृद्ध ।

गन्धतिगमिक दैनिगिगधिक ग्निमुनगगद कुप्यतु वन्द ॥ १३ ॥

उर्गाहृतगुर्गागतमः नवजलधरकिरणोत्सवम् ।

पुनतिद्वयदृतरवगतम् प्रपन्नत आरुगतदृतरवम् ॥ १४ ॥

नवान्गोद्वर्गात् उगलोपिर्वात् रुग्णागि वश निरानन्दवम् ।

उगलतिगर्वात् उगलतिगर्वात् हृतार्धतनुत् नरे तन्मन्त्रम् ॥ १५ ॥

कनकरुनिदुकूल नारुवर्हावनूलं
क्रमपि निखिलमार नौमि गोपीकुमारम् ॥ १ ॥

मुराजितशरदिन्दुः केलिलावण्यमिन्दु
करविनिहितकन्दुर्वल्लवीप्राणवन्धु ।

वपुरुपसृतरेणु कक्षानि क्षिप्तवणे-
वचनवशगधेनु पातु मा नन्दसूनु ॥ २ ॥

ध्वस्तदुष्टशरचूड वल्लवीकुलोपगूढ
भक्तमानमाधिरूढ नीलकण्ठपिच्छचूड ।

कण्ठलम्बिमनुगुञ्ज केलिलब्धरम्यकुञ्ज
कर्णवर्तिफलकुन्द पाहि देव मा मुकुन्द ॥ ३ ॥

यज्ञभङ्गरुष्टशकनुन्नघोरमेघचक्र-
वृष्टिपूरखिन्नगोपवीक्षणोपजातकोप ।

क्षिप्तसव्यहस्तपद्मधारितोच्चशैलसद्व
गुप्तगोष्ठ रक्ष रक्ष मा तथाद्य पङ्कजाक्ष ॥ ४ ॥

मुक्ताहार दधदुडुचकाकार सारं गोपीमनसि मनोजारोपी ।
कोपी कंसे खलनिकुरम्बोत्तंसे वशे रञ्जी दिशतु रति नि सञ्जी ॥ ५ ॥

लीलोद्दामा जलधरमालाश्यामा क्षामा कामारभिरचयन्ती रामा ।
सा मामव्यादखिलमुनीनां स्तव्या गव्यापूर्तिः प्रभुरघशत्रोर्मूर्ति ॥ ६ ॥

पूर्ववर्तुलशर्वरीपतिगर्वरीतिहराननं
नन्दनन्दनमिन्दिराकृतवन्दनं धृतचन्दनम् ।

सुन्दरीरतिमन्दिराकृतकदर धृतमन्दरं
कुण्डलद्युतिमण्डलप्लुतकंधरं भज सुन्दरम् ॥ ७ ॥

गोकुलाङ्गनमङ्गलं कृतपूतनाभवमोचनं
कुन्दसुन्दरदन्तमम्बुजवृन्दवन्दितलोचनम् ।

सौरभाकरफलपुष्करविस्फुरत्करपल्लवं
दैवतत्रजदुर्लभ भज वल्लवीकुलवल्लभम् ॥ ८ ॥

तुण्डकान्ति दण्डितोरुपाण्डुरांशुमण्डलं
गण्डपालिताण्डवालिशालिरत्नकुण्डलम् ।

फुल्लपुण्डरीकखण्डकृतसमात्यमण्डनं

चण्डबाहुदण्डमत्र नौमि कंसखण्डनम् ॥ ९ ॥

उत्तरङ्गदङ्गरागसंगमातिपिङ्गल-

स्तुङ्गशृङ्गसङ्गपाणिरङ्गनालिमङ्गल ।

दिग्विलासिमल्लिहासिकीर्तिवल्लिपल्लव-

स्त्वा स पातु फुल्लचारुचिल्लिरघ वल्लव ॥ १० ॥

इन्द्रनिवार व्रजपतिवारं निर्धुतवारं कृतघनवारम् ।

रक्षितगोत्रं प्रीणितगोत्रं त्वा धृतगोत्रं नौमि सगोत्रम् ॥ ११ ॥

कसमहीपतिहृद्गतशूलं संततसेवितयामुनकूलम् ।

वन्दे सुन्दरचन्द्रकचूलं त्वामहमखिलचराचरमूलम् ॥ १२ ॥

मलयजरुचिरस्तनुजितमुदिर पालितविवुधस्तोषितवसुध ।

मामतिरसिक केलिभिरधिक सितसुभगरद कृपयतु वरद ॥ १३ ॥

उररीकृतमुरलीरुतभङ्गं नवजलधरकिरणोल्लसदङ्गम् ।

युवतिहृदयधृतमदनतरङ्गं प्रणमत यामुनतटकृतरङ्गम् ॥ १४ ॥

नवान्मोदनील जगत्तोषिशीलं मुखासङ्गिवङ्गं शिखण्डावतसम् ।

करालन्विवेत्र वरान्मोजनेत्रं धृतस्फीतगुञ्जं भजे लब्धकुञ्जम् ॥ १५ ॥

हृतक्षोणिभारं कृतह्लेगहारं जगद्गीतसारं महारतहारम् ।

मृदुश्यामकेशं लसद्वन्यवेशं कृपाभिर्नदेशं भजे वल्लवेशम् ॥ १६ ॥

उल्लसद्वल्लवीवाससां तस्करस्तेजसानिर्जितप्रस्फुरद्भास्कर ।

पीनदोस्तम्भयोरुल्लसच्चन्दन पातु व सर्वतो देवकीनन्दन ॥ १७ ॥

ससृतेस्तारकं त गवा चारक वेणुना मण्डितं क्रीडने पण्डितम् ।

धातुभिर्वेपिणं दानवद्वेषिणं चिन्तय त्वामिन वल्लवीकामिनम् ॥ १८ ॥

उपात्तकवलं परागशवल सदेकशरण सरोजचरणम् ।

अरिष्टदलनं विकृष्टललनं नमामि तमहं सदैवतमहम् ॥ १९ ॥

विहारसदनं मनोज्ञरदनं प्रणीतमदनं शशाङ्कवदनम् ।

उरस्थकमलं यशोभिरमल करात्तकमलं भजस्व तमलम् ॥ २० ॥

दुष्टध्वंस. कर्णिकारावतंसः खेलद्वंशीपञ्चमध्वानशंसी ।
गोपीचेतःकेलिभङ्गीनिकेतः पातु स्वैरी हन्त वः कंसवैरी ॥ २१ ॥

वृन्दाटव्यां केलिमानन्दनव्यां कुर्वन्नारीचित्तकंदर्पधारी ।
नर्मोद्गारी मां दुकूलापहारी नीषारूढः पातु बर्हावचूडः ॥ २२ ॥

रुचिरनखे रचय सखे वलितरतिं भजनततिम् ।
त्वमविरतिस्त्वरितगतिर्नतशरणे हरिचरणे ॥ २३ ॥

रुचिरपटः पुलिननटः पशुपगतिर्गुणवसतिः ।
स मम शुचिर्जलदरुचिर्मनसि परिस्फुरतु हरिः ॥ २४ ॥

केलिविहितयमलार्जुनभञ्जन सुललितचरित निखिलजनरञ्जन ।
लोचननर्तनजितचलखञ्जन मां परिपालय कालियगञ्जन ॥ २५ ॥

भुवनविमृत्वग्महिमाडम्बर विरचितनिखिलखलोत्करसंवर ।
वितर यशोदातनय वरं वग्मभिलपितं मे धृतपीताम्बर ॥ २६ ॥

चिकुरकगम्बितचारुशिखण्डं भालविनिर्जितवरशशिग्वण्डम् ।
गदरुचिनिर्धुतमुद्रितकुन्दं कुरुत मुधा हृदि मपदि मुकुन्दम् ॥ २७ ॥

य पग्निक्षिप्तगुग्मीलक्ष्मणदपि च गुग्मीमर्दनदक्ष ।
गुग्मीवादनखुग्मीशाली स दिशतु कुशल तव वनमाली ॥ २८ ॥

शमितनिग्विलडिम्बे वेणुपीतोष्ठविम्बे
हनग्वलनिकुग्म्बे वद्वीदत्तचुम्बे ।
भवतु मत्तिननन्दे तत्र व केलिकन्दे
जगदविगलतुन्दे भक्तिकर्षी मुकुन्दे ॥ २९ ॥

पशुपयुवनिगोष्ठीचुम्बितश्रीमदोष्ठी
लगतगलितदृष्टिर्निर्मितानन्ददृष्टि ।
नन्दजलधग्मन् पातु व कृष्णनाभो
मुदनमधुग्मेषा मालिनी मृन्निष्पा ॥ ३० ॥

